

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΕΤΟΣ Β'. ΤΕΥΧΟΣ 7

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1933

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΝΘΕΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΤΟ	
ΕΡΓΟΝ ΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ . . .	Α. Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΙ	L.-F. CÉLINE
ΔΑΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΝΑΝΤΙ	
ΤΩΝ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ	
ΔΑΣΩΝ	ΑΝΑΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ
Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝ-	
ΝΗΣΙΣ	ΑΤΤ. Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ
Η ΑΦΙΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΘΘΩΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ	
ΕΛΛΑΔΑ	ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ
Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΟΤ. ΙΤΑΛΙΑΣ	
(ΚΑΣΤΡΙΝΙΑΝΟ ΝΤΕΪ ΓΚΡΕΤΣΙ-ΑΠΗΛΙΑΝΟ-ΜΑΡΤΑΝΟ)	Δ. ΛΑΜΠΤΙΚΗ

ΤΟ ΔΕΚΑΤΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Ἡ ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τῆς νέας Βουλῆς	Α. Α. Γεωργιάδου
Ἐπιστημονικαὶ Εἰδήσεις	
Ἐπισκόπησις Μουσικῆς Κινήσεως	Ν. Βεργωτῇ
Κριτικὴ τῶν Ἐκδόσεων	Σ. Δούκα
Βιβλιογραφία	

ΑΘΗΝΑΙ

ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΙΚΤΙΝΟΥ 1

(Ὅπισθεν Δημαρχίας)

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΙΚΤΙΝΟΥ 1 ΑΘΗΝΑΙ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 8

Έτησία συνδρομή (24 τεύχη) έσωτερικού προπληρωτέα δραχμαί 180.

Έτησία συνδρομή έξωτερικού προπληρωτέα : £ 0.15.0

(ή αναλόγως εις οίονδήποτε άλλο νόμισμα)

Έπιστολαί και έμβάσματα πρὸς τὸν κ. ΑΝΔΡΕΑΝ Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ—Ικτινίου 1

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΕΤΟΣ Β΄.

ΤΕΥΧΟΣ 7

ΟΙ ΑΘΛΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΑΝΘΕΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ

Υπό τοῦ κ. Α. Α. Γεωργιάδου

Ἀντιθέτως πρὸς ἓτι μᾶς διδάσκει ἡ Ὀρθοκεία, δηλαδή ἡ ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς ὀρθόκειας υἰοθέτησις τῆς Ἑβραϊκῆς Μυθολογίας, καὶ πρὸς ἓτι ἐπρέσβευε μέχρι πρό τινος καὶ αὐτὴ ἡ Ἐπιστήμη, περὶ μονοτόπου καὶ μονοχρόνου ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῆς ἀκολούθου ἐξαπλώσεως αὐτοῦ ἐφ' ὅλου τοῦ πλανήτου μᾶς, εἶναι πλέον ἢ δέδαιον ὅπως ἡ λογικὴ μᾶς ὑπαγορεύει, καὶ ὅπως τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας Ἐπιστήμης ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ὕδραϊς σφαίρας καὶ κατὰ ἐποχὰς διαφόρους, φθανούσας ἴσως εἰς πολλὰς χιλιάδας ἐτῶν.

Ἐσχηματίσθησαν λοιπὸν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς γῆς καὶ εἰς διαφόρους ἐποχὰς αὐτοτελεῖς ὅμιλοι ἀνθρώπων, μὴ ἔχοντες ἀρχικῶς οὐδεμίαν συνάφειαν μεταξύ των. Ἡ συνάφεια αὕτη ἐπῆλθε πολὺ ἀργότερα, ὅταν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ὅταν αἱ βιωτικαὶ ἀνάγκαι ἐδημιούργησαν τὰς ἐπιδρομὰς πρῶτον, τὸ ἐμπόριον ὕστερον.

Εἶναι φυσικὸν καὶ αὐτονόητον, ὅτι οἱ διάφοροι οὗτοι ὅμιλοι ἀνθρώπων διέφερον θαθέως μεταξύ των, τόσον εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ τὰ ἐν γένει ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, ὅσον καὶ εἰς τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ὕψην. Εἶναι περὶ τὸν νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται ὀφείλονται ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὸ φυ-

σικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν οἱ κατὰ τόπους ἀνθρώπιννοι ὅμιλοι, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν βιολογικὴν ἐξελικτικὴν γραμμὴν τοῦ μακράϊωνος ζωώδους παρελθόντος.

Τὸ φυσικὸν περιβάλλον διεδραμάτισε τὸν μέγιστον ρόλον καὶ μετὰ τὴν ὀριστικὴν ἐξοδὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς θαρβαρότητος καὶ τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ εἰς τὸν φωτοδόλον δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ.

Δι' αὐτὸ βλέπομεν τοὺς διαφόρους πολιτισμοὺς ἀναπτυσσομένους περισσότερον εἰς τὰ εὐφραύτερα σημεῖα τῆς γῆς καὶ τὰ εὐκράεστερα κλίματα, ὥς βλέπομεν ἀντιθέτως νὰ διαβιοῦν ἐν θαρβαρότητι κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν λαοὶ δημιουργοῦντες τὴν σταδιοδρομίαν των ἐν μέσῳ τῆς αὐχμηρότητος τοῦ κλίματος, τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐν γένει, ἐν διαρκεί πάλῃ πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως.

Ἄλλ' ἂν ἡ διαρκὴς πάλῃ πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τὸ ἄγονον τοῦ ἐδάφους, δὲν εἶναι γενεσιουργὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ, τοῦναντίον εἶναι παράγοντες σφυρηλατήσεως ἰσχυρᾶς ψυχῆς καὶ ἰσχυρῶν βραχιόνων. Διὰ τοῦτο, βλέπομεν ἐκάστοτε λαοὺς θαρβάρους ἀλλὰ ρωμαλέους εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, νὰ καταστρέφουν μακράϊωνας πολιτισμοὺς, διὰ νὰ δημιουργήσουν νέους ἐπὶ τῶν ἐρείπων των, μέχρις ὅτου ἔλθῃ καὶ τούτων ἡ σειρά νὰ κατακρημνισθοῦν ὑπὸ νέων θαρβάρων διὰ

νά θεμελιωθούν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων των νέοι πολιτισμοί.

Καὶ βλέπομεν οὕτω τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν νὰ μὴ εἶναι ἄλλο τίποτε ἀπὸ μίαν ἀέναον πάλιν μεταξὺ πολιτισμοῦ καὶ βαρβαρότητας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πάλιν διαλαμβάνει καὶ ἕνας νέος πολιτισμός.

Ἡ ἀλληλοδιαδοχὴ αὐτὴ τῶν πολιτισμῶν κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς ἀνθρωπότητος μέχρι σήμερον, ὑπῆρξεν ἰλιγγιώδης. Ἀναρίθμητοι εἶναι οἱ πολιτισμοὶ οἱ ὁποῖοι διεδραμάτισαν ρόλον μικρὸν ἢ μεγάλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Προέλληνες Μινῶι καὶ Μυκηναῖοι, Ἕλληνες, Αἰγύπτιοι, Σουμερίοι, Ἀκκάδαι, Ἐλαμίται, Βαβυλώνιοι, Ἀσσύριοι, Τρῶες, Φοίνικες, Ἰάπωνες, Σῖται, Ἰνδοί, Μογγόλοι, Χετταῖοι, Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι, Λυδοί, Φρύγες, Μήδοι, Ρωμαῖοι, Ἑτροῦσκοι, Πέρσαι, Ἀραβες, Ἀδυσσηνοί, Πάρθοι, Καρχηδόνιοι, Ἰλλυροί, Βησιγότθοι, Ὀστρογότθοι, Λογγοβάρδοι, Ἀμερικανοί, Ἀγγλοσάξωνες, Φράγκοι, Βάνδαλοι, Βουργούνδιοι, Οὐννοί, Τοῦρκοι, Βούλγαροι, Ἀβαρες, Σλαῦοι, Ἀλβανοί, καὶ πλείστοι ὅσοι ἄλλοι, ἤλθον καὶ παρήλθον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἀνθρωπότητος, ἤκμασαν καὶ παρήκμασαν, ἀνῆλθον καὶ κατήλθον, ἐξέλιπον καὶ ἐπανεφάνησαν, ὑπεδουλώθησαν καὶ ὑπεδούλωσαν, ἠττήθησαν καὶ ἐνίκησαν, ἀνέλαμψαν καὶ ἐσβέσθησαν, ἐκραύγασαν καὶ ἐσίγησαν.

Ἐκαστος ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ιδιοτήτων του, ἀναλόγως τῆς ἀριθμητικῆς του δυνάμεως, ἀναλόγως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τύπου τῆς δράσεώς του καὶ ἀναλόγως τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως τῶν συγχρόνων πρὸς αὐτὸν πολιτισμῶν, διεδραμάτισε τὸν ρόλον του μικρὸν ἢ μεγάλον, σημαντικὸν ἢ ἀσήμαντον, ἐφήμερον ἢ αἰώνιον, εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως: πολιτικῆν, ἐπιστήμας, γράμματῶν καὶ τέχνης.

Καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἀφῆκε τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του, ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔθεσεν ἕνα ἢ πλείονας λίθους εἰς τὰ θεμέλια τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Ὅλοι οἱ πολιτισμοὶ εἶναι ἄξιοι τῆς προσοχῆς μας, ὅλοι εἶναι ἄξιοι τῆς μελέτης μας, τῆς

στοργῆς μας καὶ μάλιστα αὐτῆς τῆς ἐγνωσμένης μας.

* *

Ὁ ἄνθρωπος δὲν παρέλειψε νὰ μελετήσῃ τοὺς διαφόρους αὐτοὺς πολιτισμοὺς κατὰ θάθος καὶ κατὰ πλάτος, χρησιμοποίησας πρὸς τοῦτο ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης. Ἡ Ἱστορία, ἡ Ἀρχαιολογία, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Φιλολογία, αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστήμαι κλπ., συνέδραμον ἡ καθεμία ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς, εἰς τὴν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς μελέτην ὄλων τῶν πολιτισμῶν τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον ὁ ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ μίαν ἰδέαν τοῦ τί ρόλον διεδραμάτισε οἰοσδήποτε πολιτισμὸς καὶ ἀπὸ οἰοσδήποτε πλευρᾶς, νὰ δύναται νὰ εὕρῃ ὅλα τὰ σχετικὰ στοιχεῖα.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ, εἶναι ἡ δυνατότης τοῦ νὰ ζυγίσῃ κανεὶς καὶ νὰ ὑπολογίσῃ ἕστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, τὴν σημασίαν ἑνὸς ἑκάστου πολιτισμοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς ἕτερον, εἴτε σύγχρονον πρὸς αὐτόν, εἴτε ἀνήκοντα εἰς οἰανδήποτε ἄλλην ἐποχὴν. Ἡ κυριωτέρα δυσκολία, ἡ μᾶλλον ἡ ἀδυναμία τῆς τοιαύτης συγκρίσεως εἶναι ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἑνὸς ἔθνους ἀποτελεῖ τὴν συνισταμένην διαφόρων παραγόντων, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει διαφορετικὴν σημασίαν καὶ ἔλαβε διαφορετικὴν ἀνάπτυξιν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν διαφόρων πολιτισμῶν, κατὰ τὰς διαφόρους χρονικὰς περιόδους τῆς σταδιοδρομίας των.

Ἐτέρα δυσκολία ἥτις παρουσιάζεται διὰ τὴν σύγκρισιν ταύτην, εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ χρόνου, ἥτις μᾶς ἐπηρεάζει πολὺ εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐκτίμησίν μας. Ἄλλη δυσκολία εἶναι ἡ φυλετικὴ καὶ ἐθνικὴ ἢ θρησκευτικὴ προκατάληψις, ἡ πλημμελὴς μελέτη ἑνὸς πολιτισμοῦ καὶ τοῦναντίον ἡ ἐπισταμένη μελέτη ἑνὸς ἄλλου, καὶ τέλος τὸ ἀδύνατον τῆς συνολικῆς εὐσυνειδήτου μελέτης ὄλων τῶν πολιτισμῶν τῆς γῆς καὶ ταυτοχρόνως τὸ ἀδύνατον τῆς ἐν συντομίᾳ ἀκριβοῦς ἀποδόσεως τῆς σημασίας των.

Μὲ ποῖον μέτρον ἐπὶ παραδείγματι θὰ συγκρίνωμεν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, μὲ τὸν ρωμαϊκὸν τοῦ Καίσαρος καὶ τέλος μὲ τὸν σύγχρονον Εὐρω-

παϊκὸν πολιτισμόν; Διότι τὸν μὲν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος χαρακτηρίζει ὁ παράγων τῆς τέχνης (Παρθενὼν, Αἰσχύλος), τὸν Ρωμαϊκὸν τοῦ Καίσαρος ὁ πολιτικὸς παράγων (στρατιωτικαὶ κατακτήσεις), τὸν δὲ σύγχρονον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ὁ παράγων τῆς ἐπιστήμης. Σημαντικὸν ὅμως ρόλον εἰς τὴν σύγκρισίν μας δεόν νὰ παῖξουν καὶ αἱ περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀνεπτύχθησαν οἱ παράγοντες οὗτοι, καθὼς καὶ τὸ παθητικόν, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει πάντοτε παραπλεύρως τοῦ ἐνεργητικοῦ οἰοσδήποτε πολιτισμοῦ. Διότι τὴν μὲν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους συνέδῃ καὶ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, τὴν δὲ σύγχρονον ἐποχὴν ὁ Εὐρωπαϊκὸς, γεγονότα ἀμαυροῦντα ἀμφοτέρους τοὺς πολιτισμοὺς. Ἐπίσης σχετικῶς μὲ τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν, ἐνῷ ὁ παράγων τῆς Ἐπιστήμης ἀκολουθεῖ μίαν διαρκῆ ἀνιούσαν, τοῦναντίον ὁ παράγων τῆς Τέχνης ἔλαβε πρὸ πολλοῦ τὴν κατιούσαν, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὰς λεγομένας Καλὰς Τέχνας.

Ἐν γένει ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ μίαν ἰδέαν τῆς σημασίας τῶν διαφόρων πολιτισμῶν τῶν διαδραματισάντων κατὰ καιροὺς οἰοσδήποτε ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ σαφῆ τὴν ἰδέαν ταύτην, μὲ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διαθέτει ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη.

Τὸν σκόπελον τοῦτον ἤλθε νὰ ὑπερπηδῇ ἡ ἐργασία ἑνὸς νέου Ἑλληνος ἐπιστήμονος, τοῦ κ. Ν. Α. Σοφιανοῦ. «Πάνθεον τοῦ Παγκοσμίου Πολιτισμοῦ» ὀνομάζει τὸ ἔργον τοῦ κ. Σοφιανός. Ἀλλὰ τί εἶναι τὸ πάνθεον τοῦτο, καὶ ποῖα εἶναι ἡ σημασία του διὰ τὴν μελέτην τῶν πολιτισμῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ κατὰ τίνα τρόπον λύει τὸ πρόβλημα τῆς πλήρους κατανοήσεως ἑνὸς ἑκάστου πολιτισμοῦ καὶ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους;

Πρόκειται περὶ ἑνὸς καταπληκτικοῦ συγκριτικοῦ διαγράμματος τῆς πορείας τῶν διαφόρων πολιτισμῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, μὲ δύο συνισταμένας: τὴν συνισταμένην τοῦ Χρόνου, καὶ τὴν συνισταμένην τῆς Σπουδαιότητος. Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦτο ἕκαστος πολιτισμὸς ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν του, τοποθετούμενος εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ θέσιν εἰς τὴν κλίμακα τῆς σπου-

δαίτητος. Ἡ γραμμὴ τῆς πορείας του εἰς τὴν συνισταμένην τοῦ χρόνου, προχωρεῖ τότε ἀνερχομένη, τότε κατερχομένη, ἄλλοτε μὲν μὲ ἡπίας κατωφερείας ἢ ἀνωφερείας, ἄλλοτε μὲ ἀποτόμους τοιαύτας, πότε μὲν παρουσιάζουσα ἐλαφρὰς καμπύλας, πότε δὲ ἀποτόμους, καὶ ἄλλοτε ἀκολουθοῦσα μικρὰς εὐθείας ἢ ἐπικλινῆς ἐπίπεδα.

Ἐνας ἕκαστος ἐκ τῶν διαφόρων πολιτισμῶν τῆς ἀνθρωπότητος ἀκολουθεῖ τὴν ἰδικήν του γραμμὴν μὲ τὸ οἰκτεῖον χρῶμα κατὰ τὸν ἄνω ἀναφερόμενον τρόπον, ἕκαστος εἰς τὰς οἰκτείας θέσεις τῆς συνισταμένης τῆς Σπουδαιότητος, ἄλλοι χαμηλότερον καὶ ἄλλοι ὑψηλότερον, ὁ δὲ κυκεὼν αὐτὸς τῶν χρωματιστῶν γραμμῶν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ χρόνου, συμπλέκονται καὶ ἀποχωρίζονται, ἀνυψοῦνται ἢ μίαν ὑπεράνω τῆς ἄλλης καὶ κατέρχονται, ὥσάν νὰ διεξάγεται μεταξὺ τῶν ἑνῶν ἀγρίου ἀγῶν ὑπερτερήσεως, ποία θὰ ἀνέλθῃ ὑψηλότερον τῆς ἄλλης, ποία θὰ φθάσῃ τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος τῆς Σπουδαιότητος. Εἰς τὴν τρομεράν αὐτὴν πάλιν τῆς ἐπικρατήσεως, πολλὰι γραμμαὶ ἐξέλιπον καὶ διεκόπη ἡ πορεία των ἀποτόμως ἐνῷ ἀπὸ τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς Σπουδαιότητος, δηλαδή ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἀναφαίνονται νέαι γραμμαί, αἵτινες προχωροῦσαι ἀπειλητικῶς διὰ μέσου τοῦ χρόνου, ἀνυψοῦνται ταυτοχρόνως εἴτε βραδέως καὶ σταθερῶς εἴτε ἀποτόμως καὶ ἀσταθῶς, ριπτόμεναι καὶ αὐταὶ μὲ τὴν σειρὰν των εἰς τὸν ἀγρίον ἀγῶνα τῆς ἐπικρατήσεως.

Τὸ διάγραμμα ἐκτυλίσσεται καὶ ὁ χρόνος προχωρεῖ, ἀφίνων ὀπισθεν τοῦ γραμμᾶς κοπτομένης ἀποτόμως, ἄλλας γραμμάς χανούσας τὴν συνοχὴν των διὰ νὰ τὴν ἐπανεύρουν ἀργότερον, μέχρι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ὅπου πάλιν οἱ διάφοροι σύγχρονοι πολιτισμοὶ κατέχουν ἕκαστος τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτοῖς θέσιν εἰς τὴν κλίμακα τῆς Σπουδαιότητος.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ γραμμῶν ξηρῶν, διότι τότε τὸ διάγραμμα δὲν θὰ ἦτο καθόλου εὐχρηστον. Ἀλλὰ, ἐπὶ τῶν διαφόρων γραμμῶν ἀναγράφονται πλήρη στοιχεῖα δικαιολογοῦντα τὴν ἀνοδὸν ἢ καθόδον τῆς γραμμῆς, τὴν ὁμαλότητα ἢ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς πορείας τῆς, τὸ ὕψος ἢ τὸ

βάθος εις τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται. Ἐπὶ παραδείγματι ἂν παρακολουθήσωμεν τὴν γραμμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν βλέπομεν κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π.Χ. εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς κλίμακος καὶ κατέχουσιν τὴν κορυφὴν τοῦ σχεδιαγράμματος. Διὰ τὴν ὅσον οὐκ ἔστιν ὁ Σοφιστὴς σημειῶναι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο: Παρθενών, Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ἐν Μαραθῶνι μάχη κλπ. Παρακολουθοῦντες περαιτέρω τὴν γραμμὴν ταύτην, τὴν βλέπομεν λαμβάνουσιν τὴν κατιούσαν ἐπ' αὐτῆς ἀναγράφονται οἱ λόγοι τῆς κλίσεως ταύτης τῆς γραμμῆς. Περαιτέρω τὴν βλέπομεν διακοπτομένην καὶ συνεχιζομένην διὰ στιγμῶν: εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτησις κ.ο.κ.

Χρονικῶς τὸ διάγραμμα περιλαμβάνει μίαν περίοδον 5000 ἐτῶν, ἥτοι ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 3000 π. Χ. Βεβαίως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἤδη διαμορφωθεὶ καὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀκμὴν πλείστοι ὅσοι πολιτισμοί, ὡς ὁ Αἰγυπτιακός, οἱ Ἀνατολικοὶ πολιτισμοί, οἱ Προελληνικοὶ κλπ. Ἐκάστη γραμμὴ παριστῶσα τὸν οἰκείον πολιτισμόν, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ κατάλληλον σημεῖον τῆς κλίμακος τῆς Σπουδαιότητος καὶ προχωρεῖ διὰ μέσου τοῦ χρόνου.

Νομίζομεν ὅτι σκοπίμως ὁ κ. Σοφιστὴς ἀρχίζει τὸ διάγραμμά του ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, ἵνα καταλάβῃ τὸ κέντρον αὐτοῦ ἀκριβῶς ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους, ὅστις, μετὰ τὸν Παρθενῶνα ὡς ἐπιστέγασμα κατέχει τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς κλίμακος τῆς Σπουδαιότητος, ἔχων ὀπισθὲν τοῦ 2500 ἐτῶν καὶ ἐμπροσθέν τοῦ ἀκριβῶς ἄλλα τόσα.

Βεβαίως ὁ κ. Σοφιστὴς συνέταξε τὸ ἔργον του μετὰ τὴν μεγαλειτέραν εὐσυνειδησίαν, ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψίαν. Καὶ εἶναι ἀληθῶς συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῆς γραμμῆς τῆς παριστάσεως τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, νὰ προχωρῇ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, πάντοτε μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὴν κλίμακα τῆς Σπουδαιότητος, νὰ ἀνέρχεται καὶ νὰ κατέρχεται, νὰ ὑποσκελίζεται ἀπὸ ἄλλας καὶ πάλιν νὰ ὑπερτερῇ, νὰ βυθίζεται καὶ νὰ ἐπαναπλήν πάντοτε ὑπερήφανος καὶ πάντοτε σφριγηλὰ εἰς τὸν ἐργῶδη δρόμον τῆς ἀνεξίτητος διὰ μέσου τοῦ χρόνου πρὸς κατάκτησιν τῆς ἀθανασίας,

εἰς τὴν ὁποῖαν προώρισται νὰ φθάσουν μόνον ὀλίγοι λαοί, ὀλίγοι καὶ ἐκλεκτοί.

Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ κ. Σοφιστοῦ, εἶναι ἀληθῶς, ὅπως λίαν προσφυῶς τὸ ἐξαπατητικὸν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Ζαῖμης, ὅστις ἐνδιεφέρθη νὰ ἴδῃ αὐτό, «ἔργον Τιτάνειον, Πανελλήνιον καὶ Διεθνές».

Καὶ εἶναι πράγματι τιτάνειον, διότι ὁ εὐτυχὴς συγγραφεὺς του, διὰ νὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας, ἐργάσθη συνεχῶς ἐπὶ 16 ὁλόκληρα ἔτη, εἰς τὰ ἀνώτατα ἐπιστημονικὰ κέντρα, τοῦ Βερολίνου, τῶν Παρισίων, τοῦ Λονδίνου, τῆς Βιέννης, τῆς Ρώμης κλπ. Τὸ ἔργον τοῦτο διὰ νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας, ἀπῆλθεν ἐμβριθεῖς μελέτας καὶ ἀναδιφῆσεις ποικίλης φύσεως ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης καὶ τέχνης, καθὼς καὶ παντοειδῆς ἐρευνᾶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἰς τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας καὶ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης, ὡς εἰς τὸ Λοῦβρον, τὸ Βατικανόν, τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον κλπ.

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῇ κανεὶς πρὸ πόσων τεραστίων δυσκολιῶν εὐρέθη ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν σύνταξιν ἐνὸς τοιούτου ἔργου. Δὲν εἶναι μόνον αἱ χιλιάδες ὁλόκληροι τῶν βιβλίων πάσης φύσεως, τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ μελετήσῃ, δὲν εἶναι μόνον αἱ συστηματικαὶ ἀναδιφῆσεις καὶ μελέται εἰς τὰ διάφορα Μουσεία τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰς ὁποίας ἤναγκάσθη νὰ ἐπιδοθῇ, ὡς ἂν εἴπομεν.

Ἡ, μεγαλειτέρα δυσκολία διὰ τὴν σύνταξιν ἐνὸς τοιούτου ἔργου, ἦτο ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις ἐνὸς ἐκάστου πολιτισμοῦ, διὰ τῆς ἀνατομῆς μιᾶς ἐκάστης τῶν συνισταμένων του καὶ τῆς ἐξαγωγῆς ἐνὸς ἀκριβοῦς μέσου ὅρου. Καὶ ἡ διαδικασία αὕτη ἔδει νὰ ἐπαναληφθῇ δι' ἕνα ἕκαστον πολιτισμόν εἰς ὅλας τὰς χρονικὰς περιόδους τῆς ἱστορίας του, ἵνα καταστῇ δυνατόν νὰ καταστρωθῇ ἡ καμπύλη τῆς πορείας τῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας κατὰ τρόπον ἀκριβοδίκαιον, φέροντα τὴν σφραγίδα τῆς καθ' ὅλα ἐπακριβοῦς ἐκτιμήσεως.

Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ὅλα ταῦτα ἐγένοντο διὰ δεκάδας πολιτισμῶν καὶ ὅτι ὅλοι αὐτοὶ αἱ καμπύλαι ἔδει νὰ συναρμολογηθοῦν εἰς τὸν πίνακα τῆς συνισταμένης τῆς Σπουδαιότητος ἵνα καταφα-

νῇ ἡ συγκριτικὴ αὐτῶν σημασία καθ' ὅλας τὰς χρονικὰς περιόδους ἐνὸς ἐκάστου πολιτισμοῦ, τότε ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ λέξις «τιτάνειος» δὲν χαρακτηρίζει καθόλου ὑπερβολικὰ τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἀποτελέσῃ τὴν κλειδὰ τῆς πραγματικῆς κατανοήσεως τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις μᾶς ἔλειπε μέχρι τοῦδε.

Τὸ Διάγραμμα, τὸ ὁποῖον ἔχει μῆκος 3 μέτρα καὶ 40 ἑκατοστά, καὶ πλάτος 80 ἑκατοστά, ἦτοι εἶναι σχεδιασμένον ἐπὶ συνολικῆς ἐπιφανείας 28.200 ἐκ., θέλει ἐκτυπωθῇ προσεχῶς καὶ τεθῇ εἰς κυκλοφορίαν διὰ τὴν κοινὴν χρήσιν. Ὡς εἶναι δὲ ἐπόμενον θέλει κινήσῃ μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ κόσμου, διότι εἶναι ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης, ποῦ ἐπιχειρεῖται ἕνα παρόμοιον ἔργον. Αἱ συζητήσεις ἐπ' αὐτοῦ προμηνύονται εὐρύταται, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἔργον ἀντικρύσῃ τὴν σφοδρότητα τῆς κριτικῆς. Ἀλλὰ δὲν εἶναι παράδοξον

βεβαίως ἐπὶ τόσῃ σπουδαιότητος ζητημάτων νὰ ὑπάρξῃ διαφορὰ ἀντιλήψεων μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ἀλλωστε ἐκ τῶν τοιούτων συζητήσεων, πάντοτε τὸ ἀγαθὸν δύναται νὰ προέλθῃ.

Τελευτώντες τὸ παρόν μας σημείωμα, τὸ ὁποῖον σκοπὸν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ ἐκλεκτοῦ ἐπιστήμονος εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, ἐκφράζομεν τὴν χαρὰν μας διότι ἔλαχεν ὁ κλῆρος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην νὰ προσφέρῃ ἐν τόσῃ σπουδαιότητος καὶ τόσον πολύτιμον ἔργον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, καθὼς καὶ τὴν ἱκανοποίησιν μας, διότι οἱ ἡμέτεροι ἰθύνοντες με ἐπὶ κεφαλῇ αὐτὸν τοῦτον τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, κατενόησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν κολοσιαίαν σημασίαν τοῦ ἔργου, καὶ πρόκειται νὰ συνδράμουν, ὡς ἐμπρέπει, εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τοῦτο τὴν θέσιν ἡ ὁποία τοῦ ἀνήκει εἰς τὴν παγκόσμιον ἐκτίμησιν.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ.

ὑπὸ τοῦ κ. Louis-Ferdinand Céline

Τὸ Τμήμα Ὑγιεινῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, ἀναλαβὼν τὴν μελέτην, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας, τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀνεργίας ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς υγείας τοῦ πληθυσμοῦ τῶν «ἐν κρίσει» χωρῶν, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἰδίως, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ μεταξὺ τῶν στατιστικῶν (τῶν σοβαρωτέρων), τὸ ἐλάχιστον σημεῖον αὐξήσεως τῆς νοσηρότητος ἢ τῆς θνησιμότητος ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἀποδώσῃ κανεὶς λογικῶς κατὰ τρόπον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον εἰς τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀνεργίας, οὔτε ἐπίτασιν τῆς φυματιώσεως, οὔτε ἐπαύξησιν ποιοτικῆν ἢ ποσοτικῆν τῶν συνήθων ἀσθενειῶν, ἐκτὸς ἴσως μικρᾶς τινος αὐξήσεως τῆς ραχίτιδος εἰς τὰ παιδιὰ (κατὰ συγγραφεῖς τινάς). Ἡ ἀποφῆς τῶν πραγμάτων μετεβλήθη ὀλίγον ἀναμφιδόλως ἀπὸ

τῆς τελευταίας ἐπιδημίας τῆς γρίπης, ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἀκόμη παρὰ περὶ παροδικῶν στατιστικῶν εἰκασιῶν.

Ἐν γένει, αἱ ἐπιδράσεις τῆς ἀνεργίας ἐπὶ τῆς δημοσίας υγείας (ποσοτικαὶ τοῦλάχιστον) σχεδὸν εἶναι ἀνύπαρκτοι μέχρι τοῦδε. Ἰσως χρειάζονται διὰ νὰ ἐκδηλωθῶσι, μερικὸς μῆνας ἀκόμη ἢ μερικὰ ἔτη.

Πῶς θὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ἀνεργία; Διὰ τῆς βαθμιαίας ἐξαφανίσεως τῶν ἀνέργων. Ἡ ἐλάττωσις τῶν γεννήσεων καὶ αἱ παρεμπιπτούσαι ἀσθένειαι ἐντὸς πενήκοντα ἐτῶν θὰ ἀπορροφήσουν ὅλους τοὺς ἀνέργους. Ἰδοὺ κατὰ τὸ ὁποῖον δὲν τὸ λέγουν καθαρὰ, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον προλέγουσιν εἰς τοὺς καλῶς πληροφορημένους κύκλους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τί γίνεται; Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ ἀνεργὸς τρέφεται πολὺ γλισχωρῶς ἄλλ' ὅσον

γλίσχρον και αν είναι το επίδομά του πάντως είναι σχεδόν άρκετόν, ενώ εις την Γερμανίαν το μηνιαίον επίδομα των 250 φράγκων περίπου, καταδικάζει εις την πραγματικότητα τον άνεργον να αποθάνη από βαθμιαίαν πείναν. Αί δημόσαιοι αρχαί αντικρύζουν το επακόλουθον αυτό με ειλικρίνειαν; Και ναι και όχι. Μία τεραστία χειρωνακτική εργασία απόκρυφος και λαθραία προσφέρεται εν Γερμανία εις το μικροεμπόριον λόγω της ανεργίας εις τιμάς άψηφούσας πάντα συναγωνισμόν. Ίδού το μικροσκοπικόν έκτακτον κέρδος και το εύθραστον θαύμα, το όποτον επιτρέπει εις μέγαν αριθμόν άνέργων να ύφίσταται εν ζωή εις πείσμα της καταδίκης των, εις ένα θάνατον αναμενόμενον από μίαν λογικήν συνέπειαν. Ο άθλιος αυτός δόλος συνεχίζεται εις πείσμα μιάς επιτηρήσεως κατά το μάλλον και ήττον ειλικρινούς. Μέγας αριθμός άνέργων τά φέρνει ακόμη βόλτα χάρις εις βοηθήματα συγγενών ή φιλευσπλάχων ψυχών. Η διαφόρων μορφών έπαιτεία και ή πορνεία, συντηρούν μίαν ώρισμένην αναλογία και έπειτα, τέλος, εκείνοι που δεν εύρισκουν κανένα συμπληρωματικόν συνδυασμόν όφείλουν να έξαφανισθούν· πολύ βραδέως είναι αλήθεια. Μερικοί καλώς πληροφορημένοι Γερμανοί ειδικοί βεβαιώνουν ότι χρειάζονται περίπου τέσσαρα έτη προς 250 φράγκα μηνιαίως δια να αποθάνη ένας άνεργος τελείως από την πείναν.

Τά παιδιά των άνέργων, δύνανται, σχεδόν όλα να τραφούν έπαρκώς, κατά το μάλλον και ήττον καλώς, αλλά επί τέλους κανονικώς. Προς τοϋτο φροντίζουν το Κράτος και οι Δήμοι. Τά αποτελέσματα της τροφοδοσίας ταύτης δεν είναι και τόσο λαμπρά, αλλά ή αληθινή πείνα καταλαμβάνει αληθώς τον άνεργον μετά την παιδικήν ήλικίαν. Μέχρι της στιγμής εκείνης, φροντίζουν αι δημόσαιοι αρχαί και ή φιλανθρωπία.

Εν τω συνόλφ, δυνάμεθα να φρονώμεν ότι ή γερμανική αυτή άθλιότης είναι άθεράπευτος και ζτι ή αίχμηρότης της είναι απολύτως ανάλογος προς την οικονομικήν κρίσιν; Όχι. Η καμπύλη της ανεργίας δεν είναι πολύ μεταβλητή, τοϋναντίον όμως ο άνθρωπος παράγων παίζει τον μεγαλύτερον ρόλον εις την περισσότερον ή

ολιγώτερον σοβαράν τραχύτητα της καμπύλης της άθλιότητος.

Ας εξηγηθώμεν: επί τεσσάρων Γερμανών, ο πρώτος τρώγει πάρα πολύ, οι άλλοι δύο τρώγουν όταν πεινούν, ο τέταρτος θνήσκει βραδέως από άνεπάρκειαν τροφής. Ίδού ένα πρόβλημα που θα μπορούσε να λύση σε δέκα δευτερόλεπτα ένα παιδί δέκα έτών μετρίας νοημοσύνης, άλλ' όχι άπηλιθιωμένον από την πολιτικήν και τον έγωισμόν. Οι σοφισμοί συρρέουν άθρόοι εις την θέσιν των έργων, καθ' ήν στιγμήν έπεμβαίνουν όλοι οι λεπτοί, υποκριτικοί και επιτήδαιοι περιορισμοί δια τούς νέους που έμαθαν να διαλογίζονται λαμπρως επί βάσεων απολύτως και εύθαρσώς διαστρεβλωμένων. Ένα πρόβλημα ανθρωπίνως όμιλούν, δεν παρουσιάζει πλέον ενδιαφέρον όταν ώρκίσθη κανείς σιωπηρως να μή το λύση. Δεν πρόκειται περι καπιταλισμού και κομμουνισμού. Εις την περίπτωσιν της Γερμανίας, πρόκειται περι τάξεως και καλής πίστεως. Δεν κάμνουν τίποτε άλλο μέχρι τοϋδε παρά να έρεθίζουν την μεγάλην δυστυχίαν της ανεργίας: την έξερεθίζουν, την εκνευρίζουν, την κάμνουν προπαγάνδαν, χιτώννα, έλπίδα, κόμμα, αλλά κατά βάθος την περιφρονοϋν μεγάλως· σκέπτονται δι' όλα, δια τον έαυτόν των προ πάντων, άλλ' όχι δια την ανεργίαν.

Όλοι εκείνοι που γνωρίζουν το πρόβλημα εις όλον του το βάθος, θα δυνήθουν να σας κάμουν να έννοήσετε σε δέκα λεπτά, ότι οργανώνον χωρίς να επισπεύση ούτε να εκβιάση τίποτε, τούς στενούς πόρους της σημερινής Γερμανίας τούς παραχωρουμένους εις την ανεργίαν, θέτον εν τέρμα εις την χονδροειδή αναρχίαν που βασιλεύει εις τās διοικητικές υπηρεσίας τās επιφορτισμένας με τὰ βοηθήματα, έννοποιών αυτάς, προτυποποιούν τās μεθόδους των παρακρητήσεως και διανομής, το Κράτος θα ειχεν εις την διάθεσίν του από πολλού χρόνου τὰ μέσα να ζήση όλους τούς άνέργους Γερμανούς και τās οικογενείας των. Η γερμανική δυστυχία, είναι προ πάντος ή άταξία.

Και το μέλλον; Είναι πιθανόν εις το περιβάλλον του Χίτλερ να εύρίσκειαι ο δικτάτωρ της ανεργίας, ο όποιος να όργάνωση, τέλος, την αναρχικήν αυτήν άθλιό-

τητα και να την σταθεροποιήση εις εν λογικόν επίπεδον. Είναι το τρϋκ ενός Χούβερ νεκρού ή ενός Νάνσεν ζώντος.

Διαρκούντος του πολέμου ή Γερμανία είχε να θρέψη δλόκληρον τον πληθυσμόν της υπό όρους πολύ περισσότερον επικινδύνους και έπισφαλείς από σήμερα. Μόνον που τότε ήτο ο πόλεμος με όλην του την συλλογικήν δυστείαν, τον σκοπόν του, το κοινόν του πάθος. Είναι εύκολον να επιβάλη κανείς άγρίαν πειθαρχίαν εις τās φανατισμένας μάζας. Και αυτός ο Χίτλερ,

δσον fuhrer και αν είναι, πολύ δύσκολα να έξέλθη από τον ήλιθιον αυτόν μαρασμόν της διατροφής. Η ειρήνη δεν ένδιαφέρει κανένα και ή αδελφότης ένοχλεί όλον τον κόσμον. Θα του είναι δύσκολον αληθώς να επιτύχη τεμάχιον ζαχαρώς, δια να όργανωση την γερμανικήν ειρήνην, ενώ τοϋναντίον θα του δώσουν δια τον πόλεμον δσον αίμα θελήσει.

Ενώπιον των ανθρώπων πάντοτε, το ίδιον ζήτημα τίθεται: να ένοχληθούν ή να μή ένοχληθούν.

ΔΑΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΔΑΣΩΝ

Υπό του κ. Αναστ. Στεφάνου, Επιθεωρητού Αναδασώσεων

Η έκτασις των Μοναστηριακών εν Ελλάδι δασών, άτινα πάντα υπήχθησαν υπό την διοίκησιν και διαχείρησιν του Όργανισμού Ρευστοποιήσεως Έκκλησιαστικής περιουσίας, άνέρχεται εις 900.000 περίπου στρέμματα, ήτοι αποτελεί ποσοστόν 5% του συνόλου των δασών της Επικρατείας.

Κατά τον διέποντα την Έκκλησιαστικήν περιουσίαν Νόμον 4684, αυτή διακρίνεται α) εις έκποιητέαν και β) εις διατηρητέαν. Εις την Έφημερίδα της Κυβερνήσεως των τελευταίων ήμερών, ένθα δημοσιεύονται και τὰ σχετικά έκτελεστικά Διατάγματα περι διαχωρισμού της περιουσίας των καθ' έκαστα Μονών, θα παρατηρήση τις ότι εις έλαχίστας περιπτώσεις τὰ δάση των Μονών περιλαμβάνονται εις την στήλην της διατηρητέας περιουσίας. Τε πλείστον των Μοναστηριακών τούτων δασών έχαρακτηρίσθη ως έκποιητέα περιουσία.

Ο Έκκλησιαστικός Όργανισμός της Ρευστοποιήσεως, δεν έφείσθη ούτε των από έτών παραχωρηθέντων προς δάσωσιν,

επισήμως εις το Κράτος ή την φιλοδασικήν Ένωσιν Αθηνών, έντός και περί των Αθηνών άλσουλών, Παγκρατίου, Λυκαβήτου, Δασικού Φυτωρίου Γουδί, Ζωοδόχου Πηγής κλπ., άτινα και ταϋτα κατεχώρησεν εις την στήλην της έκποιητέας περιουσίας.

Κατόπιν της τοιαύτης κατά Νόμον διακρίσεως, ο Όργανισμός είναι έλεύθερος να προβή εις την ρευστοποίησιν των δασικών τούτων ιδιοκτησιών του, και την διάθεσιν των Μοναστηριακών δασών εις εκείνον, όστις ήθελε προσφέρει την μεγαλυτέραν τιμήν, άδιακρίτως αν ο άγοραστής είναι φυσικόν πρόσωπον, πλούσιός τις έμογενής ή άλλος επιχειρηματίας δασικών προϊόντων ή είναι νομικόν πρόσωπον, Συνεταιρισμός. Κοινότης ή και αυτό τοϋτο το Κράτος.

Επί της προσεχούς αλλαγής του προσώπου του δασοκτήμονος των έκποιουμένων Μοναστηριακών δασών, θα χαράζωμεν όλίγας γραμμάς και θα τονίσωμεν ότι το Κράτος δεν πρέπει να μείνη άσυγκίνητον και αδιάφορον εις την αλλαγην αυτήν του προσώπου του δασοκτήμονος, λόγω των έ-

διορθωμένων της δασοπονίας, αἵτινες ἐπιβάλλουν εἰς αὐτό, ὡς ἡθικὸν πρόσωπον, ὑποχρεώσεις τινὰς κατὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δασῶν, ἀποσκοπούσας ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λαϊκὴν εὐημερίαν καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον.

Ἡ δασικὴ παραγωγὴ διαφέρει ἀπὸ τοῦ ἄλλου κλάδου τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ κλάδου τῆς γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι εἰς μὲν τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν ἡ ὥριμανσις καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν γίνεται ἐντὸς βραχυτάτων χρονικῶν διαστημάτων, π. χ. ἐντὸς ἐνὸς ἔτους διὰ τὰ σιτηρά, διὰ τὴν ὀπωροκαλλιέργειαν, ἀμπελοργίαν κλπ. τρία ἔως δέκα ἔτη, ἐνῶ εἰς τὴν δασικὴν παραγωγὴν καὶ κυρίως εἰς τὴν παραγωγὴν χρησίμου ξυλείας, οἰκοδομησίου ἐλάτης, πεύκης, δρυὸς κλπ. ἡ ὥριμανσις καὶ συγκομιδὴ τοῦ δασικοῦ προϊόντος θὰ ἐπέλθῃ μόνον εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον καὶ δὴ ἀναλόγως τοῦ δασικοῦ εἶδους εἰς χρονικὴν περίοδον 60—120 ἐτῶν. Ὁ χρόνος λοιπὸν ἐν τῇ δασικῇ παραγωγῇ εἶναι μέγας καὶ δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ζωὴν μίαν μόνον γενεᾶς ἀνθρώπων.

Ἐπομένως ὁ ἰδιώτης δασοκτήμων, ὡς ἐφήμερον φυσικὸν πρόσωπον, τοῦ ὁποῦ ἡ διάρκειά τῆς ζωῆς εἶναι περὶ ὁρισμένη, ἐὰν μάλιστα τὸ δάσος τοῦ εἶναι καὶ μικρὰς ἐκτάσεως καὶ δὲν δύναται νὰ ἀποκομίσῃ ἐκ τούτου κανονικὰ ἐτήσια εἰσοδήματα, προσπαθεῖ νὰ ἐξεύρῃ μεθόδους καὶ συστήματα ἀπολήψεως ταχυτάτων προσόδων, ὡς συμβαίνει μὲ τὰ χθαμαλοποιηθέντα δάση τῶν φυλλοβόλων δρυῶν, ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, διότι κατὰ φυσικὸν λόγον δὲν δύναται οὔτε ἔχει τὴν ὑπομνήν, ὅσον πλούσιος καὶ ἂν εἶναι νὰ διαθέτῃ κεφάλαια βελτίωσης, φυλάξεως καὶ συντηρήσεως τοῦ δάσους του, διὰ νὰ εἰσπράξουν τοὺς τόκους τῶν κεφαλαίων τούτων τὰ τέκνα τοῦ ἢ οἱ ἔγγονοί του.

Εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπῃν ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ σήμερον, ἰδιῶται δασοκτήμονες — φυσικὰ πρόσωπα — πραγματικοὶ ἄριστοκράται, διατηροῦντες τὰ δάση τῶν δι' οἰκονομικοὺς σκοπούς, ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ ψυχικοὺς, αἰσθητικοὺς καὶ θηρευτικοὺς τοιοῦτους. Οἱ σῶφρονες οὗτοι δασοκτήμονες,

μὲ ἀνώτερα ἰδανικά καὶ μὲ οἰκογενειακὴν παράδοσιν ἑκατοντάδων ἐτῶν, τὴν ὁποίαν παράδοσιν συνεχίζουν μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν, δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὸ ἐφήμερον ὕλικόν κέρδος, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ παραδώσουν τὴν δασικὴν τῶν ἰδιοκτησίαν εἰς τὰς κληρονόμους τῶν περισσότερων βελτιωμένην παρ' ὅτι τὴν παρέλαβον ἀπὸ τοῦ προγόνου τῶν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν πολλάκις ὅτι, τὰ δάση, τῶν καλῶν αὐτῶν δασοκτημόνων, ἔχουν ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν τελειότεραν καὶ ἐκμετάλλουσιν συντηρητικώτερην καὶ αὐτῶν τῶν Κρατικῶν δασῶν.

Ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτοι ἰδεώδεις καὶ σῶφρονες ἰδιῶται δασοκτήμονες σπανίζουν, ἢ ἐὰν ὑπάρχουν τινές, οὗτοι μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός. Νεοσύστατον Κράτος ὀλίγων γενεῶν, μὲ ἀτελῆ πολιτισμόν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ παρομοίαν ἀριστοκρατικὰς παραδόσεις, ὡς ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ ἰδιῶται δασοκτήμονες παρ' ἡμῖν σήμερον, κατοικοῦντες συνήθως μακρὰν τῶν δασικῶν αὐτῶν ἰδιοκτησιῶν, ἐμφανίζονται ὡς κερδοσκόποι, ἀποβλέποντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν διὰ ληστρικῆς ἐκμεταλλεύσεως ταχυτέραν ρευστοποίησιν, εἰ δυνατόν, ὧν τῶν ξυλωδῶν αὐτῶν κεφαλαίων, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ δάσους τῶν, τὴν βελτίωσιν αὐτοῦ, ἢ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δημιουργουμένων κενῶν δι' ἀναδασώσεων ἢ καὶ διὰ προστασίας τῆς αὐτοφθοῦς βλάστησεως. Οἱ μικρότεροι πάλιν ἐκ τῶν δασοκτημόνων μας, ἔχουν συνήθως μεγάλας οἰκονομικὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας προσπαθοῦν νὰ θεραπεύσουν διὰ τῆς ἐντόνου καρπώσεως τῶν δασῶν τῶν.

Ὁ ἰδιώτης δασοκτήμων δὲν δύναται νὰ ἀναμείνῃ τὰς μεγαλυτέρας προσόδους τῶν δασικῶν του κεφαλαίων μετὰ θάνατον, ἢτοι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὥριμότητος τοῦ δάσους, ἢτις συμπίπτει, ὡς εἵπομεν, διὰ τὰ ὑψηλῆς μορφῆς δάση κατὰ τὸ 60ὸν ἔως 120ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν. Τοῦτον ἐνδιαφέρει μόνον τὸ ἀτομικὸν του συμφέρον καὶ ἡ θεραπεία τῶν συγχρόνων ἀναγκῶν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἢ μόρφωσις καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν τέκνων του. Διὰ τὸ μείζον αὐτοῦ κέρδος, ἐπερχόμενον συνήθως εἰς τοὺς ἀπογόνους του καὶ διὰ τὴν συντηρητικότητά τοῦ δάσους τοῦ ἀδιαφο-

ρεῖ, ὅπως ἀδιαφορεῖ καὶ διὰ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον δὲν ἱκανοποιεῖ τὸς ὕλικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας. Καραδοκεῖ τὰς περιστάσεις καὶ ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν δημιουργίαν κινήτου πλούτου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἐφημέρους αὐτοῦ χρεῖας.

Ὁ μεταπολεμικὸς ἄνθρωπος καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἕλλην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ ὕλισμου ἐγένετο περισσότερον ἀτομιστής, καὶ κατὰ κανόνα ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σύγχρονον εὐημερίαν τοῦ ἀδιαφορῶν διὰ τὰ μετὰ θάνατον. Αἱ παλαιαὶ κοινωνικαὶ καὶ ἡθικαὶ περὶ τῆς ζωῆς ἀντιλήψεις, ἢ ἀποταμίευσις, ἢ θρησκευτικὴ πίστις καὶ τὸ ζωηρόν ἐθνικὸν αἶσθημα ὅπως καὶ τὸ αἶσθημα ἀλληλεγγύης, διατρέχουν μεταπολεμικῶς κρίσιμον περίοδον.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν δασοκτήμονα ὡς νομικὸν πρόσωπον. Ὅταν ὁ δασοκτήμων εἶναι νομικὸν πρόσωπον, εὐαγὲς ἱδρυμα (Νοσοκομεῖον, Ὁρφανοτροφεῖον κλπ.), Μονή, Κοινότης ἢ τέλος τὸ Κράτος, τότε τὴν ἐκμετάλλουσιν τῶν δασικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων δὲν ρυθμίζει ἢ δὲν πρέπει νὰ ρυθμίζῃ μόνον τὸ οἰκονομικὸν συμφέρον τοῦ ἰδιοκτήτου, ἀλλὰ καὶ γενικώτεροι λόγοι, ἀποβλέποντες συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἄλλων τινῶν ὑψηλοτέρων κοινωνικῶν σκοπῶν.

Τὰ ὡς ἄνω νομικὰ πρόσωπα καὶ ἰδίᾳ ἡ Κοινότης καὶ τὸ Κράτος, Ὁργανισμοὶ διαρκεῖς καὶ σχεδὸν αἰώνιοι καὶ πράγοντες κατ' ἐξοχὴν ἡθικοί, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαβλέπουν εἰς τὴν δασικὴν τῶν οἰκονομίαν τὰς κερδοσκοπικὰς τάσεις τοῦ ἰδιώτου δασοκτήμονος. Ἰδίᾳ τὸ Κράτος, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκπολιτιστικὸς παράγων, εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ἐξευρίσκῃ μεθόδους ἱκανοποιήσεως τῶν οἰκονομικῶν, προστατευτικῶν, αἰσθητικῶν καὶ ψυχικῶν ἀναγκῶν τῶν πλησίων τῶν δασῶν οἰκούντων, ὅσον καὶ τῶν μακρὰν τούτων, καὶ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ τὰς γενικωτέρας ἀνάγκας ὅχι μόνον τῆς παρούσης γενεᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Εἶναι ἀνάγκη ὅθεν ὅπως, ὁ δασοκτήμων εἴτε φυσικὸν πρόσωπον εἶναι οὗτος, εἴτε νομικόν, εἰς ἐκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς ὥρισμένης αὐτοῦ χρεῖας νὰ χρησιμοποιοῖ τοιοῦτον ἄπλοῦν ἢ σύνθετον δασοτεχνικὸν τύπον, ὥστε δι'

αὐτοῦ νὰ ἐπιτυγχάνεται πληρέστερον ὁ ἐπιδιωκόμενος ἐκάστατε ὑπὸ τῆς δασοπονίας σκοπός. Ἄλλ' ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός τῆς δασοπονίας παρὰ τοῦ ἰδιώτου δασοκτήμονος ἐπὶ τοῦ Α. π. χ. προστατευτικῶς δάσους του, εὐρισκομένου ἄνωθεν συναικισμοῦ τινὸς δὲν συμπίπτει μὲ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, οὔτε ὁ ἰδιώτης δασοκτήμων ἐνδιαφέρεται νὰ ἐξασφαλίσῃ κοινωνικὴν εὐημερίαν εἰς βάρος τοῦ ἀτομικοῦ του συμφέροντος. Ἡ προστατευτικὴ ὅθεν ὥριμότης τοῦ δάσους, ἢτις ἀξιοῖ ἐπιλογικὴν τινα ὑλοτομίαν ἢ καὶ καθόλου, καὶ ὅχι ἀποψιλωτικὴν τοιαύτην ἐπὶ τοῦ ὥρισμένου αὐτοῦ προστατευτικοῦ δάσους, ἐλάχιστα ἐνδιαφέρει τὸ φυσικὸν πρόσωπον τοῦ δασοκτήμονος, τοῦ ὁποῦ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός τῆς μεγίστης ἐπικερδεῖας δὲν ἱκανοποιεῖ τὰς κερδοσκοπικὰς τοῦ ἀπόψεως ἢ τὰς ἀμέσους αὐτοῦ βιωτικὰς ἀνάγκας.

Εἶναι αὐτονόητον ὅθεν ὅτι τὰ ἰδιωτικὰ δάση εἶναι τὰ ὀλιγώτερον ἐνδεδειγμένα διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῶν δασικῶν πληθυσμῶν καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν γενικωτέρων λόγων τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας. Ὁ ἰδιώτης δασοκτήμων δὲν συγκινεῖται οὔτε ἀπὸ τὴν πτωχείαν τοῦ πέριξ τῆς δασικῆς τοῦ ἰδιοκτησίας οἰκοῦντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, οὔτε ἀπὸ τὸ γενικώτερον τοῦ λαοῦ συμφέρον. Διὰ τοῦτο ὅχι μόνον τὴν καύσιμον ὕλην, τὴν βοσκήν καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τοῦ δάσους πωλεῖ εἰς τοὺς περισίτους, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον παρέχει ἀτελῶς τὰ προϊόντα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τοὺς νομικοὺς περιορισμοὺς τῆς χρήσεως τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἰδιώτου δασοκτήμονος, τοὺς ἀποσκοπούντας εἰς τὸ γενικώτερον συμφέρον τοῦ λαοῦ (ἀπαγόρευσιν ὑλοτομίας εἰς προστατευτικὰ δάση κλπ.), πλειστάκις ἐπέτυχεν νὰ καταστρατηγήσῃ, διότι τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ θυσιάσῃ τὸ ἀτομικὸν του συμφέρον χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ.

Τὰ Κοιντικὰ ἀφ' ἑτέρου δάση, κοινωφελῆ καὶ ταῦτα, ἔδει νὰ ἐκμεταλλεύωνται κατὰ τρόπον συντηρητικόν καὶ σῶφρον καὶ οὐχὶ διάφορον ἐκείνου καθ' ὃν ἐκμεταλλεύονται ἢ πρέπει νὰ ἐκμεταλλεύονται καὶ τὰ Κρατικὰ δάση.

Ἡ Κοινότης δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μία μικρογραφία τοῦ Κράτους. Δυστυ-

χώς τοιαύτην σφύρα δασικήν διαχειρίσιν ἐναρμονίζουσιν καὶ τὸ γενικώτερον συμφέρον τοῦ λαοῦ, πρὸς ἐκεῖνο τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας τῆς Κοινότητος, ἀπὸ τὰς νεοσυστάτους καὶ ἀνοργανώτους εἰσέτι Ἑλληνικὰς Κοινότητας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναμεινῶμεν πρὸς τὸ παρόν. Διὰ τοῦτο καὶ μέχρις ὅτου ὀργανωθῶν, ἐκπολιτισθῶν καὶ καταστῶν ὥριμος πρὸς πλήρη αὐτοδιοίκησιν αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες, δέον ἢ Κρατικὴ Δασικὴ Διοίκησις νὰ κατευθύνῃ πάντοτε ἐπὶ τὸ σφρονέστερον τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν Κοινοτικὴν δασὴν.

Ἡ παρ' ἐνίων προτεινομένη κοινοτικοποίησις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἑλληνικῶν δασῶν, ὅπως εἶναι σήμερον ἡμιτελῶς ὀργανωμένοι αἱ Κοινότητες καὶ ἐν ἀπουσίᾳ δασικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ταχύτεραν ἀποφύλωσιν καὶ καταστροφὴν καὶ τῶν Κοινοτικῶν δασῶν. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος δύναται νὰ εὐνοήσῃ τὴν Κοινοτικοποίησιν μόνον τῶν πέραν τῶν συνοικισμῶν εὐρισκομένων δασῶν ὅπως ἄλλωστε ἐπράξεν ἐν τινὶ μέτρῳ διὰ τῆς ἐπ' ψηφίσεως τοῦ ἀρθρ. 49 τοῦ Νόμ. 4173 καὶ μέχρι σημείου, ὥστε ταῦτα νὰ ἐπαρκούν μόνον εἰς τὴν κάλυψιν τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος καὶ ὑπὸ Κρατικὴν πάντοτε ἐπιτήρησιν. Τὰ πρεῖοντα τῆς ἐπὶ πλέον τῶν ἀναγκῶν τῆς Κοινότητος δασικῆς ιδιοκτησίας, δέον νὰ χρησιμοποιῇ τὸ Κράτος πρὸς ἱκανοποίησιν ἀναγκῶν ἄλλων Κοινοτήτων ἀπώτερον τοῦ δάσους εὐρισκομένων, καὶ μόνον τὰ περισσεύματα ταύτης νὰ ρευστοποιῇ δι' ἑαυτό. Καὶ τοῦτο, διότι σχεδὸν ἄνευ κανόνος παρετηρήθη ὅτι κοινότητες, αἱ ὁποῖαι διαθέτουν δασικὰ προϊόντα ἐπὶ πλέον τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀναγκῶν κατήντησαν κυριολεκτικῶς μάλιστα καὶ ἐκμεταλλεῖται τῶν πέραν ἄλλων Κοινοτήτων, χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας δασοκτήμονας.

Εἰς τὰ δημόσια δάση, τὸ Κράτος ἀσκοῦν τὸν ἰσχυρότερον καὶ διαρκέστερον δασικὸν πολιτισμόν, ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν μεγαλύτεραν κοινωνικὴν εὐημερίαν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἀρμόδιώτερος ρυθμιστὴς τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, ἀδιάφορον ἂν σήμερον δὲν ἐξεπλήρωσε πλήρως τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐκμεταλλεῖται τὰ

δάση του χειρότερον καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας δασοκτήμονας ἢ ἐκ σφαλερᾶς δασικῆς πολιτικῆς δὲν ἱκανοποιεῖ πάντοτε, ἐνῶ δύναται, τὰς ἀνάγκας τῶν πέραν τῶν δασῶν ἀγροτικῶν καὶ δασικῶν πληθυσμῶν.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω φρονούμεν ὅτι, ἡ ρύθμισις τῆς ιδιοκτησίας τῶν Μοναστηριακῶν δασῶν δέον νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς ἐξῆς συγχρονισμένους καὶ συμφώνους μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῶν πεπολιτισμένων κοινωνικῶν κανόνες, ὅτινες κανόνες εἶναι σύμφωνοι καὶ μὲ τὰς δασικὰς ἰδιορρυθμίας προηγμένης δασοπονίας.

1) Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐνδείκνυται, ὅπως τὰ ὑψηλῆς μορφῆς δάση, ἢτοι τὰ δάση ἐλάτης, πεύκης, ὄξυς κλπ. περιέλθουν εἰς τοὺς ἰδιώτας. Ἡ ἰδιωτικοποίησις τῶν Μοναστηριακῶν δασῶν θὰ ἔχῃ δυσάρεστα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς δασικῆς ιδιοκτησίας παρ' ἡμῖν, διότι ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι αὕτη ἐγγυᾶται μὲν τὴν καλλιτέραν ἐκμετάλλευσιν διὰ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τοῦ δασοκτήμονος, οὐδόλως ὅμως ἐγγυᾶται τοιαύτην καὶ διὰ τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς Κοινωνίας. Αἱ περιοριστικαὶ διατάξεις τῶν Νόμων περὶ συντηρητικῆς ἐκμετάλλευσως τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν, αἱ τιθέμεναι ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ὅπως ἐναρμονίσουν τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον πρὸς τὸ γενικὸν τοιοῦτον, πλειστάκις καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἠτόνησαν, οὐχ. σπανίως δὲ συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἀποφύλωσιν τῶν ἰδιωτικῶν δασῶν, π.χ. ἐμπρησμοὶ ἐκ προθέσεως πρὸς ἐπίτευξιν ἀμέσων καὶ πολλῶν καρπώσεων καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν δασικῶν περιορισμῶν.

2) Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐνδείκνυται ὅπως τὰ προστατευτικὰ Μοναστηριακὰ δάση περιέλθουν εἰς ἰδιώτας, διότι ἡ προστατευτικὴ ὀριμότης ἢ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν λαϊκὴν εὐημερίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τὸ φυσικὸν πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἐπιζητεῖ, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα κέρδη ἀπὸ τὸ δάσος του, ἀδιάφορον ἂν τοῦτο εἶναι προστατευτικόν.

Τὰ Μοναστηριακὰ δάση ἀμφοτέρων τῶν ὡς ἄνω περιπτώσεων δέον νὰ κρατικοποιηθῶν διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις τοῦ κοινωφελούς τούτων σκοποῦ καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῆς δημοσίας ἀνάγκης ἀπὸ τὸ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ζῶν Κράτος. Παρόμοια δάση ὑψη-

λῆς μορφῆς κείμενα πλησίον συνοικισμῶν, δύναται νὰ γίνουν Κοινοτικά καὶ εἰς μέγεθος ἱκανοποιῶν μόνον τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ρύθμισιν τῆς διαχειρίσεως τούτων παρὰ τοῦ Κράτους, μέχρις ὅτου καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες ὀργανοῦνται ἀποκτήσουν ἀνάλογον δασικὸν πολιτισμὸν καὶ πλήρη αὐτοδιοίκησιν.

γ) Τὰ πρεμνοφυῆ Μοναστηριακὰ δάση, ἢτοι δάση δρυῶν, ἀριᾶς, κομάρου κλπ., ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν εἶναι προστατευτικά, σκόπιμον εἶναι νὰ περιέλθουν εἰς τὰς Κοινότητας πρὸς πληρεστέραν θεραπείαν τῶν κοινῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος εἰς καύσιμον ὕλην καὶ χρήσιμον ξυλεῖαν μικρῶν διαστάσεων ἢ καὶ ἐκ τῶν περισσευμάτων τούτων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς Κοινότητος.

δ) Οἱ δασικοὶ Μοναστηριακοὶ βοσκότοποι, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν προστατευτικὸν χαρακτήρα, ὡσαύτως εἶναι σκόπιμον νὰ περιέλθουν εἰς τὰς Κοινότητας, διότι οὕτω θὰ θεραπεύωνται πληρέστερον αἱ ἀνάγκαι τῆς βοσκῆς τῶν προβάτων καὶ τῆς ξυλεύσεως τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος.

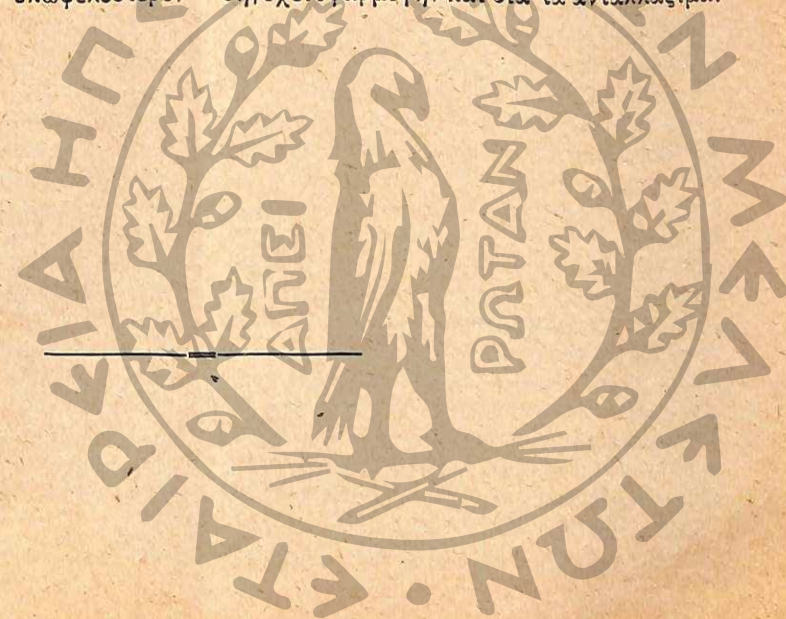
ε) Μοναστηριακὰ ρητινεύμενα δάση καὶ πρεμνοφυῆ τοιαῦτα καστανᾶς (καστανωτά), δάση ἀγριελαιῶν καὶ μικροτεμάχια δασῶν ἐντός ἀγροτικῶν περιφερειῶν κείμενα, μικρὰν ἐπίδρασιν ἀσκοῦντα ἐπὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ ἐπωφελέστερον

ἐκμεταλλεύμενα ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας μικροδασοκτήμονας, σκόπιμον εἶναι ὅπως περιέλθουν εἰς τὸν δυνάμενον νὰ ἐνισχύσῃ πλουσιώτερον τὴν Ἑθνικὴν Οἰκονομίαν διὰ προϊόντων τῆς γῆς.

στ) Μοναστηριακὰ δάση, οἱ ὁποῖοι διαχειριστικῆς μορφῆς, κείμενα πέραν ἱστορικῶν Μονῶν, πρέπει νὰ διατηρηθῶν ὡς τοιαῦτα καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ λάβουν τὴν μορφήν τῶν Ἱερῶν Ἀλσῶν μὲ διαχειρίσιν σύμφωνον πρὸς τὰς αἰσθητικὰς καὶ ψυχικὰς τῶν ἐπισκεπτῶν ἀπόψεις καὶ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν πέραν πληθυσμῶν, ἀνάλογον πρὸς τὸν θρησκευτικὸν σκοπὸν τὸν ὅποιον πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν αἱ Μοναί.

ζ) Τέλος τὰ δάση καὶ οἱ δασικοὶ βοσκότοποι τῶν Μονῶν οἱ κείμενοι ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν, διὰ γενικωτέρους λόγους, ὀγεινῆς, αἰσθητικῆς ψυχολογικῆς καὶ βιομηχανίας τῶν ξένων, εἶναι ἀνάγκη ὅπως δάση νὰ κρατικοποιηθῶν. Διότι δὲν εἶναι τιμητικὸν διὰ τὸ Κράτος μας νὰ ἐρχωνται οἱ ἀρχαίφιλοι εἰς τὴν Πατρίδα μας καὶ νὰ βλέπουν τὴν γόμνιαν τῶν βουνῶν μας, τὴν ἀναοκαφὴν, τὴν ξερατῆλαν καὶ τὸ πετσόκομμα τῶν πεύκων τῆς Ἀττικῆς χάριν τοῦ ἐφημέρου κέρδους τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος.

Ὅτι εἴπομεν διὰ τὰ Μοναστηριακὰ δάση, ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ διὰ τὰ ἀναλλάξιμα.

Η ΚΥΠΡΟΣ

ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

Υπό τοῦ κ. Ἀπ. Β. Δασκαλάκη Δημοσιογράφου καὶ Ἱστορικοῦ Συγγραφέως

Τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον μοῦ ἔκκευε τὴν τιμὴν ἡ Κυπριακὴ νεολαία νὰ μοῦ ἀναθέσῃ ὥπως ἀναπτύξω εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεών της, εἶναι πολὺ ὀλίγον ἀγνωστον, ἂν ὄχι ἐντελῶς γνωστόν. Διὰ τοὺς Κυπρίους πρὸ πάντων, κομίζω περίπου γλαυκὰ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀληθῶς, ἡ τραγικὴ θυσία τῆς Κύπρου διὰ τὴν νεοελληνικὴν ἀναγέννησιν, ἂν ἀποτελεῖ τὸ εὐαγγέλιον κάθε σημερινοῦ Κυπρίου, δὲν εἶναι δυνατόν συγχρόνως νὰ μένῃ ἐντελῶς ἀγνωστος εἰς κάθε πατριώτην Ἑλληνα γνωρίζοντα ὅπωςδὴποτε τὴν ἐθνικὴν τοῦ ἱστορίαν, διότι ἡ θυσία αὐτὴ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ δραματικώτερα καὶ χαρακτηριστικώτερα ἐπεισόδια τοῦ ἔθνους ἀγῶνος τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἡ μόνη ἴσως δικαιολογία τῆς διαλέξεως ταύτης θὰ ἔπρεπε ν' ἀναζητηθῇ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς Κυπριακῆς νεολαίας, ὅπως κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας μὴ λησμονηθῇ καὶ ἡ μακρινὴ αὐτὴ γωνία τῆς ἐλληνικῆς γῆς, ἡ ὁποία, ἂν καὶ προσέφερε τὸν φόρον τοῦ αἵματος κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, ἐξακολουθεῖ ἐν τούτοις νὰ μένῃ μακρὰν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος καὶ ὑπὸ ξένον δυνάστην.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐλληνικὴ μεγαλόνησος τῆς Μεσογείου παραμένει εἰσέτι ὑπὸ τὴν ξένην δεσποτείαν, δηλαδὴ ἡ γεωγραφικὴ της θέσις καὶ ἡ στρατηγικὴ της σημασία, ὑπῆρξε πάντοτε ἡ αἰτία τῶν δεινῶν της. Ἀπὸ τῶν ἀπωτέρων χρόνων τῆς ἱστορίας μέχρι σημερινῆς Κύπρος ὑπῆρξε καὶ μένει τὸ προπύργιον τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, διαφιλονικηθὲν ἀγρίως ὑπὸ ἑλῶν τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ξένων κατακτητῶν. Ἡ Κύπρος ὄχι μόνον συμμετέσχεν εἰς ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπέστη πρώτη ὅλας τὰς κατακτήσεις καὶ τὰς λεηλασίας ἑλῶν

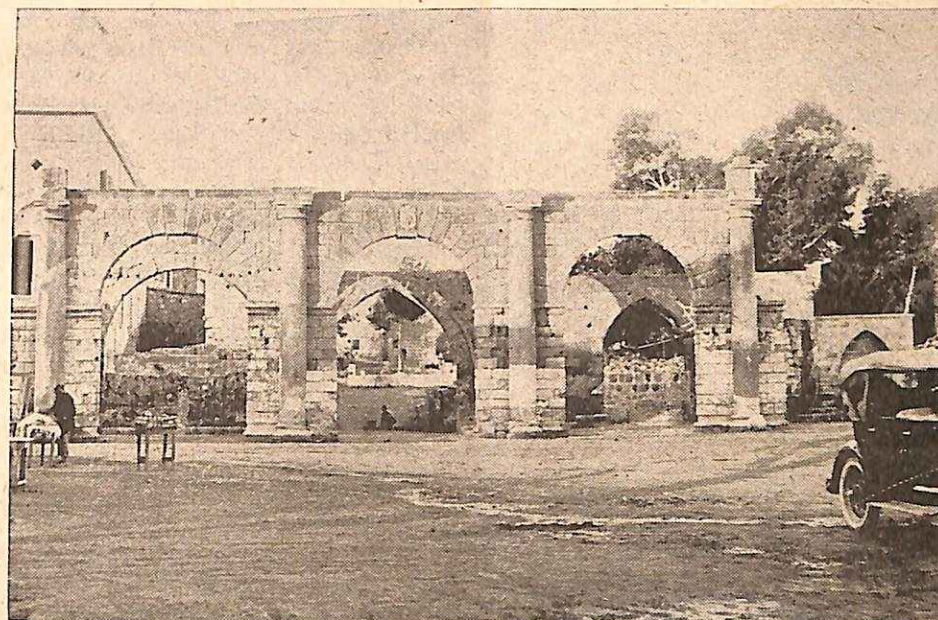
τῶν ἐπιδρομῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Εἶδε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐπιδρομὰς καὶ κατακτητὰς τῆς τοῦ Ἀσσυρίους, τοῦ Φοίνικας, τοῦ Πέρσας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς τοῦ ἐλληνισμοῦ μετὰ τοῦ ὁποῖου, καὶ ἰδίως μετὰ τῶν Ἀθηναίων, διεξήγαγεν ἀπὸ κοινοῦ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ Κύπρος παλαίει ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα πρὸς τοὺς τρομεροὺς ἐχθροὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ, τοὺς Ἀραβας. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ὑφίσταται λεηλασίας καὶ καταστροφάς, ἀλλὰ τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον τῆς νήσου ἀντέχει εἰς τὰς προσπάθειας ἐξολοθρεύσεως ἢ ἐξισλαμισμοῦ του, ἕως οὗ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 10 αἰῶνος ὁ Ἑλληναὺς αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρος Φωκᾶς τὴν ἀπαλλάσσει ὀριστικῶς τῆς ἀραβικῆς μάστιγος.

Τὴν χαυνοὺν τῶν νεωτέρων χρόνων εἰς τοὺς τρομεροὺς ἐχθροὺς ποὺ περιστοιχίζουν καὶ ἀπειλοῦν νὰ ἐξολοθρεύσουν τὸν ἐλληνισμὸν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀπὸ τὰ Βαλκάνια, προστίθεται ἓνας νέος ἀκόμη, μακρυνὸς αὐτὸς καὶ ὑπουλῶτερος ἀπὸ ὅλους, διότι ἔρχεται ὡς δῆθεν ὑπερασπιστὴς τοῦ σταυροῦ, ὡς φίλος καὶ λυτρωτὴς. Πρόκειται περὶ τῆς κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἀρξαμένης ἐπιδρομῆς τῶν δυτικῶν λαῶν κατὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, τῶν κατ'εὐφημισμὸν λεγομένων «σταυροφοριῶν». Ἡ Κύπρος, παραμένουσα πάντοτε τὸ προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑφίσταται καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν πρώτη ἀπὸ ὅλας τὰς ἐλληνικὰς χώρας τὴν δυτικὴν κατάκτησιν. Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, ἡ ὁποία τοσάκις ἐκπλήττει τὸν ἑρευνητὴν τῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας πεπρωμένων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὁ πρῶτος αὐτὸς κατακτητὴς τῆς Κύπρου ἐν

τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων δυτικῶν ἐπιδρομῶν, ὑπῆρξε καὶ ὁ σημερινός της, δηλαδὴ ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ὁ Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος, τῷ 1191.

Ἀλλ' ὁ Βρετανικὸς λέων τοῦ IB'

Κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου ἔζησαν, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, τὴν ταπεινὴν ζωὴν τοῦ ραγιά πληρώνοντες καταθλιπτικοὺς φόρους,

Ῥεῖπια τοῦ Ἀνακτόρου τῶν Λουζινιανῶν ἐν Ἀμμοχώστῳ.

αἰῶνος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρκετὰ μεγάλους ὄνυχας καὶ ὀδόντας διὰ νὰ τοὺς τείνει ἀνὰ τὰς θαλάσσας καὶ ἡ Κύπρος δὲν εἶχε καμμίαν ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν Ἀγγλίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπωλήθη ἀπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ εἰς τοὺς Γάλλους ἱππῶτας Λουζινιάνας, διότι περὶ ἀποδόσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιαθέσεως ἐνὸς λαοῦ, ἀπὸ τότε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος. Τρεῖς αἰῶνας ὑπὸ τοὺς Λουζινιάνας, ἓνα περὶ ἀκόμη ὑπὸ τοὺς Βενετούς, ὁ ἐλληνικὸς λαὸς τῆς Κύπρου παρέμεινεν ὑπὸ τοὺς δυτικοὺς κατακτητὰς μέχρι τοῦ 1570, ὁπότε καὶ ὑπέστη τὴν κοινὴν μοῖραν ὅλου τοῦ λοιποῦ ἐλληνισμοῦ.

Τὴν δυτικὴν κατάκτησιν διεδέχθη ἡ τουρκικὴ, τὴν ὁποίαν μάλιστα, ὅπως καὶ κάθε ἀλλαγὴν δυνάστου, ὁ λαὸς ἐπλήρωσε μὲ τρομερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας.

κατακρεουργούμενοι καὶ ληστευόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀγάδες. Ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου κάθε ἄλλο παρὰ ἐθεώρησαν ὡς ὀριστικὴν τὴν τύχην των, κάθε ἄλλο παρὰ ὑπέφεραν ἀγογγύστως τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Τούναντίον, συσπειρωμένοι περὶ τὸν ἄγγελον τῆς ἐθνικῆς παρηγορίας κάθε ραγιά, τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς των αὐθυπαρείας, τὸν ὁρθόδοξον κληρὸν, διετήρησαν ἀμείωτον τὴν ἀγνὴν ἐλληνικὴν των συνείδησιν, ἔζησαν πάντοτε μὲ τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ μάλιστα δὲν ἄφησαν καμμίαν εὐκαιρίαν ἐκδηλώσεώς του, μολοντί ἐγνωρίζον προκαταβολικῶς ὅτι θὰ τὸν ἐπλήρωναν μὲ τὸ αἷμα των. Ἐπὶ μόλις ἑτὶ εἶχον παρέλθει ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν κατάκτησιν, καὶ τῷ 1578 οἱ Κύπριοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἔσφαξαν τὸν βεηλέρβεην Ἀχμέτ πασσᾶν καὶ προσεκάλεσαν τοὺς χριστιαν-

κούς λαούς της Δύσεως όπως σπεύσουν εις βοήθειαν.

Ἦτο πράγματι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ δυτικὰ κράτη εἶχαν ἀρχίσει νὰ παίζουσιν ἐκ νέου τὸ παλαιὸν παιχνίδι τῶν υπερασπιστῶν τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν λυτρωτῶν. Ἡ Βενετία, ἡ Γαλλία, ἡ Αὐστρία καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα καὶ μικρὰ κράτη τῆς Δύσεως, κάθε φοράν ποὺ εὐρίσκοντο εἰς πόλεμον με τοὺς Τούρκους ἢ ὠρέγοντο ἐκ νέου κατακτήσεις ἐλληνικῶν ἐδαφῶν, υπεδαύλιζον τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτυχῶν υποδούλων, παρείχον ἀφθόνην καὶ πανηγυρικὰς υποσχέσεις, τοὺς ἐξηρέθειζον εἰς ἐπανάστασιν καὶ κατόπιν τοὺς ἐγκατέλειπον εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ τυράννου των. Καὶ οἱ Κύπριοι, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν Νήσων, μολοντί κατὰ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν των δὲν ἔτυχον οὐδεμιᾶς βοήθειας, καθ' ὅσον τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα εὐρίσκοντο ἐν ἐπαναστατικῇ ὀργασμῇ διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων μετὰ τὸν Δοῦκα τῆς Σαβοΐας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀνακηρυχθῆ κληρονόμος τῶν παλαιότερων Γάλλων Βασιλέων τῆς Κύπρου Λουζινιανῶν, μετὰ τὴν Βενετίαν, ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον 14ον. Ἐσώθη ἕνα ἀρκετὰ σημαντικὸν μέρος τῆς μυστικῆς ἀλληλογραφίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν προκρίτων τῆς Κύπρου πρὸς τοὺς ξένους ἡγεμόνας, ἀλληλογραφίας τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἕνα ἀγνὸν ἐλληνικὸν αἶσθημα, ἕνας συγκινητικὸς πόθος ἐλευθερίας καὶ μίᾶ ἀξιοθαύμαστος ἀπόφασις πρὸς πόλεμον μέχρι θανάτου διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Τὰ περισσότερα μάλιστα ἐκ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν εὐρίσκονται ἀνέκδοτα εἰσέτι εἰς τὰ ξένα ἀρχεῖα, ἄλλα εἶναι διασκορπισμένα εἰς δυσεύρετα ξένα ἢ ἐλληνικὰ συγγράμματα καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ θὰ εἶχα νὰ συστήσω εἰς τὰ Κυπριακὰ σωματεῖα ὅπως φροντίσουν διὰ τὴν περισυλλογὴν καὶ δημοσίευσιν των διότι ἀποτελοῦν τὴν τρανωτέραν ἀπόδειξιν τῆς ἀνέκαθεν ἀγνῆς ἐλληνικότητος τῆς Κύπρου καὶ τῶν ἀναλλοιώτων αἰσθημάτων τοῦ συνταυτισμοῦ τῶν πεπρωμένων τῆς μετὰ τοῦ ὑπολοίπου ἑλληνισμοῦ.

Δὲν ἔλειψαν δὲ ἀπὸ τὴν Κύπρον οὐτε καὶ

αὐτοὶ οἱ ἀτίθασοι πολεμιστὰι τῶν ὁρέων, οἱ ἔξω τῶν δουλωμένων πόλεων ἀναπνέοντες τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας μετὰ τὸ καρυοφύλι εἰς τὰ χέρια, οἱ ἀσπονδοὶ καὶ ἀκατάβλητοι ἐχθροὶ τοῦ τυράννου, παραμονεύοντες τὴν πρώτην εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐπαναστατήσουν τοὺς χριστιανοὺς τῶν πόλεων, κάτι παρόμοιον μετὰ τοὺς κλέφτας καὶ ἀρματωλοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Οὕτως, τῇ 1609 ὁ ὀπλαρχηγὸς Βίκτωρ Ζεμπετὸς ἀπὸ τὴν Πάφον ὑψώνει μετὰ ὀλίγους ἄλλους γενναίους Κυπρίους τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως καὶ σφάζει δσοὺς προφθάνει Τούρκους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι καταφεύγουν τρομοκρατημένοι μέσα εἰς τὰ φρούρια. Τόσον ἡ Βενετία, ὅσον καὶ ὁ Πάπας καὶ ὁ Δοῦξ τῆς Σαβοΐας τοῦ εἶχαν ρητῶς υποσχεθῆ, ὅτι εὐθὺς ὡς κηρύξει τὴν ἐπανάστασιν θὰ φανοῦν τὴν συμπεφωνημένην ἡμέραν οἱ δυτικὲς στόλοι διὰ νὰ προσβάλουν τὰ φρούρια. Ἀλλὰ, ὅπως συνέβαινε συνήθως, δὲν ἐφάνη οὐτε σικὰ χριστιανικοῦ πλοίου μετὰ βοήθειας καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Ζεμπετὸς κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὰ βουνά, ἀργότερον δὲ κατέφυγεν εἰς τὸ Πεδεμόντιον τῆς Ἰταλίας.

Εἰς μάτην ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς νήσου εἰς μίαν συγκινητικὴν ἐπιστολὴν των πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς Σαβοΐας, τὸ 1609, φθάνουν νὰ μὴ ζητοῦν πλέον τίποτε ἄλλο διὰ νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν, παρὰ ὅπλα διὰ νὰ ὀπλισθῇ ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ πολεμοφόδια. «Ἀποστέλλομεν, γράφουν εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς, ἀποστέλλομεν νὰ παρακαλέσωμεν τὴν ὑψηλότητά σου νὰ ὑπηρετήσῃ μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ ρηγὸς Φιλίππου καὶ νὰ δώσῃ ὀρδινίαν καὶ βοήθειαν νὰ ἐλευθερώσῃ ἐτοῦτον τὸν τόπον ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ τυράννου, ὅτι εἶνε μέγαν ἀμάρτημα τέτοιον ρίσκον νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰ χέρια του. Ἡξευρε ἡ ὑψηλότητά σου πῶς εὐρίσκονται ἄνδρες τῶν ἀρμάτων τριανταπέντε χιλιάδες καὶ θωρώντας τὸ πλεόν τῆς ὑψηλότητάς σου νὰ φέρετε ἄρματα διὰ τοὺς χριστιανοὺς καὶ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς κάμῃς χάριν δι' ἀπόκρισιν μετὰ τὸν κομιστὴν διὰ νὰ δώσωμεν πληροφορίαν ἐτοῦτου τοῦ λαοῦ, ὅπου στέκουν ἀναμένοντες μετὰ μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ γιδοῦν φλάμπουρον, ὅτι βλέποντας ἐτούτην τὴν βοήθειαν εἶνε ἄξιοι μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀφανίσουν τοὺς

Τούρκους, τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πίστεως...». Ἀλλὰ καὶ τὴν φοράν αὐτὴν ἡ Δύσις, ἐφ' ὅσον διέβλεπεν ὅτι δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ θεμελιώσῃ εἰς τὴν ἀνατολικὴν μεσόγειον νέα τιμάρια, δὲν συνεκινήθη ἀπὸ τὰς ἐκ-

ἐμπίστους Ἑλλήνας, τὸ ἔψαλε μάλιστα μπροστά των καὶ ἔκαμε τὴν ψυχὴν των νὰ πάλῃ ἀπὸ ἐνθουσιασμόν. Ἦσαν οἱ πρῶτοι ἑταῖροι τῆς ὀργανουμένης μεγάλης ἐπανάστασεως διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γέ-

Ὁ Πύργος τοῦ Ὁθέλλου ἐν Ἀμμοχώστῳ.

κλήσεις καὶ ἐκείας τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Κύπρου.

Ἡ δόξα τῆς Κύπρου εἶνε, ὅτι ἐκτὸς τῶν πολυαριθμῶν αὐτῶν μικροκινήματων τοπικοῦ χαρακτῆρος, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν μάλλον τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας τῶν Κυπρίων χωρὶς νὰ στηρίζωνται εἰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ἡ δόξα λέγω τῆς Κύπρου εἶνε, ὅτι μετέσχεν εἰς τὸ πρῶτον ἀληθῶς πανελληνιον κίνημα ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑθνους μας, τὴν ἀπόπειραν τοῦ Ρήγα Βελεστινλή ἢ Φεραίου. Ὁ Ρήγας ὅταν συνέταξε τὸ περίφημον ἐπαναστατικὸν τοῦ θούριον, τὸ ἐδιάβασε κυρίως ὅπως μᾶς πληροφοροῦν τὰ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀνευρεθέντα εἰς τὰ Αὐστριακὰ ἀρχεῖα ἐγγράφα τῶν ἀνακρίσεων, τὸ ἐδιάβασε κυρίως εἰς τὴν Βιέννην εἰς μερικοὺς

νοὺς. Ὅταν ἐτύπωσε τὸ θούριον καὶ τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν μετὰ ἄκραν μυστικότητά εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῆς ἐλληνικῆς ἐφημερίδος τῆς Βιέννης τῇ 1797, ἐμπιστεύθη μερικὰ ἀντίτυπα τῆς εἰς τοὺς πρῶτους ἑταίρους, οἱ ὁποῖοι περιήρχοντο τὰ σπιτία τῶν ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν τῆς Βιέννης, τῆς Τεργέστης, τῆς Βουδαπέστης καὶ τῶν ἄλλων αὐστρουγγρικῶν πόλεων, κεκλεισμένων δὲ τῶν θυρῶν ἔψαλλον τὸ θούριον, συνεκίνουν καὶ προσηλύτιζον διὰ τὸν παρασκευαζόμενον ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα.

Μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτῶν ἀποστόλων τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας καταλέγεται καὶ ὁ ἀπὸ τὴν Λευκωσίαν τῆς Κύπρου Ἰωάννης Καρατζᾶς. Τὰ αὐστριακὰ ἐγγράφα μάλιστα παριστάνουν τὸν Καρατζᾶν ὡς

Ένα από τους πλέον ένθουσιώδεις κήρυκας της επανάστασης, έπειδή δέ έπρόκειτο περί άφελους άνθρώπου, έπιστάτου της έλληνικής εκκλησίας, ό ένθουσιασμός του έφθανε μέχρι του σημείου νά μή σέπτεται τόν κίνδυνον και νά εκθέτη όλους τούς έταίρους μέ φανεράς εκδηλώσεις. Από τό στόμα του ένθουσιώδους αυτού Κυπρίου νέου, παράφρονος από ένθουσιασμόν, οί Έλληνες της Αυστρίας ήκουον ψαλλομένους άδιακόπως τούς φλογερούς στίχους του έθνεγέρτου, οί όποιοι μίαν ήμέραν ήλέκτρισαν τήν έλληνικήν φυλήν άπ' άκρου εις άκρον και υπήρξαν τό σύνθημα της μεγάλης επανάστασης του 1821.

Όσοπότε παλληκάκια νά ζώμεν στα στενά μονάχοι σαν λιοντάκια σταίς ράχαις στα βουνά

Καλλίτερα μιās ώρας ελεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή.

Ός γνωστόν, όταν απεκαλύφθη ή συνωμοσία και συνελήφθη ό Ρήγας Βελεστινλής εις τήν Τεργέστην καθ' όν χρόνον μετέβαινεν εις τήν Ελλάδα με τό θούριον και τās προκηρύξεις διά νά κηρύξη τήν επανάστασιν, συνελήφθησαν και οί έπτά κυριώτεροι συνεργάται του και προπαγανδιστάι του κινήματος. Μεταξύ τών έπτά αυτών ήτο και ό Κύπριος Ιωάννης Καρατζάς. Και όταν ή Αυστρία διέπραξε τήν άνήκουστον εκείνην πράξιν νά παραδώσῃ τόν Ρήγαν και τούς έπτά άλλους προδρόμους και προμάχους της ελληνικής ελευθερίας εις τούς Τούρκους χάριν έμπορικῶν ανταλλαγμάτων, ό Κύπριος Ιωάννης Καρατζάς διέσχισε τήν Αυστρίαν μέ δεσμά παρά τό πλευρόν του Ρήγα, παρεδόθη μαζί του εις τούς Τούρκους και υπέστη μαζί του μέσα εις τό φρούριον του Βελιγραδίου τό μαρτύριον του στραγγαλισμοῦ.

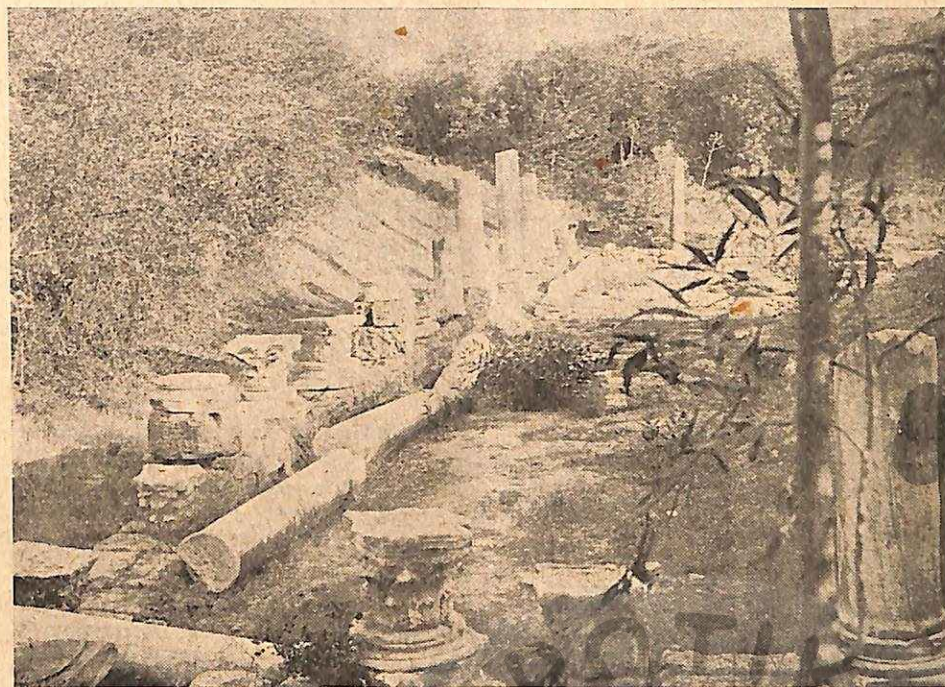
Όστε ή Κύπρος δύναται νά υπερηφανεύεται ότι έδωσεν από τούς κόλπους της ένα πρωτομάρτυρα της ελληνικής ελευθερίας. Αν εις τήν έννοιαν της νεοελληνικής άναγεννήσεως περιλαμβάνομεν όχι μόνον τήν πολιτικήν, δηλαδή τήν άνάκτησιν της ελευθερίας και άνασύστασιν ελληνικού κράτους, αλλά και τήν πνευματικήν ταιαύτην, όπως και πρέπει άλλως τε, ή Κύπρος εύρίσκεται εις τήν πρώτην γραμμήν της

τεραστίας εκείνης προσπάθειας τήν όποιαν άνέπτυξε τό ελληνικόν έθνος άπ' άκρου εις άκρον κατά τās τελευταία έτη της δουλείας διά τήν άποτίναξιν του σκότους της άμαθείας και άναγέννησιν τών ελληνικῶν γραμμάτων. Αφ' ένός ή σχετική ήσυχία και άνεκτικότης εκ μέρους του κατακτητοῦ τήν όποιαν απήλαυσε ή νήσος μετά τήν Ρωσσοτουρκικήν συνθήκην του Καϊναρτζή, τῷ 1774, άφ' έτέρου ή διά της άναπτύξεως της ναυτιλίας και του έμπορίου οικονομική άνθρότης, ώθησε τούς Κυπρίους Έλληνες πρὸς τās γράμματα και τήν διά σχολείων άναμόρφωσιν. Οί Κύπριοι πηγαίνουν εις τό έξωτερικόν διά τό έμπόριον ή διά σπουδάς. Έλληνικά σχολεία ιδρύονται εις τήν Πάφον και της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως υπό τήν οδηγίαν του κλήρου εις 8 τās πόλεις, άκόμη και τās χωρία. Τῷ 1810 ιδρύεται εις τήν Λευκωσίαν μία μεγάλη άρχιεπισκοπική σχολή μέ σπουδαίαν διδλοθήκην. Τά δέ βιβλία του Αδαμαντίου Κοραή και τών άλλων Διδασκάλων του Γένους πλημμυρίζουν τās σχολεία και τās ελληνικάς οίκογενείας, διαβάζονται άπλήστως και γίνονται τό έγκόλπιον κάθε Έλληνας της Κύπρου. Μαζύ μέ τήν αναδημιουργικήν λάμψιν του πνευματικού φωτός διδάσκουν τήν ιστορίαν τών προγόνων μας, και φωτίζουν τήν ελληνικήν συνείδησιν, τονώνουν τόν πόθον της ελευθερίας ελληνικής πατρίδος και όπλίζουν τήν ψυχήν κάθε Κυπρίου, όπως και κάθε άλλου Έλληνος, διά τόν παρσχουαζόμενον μέγαν άγώνα της άναγεννήσεως.

Πράγματι δέν ήτο μακράν ή ώρα της εκρήξεως του από πολλοῦ κοχλάζοντος επαναστατικού ήφαιστείου. Ίδού ήμείς εις τās παραμονάς του μεγάλου άγώνος του ελληνικού έθνους διά τήν ανεξαρτησίαν του. Η Φιλική Έταιρεία, ή όποία ώργάνωνε τήν επανάστασιν, έκαμνε νά σπαρταρά από ένθουσιασμόν ή καρδιά του ελληνικού λαοῦ από του Δούναδι μέχρι της Τραπεζούντος και από της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι του Ταϊνάρου. Η Κύπρος κάθε άλλο παρά έλησμονήθη από τούς Φιλικούς. Άλλως τε οί Κύπριοι ήσαν πολυάριθμοι εις τήν Ρωσσίαν, τās ήγεμονίας της Μολδοβλαχίας και τήν κεντρικήν Ευρώπην ως έμποροι ή σπουδαστάι, έμυήθησαν δέ από

τους πρώτους εις τήν Φιλικήν Έταιρείαν και έχρησίμευσαν ως οί πλέον έμπνευσμένοι άπόστολοι και προπαγανδιστάι της. Εις τόν κατάλογον τών πρώτων μεμνημένων της Φιλικής Έταιρείας οίτινες διεσπά-

ειχε καμμίαν απολύτως έλπίδα επιτυχίας και άν ληφθούν ύπ' όψιν αί συνέπειαι της καταπνίξεως της μπορούσε νά χαρακτηρησθῇ καθαρά παραφροσύνη. Αλλά μήπως δλόκληρος αυτός ό άγών της ελληνικής ά-

Έρείπια της Σαλαμίνος (Κύπρου).

ρησαν ανά τās ελληνικάς χώρας πρὸς μύησιν τών επιφανεστέρων προκρίτων και κληρικῶν, έξήντα περίπου, άν και δέν είνε πλήρης ό κατάλογος, αναφέρονται και έπτά εκ Κύπρου Έλληνες οί όποιοι έχρησίμευσαν ως πρώτοι άπόστολοι του άγώνος της ελληνικής ελευθερίας.

Αλλ' ή Κύπρος ήτο μακράν, πολύ μακράν από τās κέντρα της επανάστασης, σχεδόν απομονωμένη. Ουδεμία βοήθεια του ελληνικού στόλου και άποστολή πυρομαχικῶν ήτο δυνατόν λόγω της μακρινής γεωγραφικής θέσεώς της, νά της άποστέλλεται εγκαίρως. Επί πλέον, γειτονεύουσα μέ τήν Ασίαν και τήν Αφρικήν, εκινδύνευε νά εύρεθῇ άστραπιαίως πλημμυρισμένη από τουρκικά στρατεύματα. Μία επανάστασις της Κύπρου κατά τό 1821 δέν

νεξαρτησίας, ό άγών ένός μικροῦ λαοῦ χωρίς όπλα, χωρίς όργάνωσιν, εναντίον μιās κολοσσιαίας αυτοκρατορίας μέ άπεράντους πόρους και ανεξαντλήτους στρατούς και στόλους και μάλιστα εις εποχήν κατά τήν όποιαν ή Ευρώπη έδυναστεύετο από τās «Έλέω Θεοῦ» έξουσίας αί όποιαι κατεπολέμουν λυσσώδως κάθε απόπειραν ελευθερίας τών λαών, ό άγών αυτός δέν ήτο καθαρά παραφροσύνη.

Γνωρίζομεν όμως σήμεραν πολύ καλά, ότι ή επανάστασις του 1821 δέν όφείλεται εις ύπολογισμούς διπλωματικῶν μονυέλων οί όποιοι μέ τήν ψυχράν λογικήν των άπεδοκίμαζον τήν κήρυξιν του, θεωρούντες δεδοίαν τήν άποτυχίαν του. Όφείλεται εις τόν παράφρονον ένθουσιασμόν τών λαϊκῶν τάξεων, εις τό τσαρούχι και τό γιαταγάνι

του Κλέφτη, εις τὰ καράβια τῶν Ἑλλήνων τοῦ Αἰγαίου ποῦ ἀπὸ φιλήσυχου ἔμπορου ἔγιναν κουρσάροι καὶ θαλασσομάχοι, εἰς τὸ λερωμένο ράσο τοῦ ὀρθοδόξου κληρικοῦ ὁ ὁποῖος ἐτράδηξεν ἔμπρὸς εἰς τὰ τυφλά μὲ τὸ σταυρὸ εἰς τὸ ἓνα χέρι καὶ τὸ καρυσφυλί εἰς τὸ ἄλλο. Ὁ θρίαμβος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνακύψασα νεο-ελληνικὴ ἀναγέννησις ἄς ἀναζητηθῶν εἰς τὴν διακηρυχθεῖσαν διὰ τῶν πρώτων προκηρύξεων τοῦ 1821 ποῦ ἐξαπελύθησαν ἀπὸ ὅλας τὰς γωνίας τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἀπόφασιν τοῦ ἐπαναστατήσαντος ἔθνους ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του ἢ ἀποθάνῃ κάτω ἀπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἐλευθερον. Ἡ δὲ διακήρυξις αὐτῆ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῶν κατόπιν γεγονότων, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἦτο κενὴ λέξις, ἀλλ' ἔλαβε σάρκα καὶ ὅστ' αὐτὴ μετὰ τὰς σφαγὰς τῆς Χίου, τῶν Ψαρῶν, τῆς Κύπρου, μετὰ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Διάκου, τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Παπαφλέσσα, μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ Μεσολογίου. Ὅπως λοιπὸν εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, οὕτω ἐκυριάρχησε σχεδὸν αὐτομάτως καὶ εἰς τὴν Κύπρον τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἡ μεγαλόνησος εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἐπαναστατικῇ ὁργασμῇ.

Τὰ προηγηθέντα τοῦ ἀγῶνος γεγονότα τῆς Κύπρου, δηλαδὴ αἱ ἐπαναστατικαὶ συνεννοήσεις, παραμένουν εἰσέτι ἀρκετὰ σκοτεινά, διότι οἱ πρωτεργαταὶ τῶν ὑπῆρξαν ὀλίγον κατόπιν καὶ τὰ θύματα, πεσόντες σχεδὸν πάντες κατὰ τὰς σφαγὰς, οἱ δὲ λοιποὶ χρονογράφοι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἴτε διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λάβουν σαφεῖς πληροφορίες, εἴτε διότι ἀπερροφήθησαν ἐκ τῶν λοιπῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκτυλιχθέντων δραματικῶν γεγονότων τῆς ἐπαναστάσεως, ἐλάχιστα καὶ ἀτελῶς ἀσχολοῦνται μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Κύπρου. Ἐξ ὠρισμένων ὁμως περιγραφῶν τὰς ὁποίας ἀφῆσαν ἀπομνημονευματογράφοι αὐτόπται ἢ ἐξ ἀφηγήσεων αὐτοπτῶν, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον, ὅτι ἀπεσταλμένοι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐπεσκέφθησαν καὶ μάλιστα ἐπανηλειμμένως τὴν Κύπρον καὶ ἐμύησαν τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ἄλλους κληρικούς καὶ τοὺς προκρίτους, συζητήσαντες λεπτομερῶς τὰ τῆς δυνατότητος συμμετοχῆς τῆς νήσου εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἢ ἀλ-

λῆς τινὸς συμβολῆς τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα. Οὕτω ἀναφέρεται εἰς ἀπεσταλμένους φέρων τὸ ὄνομα Ἀποστόλης ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Λεμεσὸν καὶ ἐμύησε τὸν ἑξαρχον τῆς Μητροπόλεως Χρύσανθον, δι' αὐτοῦ δὲ πολλοὺς ἄλλους κληρικούς καὶ προκρίτους τῆς περιφέρειας. Ὁ καλλίτερον παντὸς ἄλλου χρονικογράφου τῆς ἐπαναστάσεως γνωρίζων τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὡς διατελέσας γραμματεὺς τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ Φιλήμων, ἀναφέρει, ὅτι ἀπεστάλη καὶ εἰς ἀνώτερος κληρικὸς διὰ νὰ μυσήσῃ καὶ συζητήσῃ μετὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου. Τέλος εἰς σύγχρονος ἀπομνημονευματογράφος Κύπριος βεδαιοί, ὅτι μετέβησαν εἰς τὴν Κύπρον τρεῖς Φιλικοί, τοὺς ὁποίους ὁ ἀρχιεπίσκοπος, διὰ νὰ μὴ δώσῃ ὑποψίαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐφιλοξένησεν ὅχι εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἀλλ' εἰς τὴν πλησίον ἑλληνικὴν σχολήν.

Εἰς ποῖον ἀποτέλεσμα κατέληξαν αἱ μυστικαὶ καὶ αἱ μυστικαὶ συνεννοήσεις τῶν Φιλικῶν μετὰ τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν προκρίτων τῆς νήσου; Καὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ μένει σκοτεινόν. Κατὰ τὰς ἀσφαλεστεράς πηγὰς ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἂν καὶ ἐνθουσιωδῶς προσχωρήσας εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα, συναισθανόμενος ἐν τούτοις τὰς τεραστίας εὐθύνas του ὡς ἐθνάρχου τῆς νήσου καὶ διαβλέπων, ὅτι διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς θριάμβου τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Κύπρον, ἐδίσταζε, ἐκ φόβου μήπως ἐκθέσῃ εἰς τὸν κίνδυνον τῶν σφαγῶν καὶ τῆς ἀσκόπου ἐξολοθρεύσεως τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Συνέλεξε ὁμως διὰ μυστικῶν ἐράνων σημαντικὰ ποσά, προσέθεσεν εἰς αὐτὰ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα χρήματα εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον καὶ τὰ ἐνεχείρισεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, προπέμψας αὐτοὺς μετὰ δάκρυα συγκινήσεως καὶ μετὰ εὐλογίας κατευοδόσεως τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Τὸ ἴδιον ἐπραξαν καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι τῆς νήσου ὑποσχεθέντες συγχρόνως καὶ νέας μυστικὰς ἀποστολὰς χρημάτων, καθὼς καὶ τὴν κρυφίαν ἀναχώρησιν ἐθελοντῶν διὰ τὸ θέατρον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτω τὸ ζήτημα τῆς ἐνεργοῦς συμμετοχῆς τῶν Κυπρίων εἰς τὸν ἀγῶνα δι' ἐπαναστάσεως ἐν τῇ νήσῳ ἀφέθη ἐκκρε-

μὲς διὰ λόγους, ὡς εἴπομεν, στοιχειώδους συνέσεως.

Ἀλλὰ συνέβη καὶ εἰς τὴν Κύπρον, ὅτι συνέβη καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Δηλαδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν κληρικοὶ καὶ πρόκριτοι ἦσαν διστακτικοί, ὑπελόγιζον τὰς τεραστίas εὐθύνas τῶν διὰ μίαν ἐκρηξίν ἀπαρασκεύου κινήματος χωρὶς ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ἀνέμενον νὰ κατέλθῃ ὁ Ὑψηλάντης μετὰ ρωσικὰς στρατιάς, ὅπως ἐπηγγέλλοντο οἱ Φιλικοί, νὰ κηρυχθῇ ἡ ἐπανάστασις μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ παρόμοια. Ἀλλὰ ὅσον ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς, τόσον ὁ ἐπαναστατικὸς ὁργασμὸς ἐσκότιζε τὰ πνεύματα καὶ ὁ μέχρι παραφροσύνης ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας ἐκυριάρχει, χωρὶς νὰ σκέπτονται πλέον οὔτε τὰς ἀναμενόμενας βοηθείas, οὔτε τὸ ἀνευ αὐτῶν ἐντελῶς ἀπείθων τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος. Ἐβάδιζαν ὅλοι πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἔχοντες τοὺς πόδας τῶν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου. Οὕτω λοιπὸν καὶ εἰς τὴν Κύπρον αἱ συνεταιρὶ ὑποδείξεις τῶν Ἐπισκόπων πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐλθισμονοῦντο καὶ ὁ ἐπαναστατικὸς ἐνθουσιασμὸς ἐκυριάρχει μετὰ τῶν κληρικῶν καὶ προκρίτων, ὥστε νὰ λαμβάνουν χώραν πράξεις μὴ δυνάμεναι νὰ διαφύγουν τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων, ἐκθέτουσαι δὲ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ὠθοῦσαι αὐτὸ μαρισίως εἰς ἐπανάστασιν. Οὕτω ὁ ἐκ Κύπρου καταγόμενος ἀρχιμανδρίτης Θεοφύλακτος Θησεύς, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐξαπέλευσεν ἐγκυκλίους καὶ ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις τοῦ Ὑψηλάντου τὰς ὁποίας διεσκόρπισεν ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία προκαλὼν ἐνθουσιασμόν καὶ δημιουργῶν ρεῦμα ἐνεργοῦ συμμετοχῆς εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἡ Πύλη, ἡ ὁποία ἦτο ἐν γνώσει τῆς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως τῶν ραγιαδῶν εἶχε σπεύσει ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς περισσότερους διοικητὰς ἐπαρχιῶν μετὰ τοὺς πλέον ἀγρίους καὶ αἰμοβόρους πασάδες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αἰμοβωρότερος ἦτο καὶ ὁ ἀποσταλὴς εἰς τὴν Κύπρον Κουτσούκ Μεχμέτ, τύπος ἀπαισίου τυράννου καὶ συγχρόνως ἀνθρώπου χαμπεροῦ καὶ δολίου.

Εὐθὺς ὡς ἀνηγγέλθη ἡ ἐκρηξὶς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Πελοπόννησον, ὁ Κουτσούκ Μεχμέτ παρέστησεν εἰς τὴν Πύλην ὡς ἐπικειμένην τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὴν Κύπρον, ἐζήτησε δὲ ἀφ' ἑνὸς νὰ τοῦ σταλοῦν ἰσχυραὶ στρατιωτικαὶ ἐνισχύσεις, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἄδεια νὰ σφάξῃ ὅσους ἤθελεν ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν προκρίτων. Ἦτο ὁ Ἀπρίλιος τοῦ 1821, ἡ ἐποχὴ δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Πύλη τρομοκρατημένη ἀπὸ τὴν ἐκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐδοκίμαζε νὰ τὴν πνίξῃ εἰς τὸ αἷμα μετὰ τὴν ἐξολοθρευσιν ὅλου τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐθυσίαζε δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ὀρθοδόξιας πατριάρχην Γρηγόριον. Ἐπομένως ἡ ἄδεια ἐδόθη εἰς τὸν πασσάν τῆς Κύπρου χωρὶς δυσκολίαν.

Ὁ Κουτσούκ Μεχμέτ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη αἱ στρατιωτικαὶ ἐνισχύσεις, ἠρκέσθη νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἡσυχίαν, ὑπεσχέθη ὑπόπλως πλήρη ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ περιουσίας καὶ ἐζήτησε τὸν ἀφοπλισμόν των. Τῇ συστάσει τῶν Ἐπισκόπων καὶ διὰ νὰ μὴ δοθῇ δικαιολογία εἰς σφαγὰς οἱ περισσότεροι Κύπριοι παρέδωσαν τὰ, ἐλάχιστα ἄλλως τε εἰς χεῖρας των, ὅπλα. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν αἱ ἐπικουραὶ ἐκ τῶν Ἀσιατικῶν ἀκτῶν, τέσσαρες χιλιάδες Τούρκοι ὑπὸ τὸν πασσάν τῆς Πτολεμαίδος, ὁ Κουτσούκ Μεχμέτ ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν Δευκωσίαν τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς πρεσβυτάς δῆθεν διὰ νὰ στείλουν κοινὰ εὐχαριστήρια γράμματα εἰς τὴν Πύλην, πράγματι δὲ διὰ νὰ τοὺς συλλάβῃ ἀκόπως. Συγχρόνως συνεκάλεσεν εἰς μυστικὸν συμβούλιον ὅλους τοὺς ἐγχωρίους ἀγάδες διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην των ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυμάτων.

Οἱ ἀγάδες εἶχον προσωπικὸν συμφέρον νὰ ἐξολοθρεύσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερους εὐπόρους χριστιανούς. δεδομένου ὅτι αἱ περιουσίαι των θὰ κατέσχοντο, θὰ ἐτίθεντο εἰς πλειστηριασμόν καὶ θὰ τὰς ἡγόραζον αὐτοὶ ἀντὶ εὐτελεστάτων ποσῶν. Χωρὶς λοιπὸν νὰ ἐξετασθῇ ἡ ὑπαρξὶς ἐνόχων καὶ ἀθῶων, κατηρτίσθη ὁ κατάλογος τῶν θυμάτων, ὁ ὁποῖος περιελάμβανεν ὅλους τοὺς ἀνωτέρους κληρι-

κούς και τούς όπωσδήποτε εύπόρους Έλληνες τής Κύπρου.

Έκ τών προσκληθέντων εις Λευκωσίαν κληρικών και προκρίτων οί περισσότεροι μετέβησαν και έφυλακίσθησαν άμέσως, άλλοι όμως κατανόησαντες τήν σατανικήν πλεκτάνην κατέφυγαν εις τήν Λάρνακα και έκρύβθησαν εις τά προξενεία. Τήν Κυριακήν 12 Ιουνίου, όλοι οί λοιποί προύχοντες τής Δεμηρσοῦ, Λάρνακος και τών άλλων κωμών συνελήφθησαν όταν έξήρχοντο τών εκκλησιών και έστάλησαν δέσμοι εις τήν Λευκωσίαν, αί περιουσίαι των κατεσχέθησαν και αί γυναίκες και τά τέκνα των έξεδλήθησαν από τά σπίτια και έρρίφθησαν εις τούς δρόμους. Τόσον ό άρχιεπίσκοπος Κυπριανός και οί επίσκοποι και κληρικοί όσον και οί πρόκριτοι, υπέστησαν άγογγύστως επί ένα περίπου μήνα μετά καρτεροφυχίας και γαλήνης άφάνταστα μαρτύρια. Η πανηγυρική υπόσχεσις ότι θα παύσουν τά βασανιστήρια, θα άποσηθῇ ό θάνατος και θα ζήσουν έν μεγάλας τιμαίς εάν άπνηρνούτο τόν Χριστιανισμόν δέν έπηρέασε παρά έλαχίστους οίτινες άλλως τε ολίγον άργότερον επανήλθον εις τήν θέσιν των.

Ηλθε τέλος ή ημέρα θπως δοθῇ πέρας εις τά δεινά των δυστυχών μαρτύρων δια του θανάτου. Τήν πρωίαν τής 9ης Ιουλίου 1821 άφου εκλείσθησαν αί πύλαι τής Λευκωσίας, ώδηγήθησαν από τās φυλακάς εις τήν πλατείαν του Διοικητηρίου οί τρεις Μητροπολίται, Πάφου Χρύσανθος, Κιτίου Μελέτιος και Κηρυνείας Λαυρέντιος και εκεί έπεσεν ή πολιά κεφαλή των υπό τήν μάχιραν του δημίου. Ο άρχιεπίσκοπος Κυπριανός είχε λάβει έγγύησιν έγγραφον, ότι προσερχόμενος «δέν έχει να φοβηθῇ τό κεφάλι του μαχαίρι δημίου». Αλλά ό δόλιος πασσάς ειχεν επίτηδες διατυπώσει κατ' αὐτόν τόν τρόπον τήν διαβεβαίωσιν, έθεώρησε δέ ότι εύρίσκεται έν τάξει με τήν υπόσχεσιν του αν δέν άποκεφαλίσῃ μὲν αλλά άπαγχονίσῃ τόν άρχιεπίσκοπον. Πράγματι ό άρχιεπίσκοπος Κυπριανός και ό άρχιδιάκόνος του Μελέτιος έκρεμμάσθησαν από τινος πλατάνου παρά τήν Πύλην του Σεραγίου.

Κατά τήν ίδίαν τραγικήν ήμέραν και τās τέσσαρας αί όποίαι ήκολούθη-

σαν, άπεκεφαλίσθησαν ή άπηγχονίσθησαν εις τήν Λευκωσίαν περισσότεροι τών διακονούντων ήγούμενοι μοναστηρίων, ιερείς, προεστώτες και προύχοντες τής Κύπρου. Έκ τών προσφυγόντων εις τά ξένα προξενεία πολλοί ήδυνήθησαν να δραπετεύσουν εις τό έξωτερικόν. Αλλ' υπερτετρακοσίων προγραφέντων αί περιουσίαι κατεσχέθησαν και αί οικογένειαι, γυναίκες και παιδιά, έρρίφθησαν εις τούς δρόμους, περισυλλεγείσαι με κίνδυνον ζωής υπό των χριστιανών. Αί εκκλησίαι και τά μοναστήρια έσουλήθησαν όλων των ιερών σκευών των, αί εικόνες έρρίφθησαν εις τούς δρόμους, θρήνοι δέ και κοπετοί έδασίλευον απ' άκρου εις άκρον τής νήσου, κατάραι κατά του τυράννου και των αίμοχαρών δολοφόνων του. Αμέσως μετά τās σφαγάς ό πασσάς, μιμούμενος τήν Πύλην μετά τόν άπαγχονισμόν του Πατριάρχου, έξήγαγε τών φυλακών τούς τέσσαρας οικονομους ή άρχidiaκόνους των σφαγέντων άρχιερέων και έγκατέστησεν αὐτούς δια τής βίας άρχιερείς. Οὕτω τό άπελευθερωτικόν κίνημα επνίγη μέσα εις τό αίμα.

Η θυσία τής Κύπρου δια τήν ελληνικήν έλευθερίαν είνε έφάμιλλος τής θυσίας των άλλων δύο ήρωϊκών νήσων του Αιγαίου, τής Χίου και των Ψαρών. Η δόξα, ή όποία κατά τόν έθνικόν ποιητήν μας έπεπλάτησε μονάχη στήν όλόμαυρη ράχη των Ψαρών κρατώντας στεφάνι δάφνης και μελετώντας τά λαμπρά παλληκάρια, άξιζε με τά γοργά φτερά τής Αθανασίας να διασχίσῃ τό φλογίζόμενο από τό επαναστικό ήφαίστειο Αιγαίο, να φθάσῃ μέχρι των άκτών τής Παμφυλίας και άνεβαίνοντας άπάνω στο υπερήφανο βουνό του νησιού τής Αφροδίτης να ρίξῃ ένα στεφάνι δάφνης μελετώντας τά καλά παλληκάρια τής Κύπρου που έπεσαν για τόν ίδιον ώραϊον άγώνα τής ελληνικής έλευθερίας.

Εις τήν Εὐρώπην, όταν εγνώσθησαν αί σφαγαί των Αρχιερέων, των ιερέων και των προκρίτων τής Κύπρου, επροκάλεσαν άγανάκτησιν άνάμικτον με θαυμασμόν, τό αίμα δέ των σφαγιασθέντων Κυπρίων συνετέλεσε σπουδαίως εις τό να κινήθῃ ή συμπάθεια των Ευρωπαίων προς τόν ελληνικόν άγώνα. Αληθώς ή τραγική θυσία τής Κύπρου έ-

προκάλεσε κατάπληξιν περισσότερον άκόμη από τās άλλας, διότι τό ώραϊο νησί τής Αφροδίτης έθεωρεϊτο ως κατάλληλον μόνον δια τās άπολαύσεις τής ζωής με τήν μαγευτικήν φύσιν του και τόν οικονομικόν πλοῦτον του, τούς δέ κατοίκους του έθεώρουν ως άνικάνους και να σκεφθοῦν άκόμη ήρωϊκάς θυσίας χάριν τής έλευθερίας. Ανήκεν ή Κύπρος εις τήν κατηγορίαν των νησιών του Αιγαίου τής γυναίκες των οποίων έψαλλεν ό λόρδος Μπάυρον για τήν ωμορφιά τους αλλά τής επόνεσεν ως μητέρες σκλάβων. Από τό 1811 μέχρι του 1821 εις τά χυτῖα των Ευρωπαίων ήχουν για τούς κατοίκους των Έλληνικων νησιών μόνον οί παθητικοί στίχοι του «Δόν Ζουάν».

Μες στον άδοξο δρόμο, που μιὰ τύχη με (σέρνει

Με φυλή που σηκώνει τής σκλαβιάς άλν- (σίδα

Κάποιο βάλαμο κρύφιο στο τραγοῦδι μου (φέρει

Η ντροπή που με πιάνει για μιὰ τέτοια (πατρίδα!

Και τί νάχῃ έδω άλλο ποιητής παρά (μόνο

Για τούς Έλληνες πίκρα, για τή χώρα (τους πόνο!

Πρέπει τάχα να κλαίμε μεγαλειά χαμένα, (άντις αίμα,

Και ντροπή να μās βάφῃ, (σαν προῖτα;

Βγάλε, ω γῆς δοξασμένη, απ' τὰ σπλάχνα (σου ένα

Έγερ άπομεινάρι των παιδιών του Εὐ- (ρώτα!

Απ' εκείους τούς Τρακόσους, τρεῖς αν (εχθουνε φτάνουν

Αλλη μιὰ Θερμοπύλα στα βουνά σου να (κάμουν

Με Σαμιώτικο πάλι τό ποτήρι ας γεμίσῃ! (πάλι.

Μες τόν ήσυχιο χορεύουν οί κοπέλλες μας (φύσις,

Σαν τὰ μαῦρα τους μάτια δέν είδ' άλλα ή (φύσις,

Μα σαν βλέπω τή νειότη και τ' άφροῦτα (τους κάλλῃ

Τό δικό μου τό μάτι τό θολώνει μιὰ (στάλα

Που για σκλάβους τό θένε των βυζιῶν (τους τό γάλα!

Δώδεκα, όμως χρόνια άργότερα, όταν τῷ 1821 οί δούλοι ήσαν ήρωες και αί Έλληνίδες «μητέρες ήρώων» ό μεγάλος μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός άπαντᾷ στον Μπάυρον με τις έξῆς στροφές του «Υμνου τής Έλευθερίας» ή όποιες άρμόζουν για τής Έλληνίδες τής Κύπρου :

Σ' τήν σκιά χειροπιασμέναις
σ' τήν σκιά βλέπω κ' εγώ
κρινοδάκτυλαις παρθέναις
όπου κάνουνε χορό.
Σ' τόν χορό γλυκογυρίζουν
ώραῖα μάτια έρωτικά
και σ' τήν αῦρα κυματίζουν
μαῦρα, δλόχρυσαι μαλλιὰ.
Η ψυχὴ μου άναγαλλιάζει
πὼς ό κόρφος καθειμιάς
γλυκοβύζαστο έτοιμάζει
γάλα άνδρείας και έλευθερίας.

Ωμίλησα εις τήν άρχήν περί των περιέργων συμπτώσεων δι' επαναλήψεων ανά τους αῶνας των τραγικῶν πεπρωμένων τής φυλής μας, αί όποίαι τοσάκις εκπλήττουν τόν έρευνητήν τής ελληνικής ιστορίας. Και πὼς είνε δυνατόν να μη άναμνησθῇ τις ότι εκατόν δώδεκα χρόνια μετά τήν τραγικήν σφαγήν των τεσσάρων Αρχιερέων και των διακονούντων κληρικῶν και προκρίτων τής Κύπρου χάριν τής ιδέας τής έλευθερίας, οί άρχιερείς και πάλιν και οί πρόκριτοι και οί λοιποί κληρικοί τής Κύπρου έστάθησαν σημαιοφόροι του προαιωνίου πόθου τής άπελευθερώσεως και αν δέν έσφάγησαν αὐτήν τήν φορὰν όλοι υπό των κατακτητῶν των έν τούτοις έπεσαν αρκετοί υπό τās σφαίρας πολυβόλων και οί άλλοι έφυλακίσθησαν και έξωρίσθησαν, οί δέ Αρχιερείς παρ' όλον τό ανώτατον χριστιανικόν σχῆμα των και τās λευκάς γενειάδας των περιϋδρίσθησαν, εκτυπήθησαν με μάστιγας, διεπομπεύθησαν ήμίγυμνοι εις τούς δρόμους, έσύρθησαν εις τὰ μπουδρούμια και εις τό τέλος έξεδιώχθησαν από τόν τόπον των πατέρων των. Και πὼς να μη ένθυμούμην τόν Πατριάρχικόν έξαρχον άργότερον Αρχιεπίσκοπον τής Κύπρου Ιωαννίκιον ό όποιος διέφυγε κατά τό 1821 τήν σφαγήν και κατέφυγεν εις Παρίσιους γενόμενος δεκτός ένθουσιωδώς και φιλοξενηθείς καθ' όλον τό διάστη-

μα του αγώνος υπό του φιλελληνικού κοιμιτάτου, όταν πρό ενός και ημίσεος έτους εις Παρισίους είχαν την τιμήν να ειμαι μέλος του έξ' Ελλήνων και φιλελλήνων κοιμιτάτου υπέρ της Κύπρου μετά τα τότε πρόσφατα γεγονότα, υπεδέχθημεν δέ με δάκρυα συγκινήσεως τους έξορίστους Αρχιερείς Κιτίου και Κυρηνείας οι οποίοι τόσοον έπαξίως συνεχίζουν την ήρωϊκήν παράδοσιν των προκατόχων των έθνομαρτύρων αρχιερέων της Κύπρου του 1821.

Αποπλισμένη ή Κύπρος, πλημμυρισμένη από Ασιάτας στρατιώτας δέν ήτο πλέον δυνατόν να κινηθί διαρκούντος του αγώνος, μολονότι πολλοί Κύπριοι έσπευσαν έθελοντα εις το θέατρον του πολέμου διά να χύσουν το αίμα των υπέρ της ελληνικής έλευθερίας και άπειρα όνόματα Κυπρίων αναφέρονται μεταξύ των πεσόντων κατά τον αγώνα. Επί πλέον διηγηρήθησαν πολλοί μουσικοί έρανοι εις την νήσον και έστάλησαν χρήματα εις τους αγωνιστάς. Αλλά κυρίως ή ανάμνησις των τεισάρων Επισκόπων και διακοσίων κληρικών και προκρίτων Κυπρίων οι οποίοι έθυσιάσθησαν εις τον θωμόν της ελληνικής έλευθερίας εϋθύς ως έκηρύχθη ή επανάστασις, παρέμεινεν εις την μνήμην των Κυπρίων όπως και όλων των άλλων Ελλήνων ως χαλύβδινος δεσμός των κοινών πεπρωμένων της ελληνικής φυλής. Τα δημοτικά τραγούδια φάλλουν το δραματικόν αυτό γεγονός με υπερηφάνειαν και οι ιστορικοί της μεγάλης έποποιίας της ανεξαρτησίας μας του δίδουν την θέσιν που του αξίζει.

Μετά το πέρας του αγώνος ή Κύπρος παρέμεινεν υπό τον Τουρκικόν ζυγόν, τον όποτον διεδέχθη δυστυχώς άντι της έλευθερίας ή άγγλική κατάκτησις.

Αλλ' όπως και όλοι οι άλλοι υπόδουλοι Έλληνες, και οι Κύπριοι είχαν πλέον μίαν έθνικήν έστίαν. Οι Κύπριοι μέσα εις την άτμόσφαιραν της έλευθερίας Έλλάδος ήσθάνοντο και αισθάνονται έαυτούς ως εις το σπήτι των, έσπούδαζον εις τας Αθήνας, έμπορεύοντο, έγκαθίσταντο και άν, όπως είπον και προηγούμενως, εις την έννοιαν της νεοελληνικής αναγεννήσεως περιλαμβάνομεν όχι μόνον την πολιτικήν, αλλά και την πνευματικήν και την έν γένει έκπολιτιστικήν τοιαύτην, ή Κύπρος δύναται να χαρακτηρισθί ως σημαντικός παράγων της νεοελληνικής εξέλιξεως. Καθηγείται των Πανεπιστημίων μας, έπιστήμονες, ιστορικοί, ιατροί, δημοσιογράφοι ίδρυται μεγάλων Αθηναϊκών φύλλων, πολιτικοί, διπλωμάται, καταγόμενοι από την Κύπρον, κατέχουν και σήμερα εξέχουσιν θέσιν εις την ελληνικήν κοινωνίαν. Έν συντομία, όσον μακράν και άν κρατούν την Κύπρον πολιτικώς από ήμάς, αυτή αναπνέει και ζή μέσα εις την έθνικήν μας άτμόσφαιραν.

Τελευταίοντες δέ, ως έκφράσωμεν τον διακαή πόθον όχι μόνον κάθε Κυπρίου, αλλά και κάθε Έλληνος, ότι γρήγορα θά έλθη επί τέλους ή ήμέρα κατά την οποίαν αί τόσοον κατά τους τελευταίους χρόνους διακηρυσσόμεναι υπό των μεγάλων Ευρωπαϊκών κρατών και υπ' αυτής της Αγγλίας, αρχική έλευθερίας και αυτοδιαθέσεως των λαών θά παύσουν να είναι κενά λέξεις, όποτε το από χιλιετηρίδων ήρωϊκόν προπύργιον του έλληνισμού, ή προσφιλής μας μεγαλόνησος, θά ίδη συντριβόμενα τα δεσμά της διά να έπιστέψη τους μακραίωνας υπέρ έλευθερίας αγώνας της, πετώντας εις τας άγκάλας της Έλληνικής Πατρίδος.

Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Υπό του κ. Κώστα Καιροφύλα

Έκατόν χρόνια πέρασαν από την ήμέρα που ένα βασιλόπουλο της Βαυαρίας πάτησε το πόδι του εις το αίματοβαμμένο χώμα της Ελλάδος, της οποίας ήρχετο να γίνη βασιλεύς. Ένας αιώνας διάδηκε έκτοτε, μέσα εις μυριάς έθνικάς περιπετείας, και ή Έλλάς, μεγάλη πλέον και άνδρωμένη, έρχεται να αποδώσθι φόρο εύγνωμοσύνης εις τη μνήμη εκείνου ό όποιος για τριάντα χρόνια προσπάθησε να την κυβερνήσθι με δικαιοσύνη, στοργή και άφοσίωσι, με μόνο όνειρο να την άνυψώσθι κοινωνικώς, πολιτικώς και ήθικώς και ό όποιος, κι' άκόμη έξόριστος δέν έπαυσε να την αγαπά και να συγχωρή με χριστιανικήν άνοχήν το άδίκημα της έξορίας.

Ο Έλληνικός λαός έχαιρέτησε την έκλογή του Όθωνος ως σωτηρία του. Και πολύ φυσικά. Διότι τη στιγμή εκείνη ή Έλλάς, ή έλευθερωθείσα με τόσας θυσίας από τον ζυγόν, εύρίσκετο εις τα πρόθυρα έμφυλίου σπαραγμού. Η δολοφονία του Καποδίστρια έδωσε την ευκαιρία εις τους φιλάρχους κοτζαμπάσηδες, που ένόμιζαν την Έλλάδα τοιφλίκι των, να αρχίσουν τον αγώνα της άλληλοεξοντώσεως. Στο χωρισμό αυτό ή Ρούμελη έσχημάτισε κυβέρνησι υπό τον Κωλέττη, ένθ' την Πελοπόννησο πραγματικώς έκυβερνούσε ό Κολοκοτρώνης. Ο Κωλέττης, με τα επαναστατικά του στρατεύματα, έφθασε έως τα πρόθυρα του Ναυπλίου, το όποιο σκόπευε να κυριεύσθι και έτσι να καταργήσθι την Προσωρινή Κυβέρνησι. Ο Αύγουστινος Καποδίστριας έφυγε για την Κέρκυρα, και άν δέν μεσίτευε ό Γερμανός λόγιος Θείρισιος, ό όποιος εύρίσκετο την έποχήν εκείνην εις την Έλλάδα για αρχαιολογικήν και πολιτικήν ταύτοχρόνως περιόδειαν, ώρισμένως άδελφικό αίμα θά έχύνετο εις το Ναύπλιον. Η άναρχία έν τούτοις έκκολουθούσε και ό ρουμελιώτικος στρατός

διέλυσε την Έθνοσυνέλευσιν, τα μέλη της οποίας αναγκάσθησαν να καταφύγουν εις το Άστρος, κάτω από την προστασίαν των κανονίων του ρωσικού στόλου.

Η κατάστασις ήτο οίκτρα. Κυβέρνησις πραγματικά δέν υπήρχε, διοικήσεως ούτε σκιά δέν παρουσιάζετο, τα δικαστήρια ήσαν κλειστά, ό στόλος και ό στρατός είχαν παραλύσει. Τίποτε δέν έστεκε πλέον εις τα πόδια του από το δημιουργικό έργο του Καποδίστρια. Το ταμείον άδειανό, αί πόλεις κατεστραμμένοι, ή ύπαιθρος χώνρα έγκαταλειμένη. Ερήμωσις και πείνα έδασίλευαν παντού. Διά να εύρεθί το άσήμαντο ποσόν των έξόδων διά την μετάδασιν της τριμελούς Επιτροπής εις το Μόναχο, έχρειάσθησαν μεγάλοι προσπάθειαι.

Μέσα εις το χάος αυτό φάνηκε μια άκτιδα φωτός και ό Έλληνικός λαός με χαρά έδέχθη την είδησι ότι αί προστάτιδες δυνάμεις εξέλεξαν βασιλέα το Βυσσοπρίγκηπα Όθωνα. Το όνομά του άλλως τε δέν ήταν άγνωστο εις τον Έλληνικό λαό. Πρό πολλού ό Θείρισιος γύριζε εις τα διάφορα μέρη προπαγανδίζων διά την έκλογήν του Όθωνος. Και ό Έλληνικός λαός, άπογοητευμένος από την κατάστασι, με αγωνία τον ρωτούσε:

«Πότε λοιπόν θά έλθη ό άφέντης;»

Αλλως τε ό Έλληνικός λαός χρωστούσε μεγάλη εύγνωμοσύνη εις το βασιλικό οίκο της Βαυαρίας, διότι ό βασιλεύς Λουδοβίκος, ό μέγας φιλότεχνος και φιλέλλην, είχε υποστηρίξει την Έλλάδα κατά το διάστημα του άπελευθερωτικού αγώνος με χρήματα και με την ήθική του επίβολή.

Διάλεξις εις τον Φιλολογικόν Σύλλογον «Παρνασσός» τας 28 Ιανουαρίου 1933, κατά τον έορτασμό της Έκατονταετηρίδος από της άφίξεως του Όθωνος εις την Έλλάδα.

Όταν ο Θεόφιλος άντελήφθη ότι ο ελληνικός λαός θα έδεχτο εύχρίστως ως βασιλέα του το παιδί του μεγάλου φιλέλληνης, έσπευσε να γράψη εις τον Λουδοβίκον τας σκέψεις του. Άλλ' ο φιλέλληνας βασιλεύς έδίστασε:

«Δέν θέλω, έγγραφε εις τον Θεόφιλον, να υποτεθώ ότι το ενδιαφέρον μου διά την Ελλάδα προέρχεται από προσωπική φιλοδοξία και συμφεροντολόγον ύστεροβουλία. Άν όμως οι Έλληνες ζητήσουν τον Όθωνα και αι προστάτιδες δυνάμεις τον εκλέξουν, τότε δέν θα μπορούσα ν' άρνηθώ ούτε να πάύσω δείχνων προς τους Έλληνας τὰ αίσθήματα αγάπης που έως τώρα έχω δείξει».

Ο ελληνικός λαός μόλις έμαθε την έκλογήν του Όθωνος έπανηγύρισε με ένθουσιασμό και εις την πλατεία του Ναυπλίου πρώτος έσυρε το χορό ο Κωλέττης, μέσα εις άκράτητο ένθουσιασμό του πλήθους. Ο ναύαρχος Μιαούλης και οι στρατηγοί Κώστας Μπότσαρης και Πλαπούτας ώρίσθησαν να μεταβούν εις το Μόναχον και υποβάλλουν εις τον βασιλέα τας εύχας και την ύποταγήν του ελληνικού λαού.

* *

Εις τας 3 Οκτωβρίου 1832, το άπομήμερο, οι δρόμοι του Μονάχου είδαν μίαν επίσημον πομπήν διευθυνομένην εις το Παλάτι. Επροπορεύετο ένα σώμα έφίππων βασιλικών θωρακοφόρων με τή φαντακτερή στολή των. Ακολουθοῦσαν δύο άμαξαι με αύλικούς και μετ' αυτούς έφιππος ο αύλάρχης του βασιλέως. Έπειτα, μέσα εις ένα άμάξι συρόμενον από έξη άλογα, ήσαν ο Μπότσαρης και ο Πλαπούτας και τέλος εις άλλο όμοιο άμάξι ο Μιαούλης με ένα ύπασπιστή του βασιλέως της Βαυαρίας. Την πομπήν έκλειε πάλι άλλο σώμα έφίππων θωρακοφόρων.

Όταν οι τρεις Έλληνες άπεσταλμένοι παρουσιάσθησαν εις την αίθουσαν του παλατιού, εδρέθησαν μπροστά σ' ένα μεγαλοπρεπέστατο θέαμα. Όλοι οι αύλικοί, οι διπλωμάται, οι στρατιωτικοί και οι επίσημοι με τας κυρίας των είχαν συγκεντρωθώ εκεί, και τὰ παράσημα, αι όλόχρυσαι στολαί, τὰ ποικιλόχρωμα λοφία και τὰ άστράπτοντα κοσμήματα των κυρι-

ών έδιναν εις την αίθουσα την έντύπωσι μυθικού παλατιού των παραμυθιών.

Οι τρεις λεβέντες που άντιπροσώπευαν την Ελλάδα δέν ήσαν συνειθισμένοι σε τέτοιες ύποδοχές. Άλλ' αν οι άξεστοι ήρωες θαμώθηκαν από την πολυτέλεια εκείνη, δέν έμειναν λιγότερο κατάπληκτοι οι επίσημοι καλεσμένοι όταν είδαν να προχωρούν εις την αίθουσα οι ήλιοκαμμένοι πολεμισται που έφερναν τέτοια ένδοξα όνόματα. Δέν ήσαν χρυσοντυμένοι, δέν φορούσαν λοφία φαντακτερά και λαμπερά παράσημα. Ήταν ένας θρακοφόρος που είχε τρομάξει την Τουρκία στη θάλασσα και δύο φουστανελλάδες που τους έστόλιζε ο φωτοστέφανος ήρωϊκών κατορθωμάτων.

Ο Μιαούλης, άφοβος κι' άλύγιστος, προχώρησε έως το θρόνο κι' έδιάβασε την προσφώνησι με την όποιαν ο ελληνικός λαός επρόσφερε το θρόνο εις τον Όθωνα.

Έστερα ο αρχιμανδρίτης της ελληνικής εκκλησίας Μονάχου παρουσίασε το χρυσό εύαγγέλιο, πάνω εις το όποιον οι τρεις ήρωες απέθωσαν τὰ χέρια των και με βροντώδη φωνή ώρκίσθησαν, ως άντιπρόσωποι του ελληνικού λαού «πίστιν εις τον βασιλέα και ύπακοήν εις τους νόμους του κράτους».

Αί έορται εξακολούθησαν με μεγάλο ένθουσιασμό του βαυαρικού λαού. Κονσέρτα, τραπέζια, χοροί, παραστάσεις, άγώνες διάφοροι έγιναν κατά την «Ελληνικήν Εβδομάδα», όπως ώνομάσθη από τους Βαυαρούς ή περίοδος των έορτών. Άλλά το περιεργότερο θέαμα διά τους άγαθούς Βαυαρούς ήτο ή ελληνική άποστολή, οι τρεις λεβέντες που άντιπροσώπευαν την ήρωϊκήν Ελλάδα. Η «Εφημερίς της Βαυαρίας» τους περιέγραψε με κάθε λεπτομέρεια και ο διάσημος ζωγράφος Έσς, με μία τοιχογραφία που σώζεται εις το Μόναχον, άποθανάτισε τους τρεις άπεσταλμένους την ώρα που παρουσιάσθησαν εις τον Όθωνα.

* *

Δύο μήνες πέρασαν έκτοτε έως την άναχώρησι του Όθωνος. Δύο λόγοι προκάλεσαν την άργοπορία αυτή. Πρώτος ήταν ή στρατολογία έθελοντικού Βαυαρικού στρατού, ο όποιος σύμφωνα με τή συνθή-

κη, έμελλε να συνοδεύση τον βασιλέα εις την Ελλάδα, και δεύτερος ή εξέυρεσις χρημάτων. Αι προστάτιδες δυνάμεις εί-

τον τακτικό του στρατό έως του μαζευθώ ό άπαιτούμενος αριθμός έθελοντών. Κι' έτσι τας 24 Δεκεμβρίου ο Όθων άναχώ-

Ο Βασιλεύς Όθων.

χαν ύποσχεθώ δάνειο εις το νέο βασίλειο, αλλά ή πραγματοποιησίς του έβράδυσε. Ο βασιλεύς της Βαυαρίας τότε αποφάσισε να κάμη μία γενναία προκαταβολή άπέναντι του δανείου και να δώση μέρος από

ρησε από το Μόναχον.

Όλοι οι κάτοικοι της βαυαρικής πρωτεύουσας ήσαν το πρώτ' εκείνο εις κίνησιν διά να χαιρετίσουν τον πρίγκηπα που έφευγε για μακρινό ταξείδι. Με δάκρυα

στά μάτια ο Όθων απέδιδε τούς ένθουσιώδεις ειλικρινείς χαιρετισμούς των. Ο πατέρας του τόν απέχαιρέτησε εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως, ἡ μητέρα του τόν συνώδευσε ἕως τὰ σύνορα καὶ ὁ πρωτότοκος ἀδελφός του Μαξιμιλιανὸς τόν ἀκολούθησε ἕως τὸ Μπρίντζι.

Γιὰ μιὰ στιγμή κάποιον αἰσθημα—προαίσθημα θὰ ἔλεγε κανεῖς—τόν κατέλαβε, σὰν νὰ ἤθελε νὰ τόν ἐμποδίση νὰ ξεκινήσῃ διὰ τὴν μακρυνὴ καὶ ἀγνωστὴ περιπέτεια. Ὅταν πάτησε τὸ αὐστριακὸ ἔδαφος ὁ Όθων δοκίμασε κάποια νοσταλγία. Σταμάτησε, ἔπειτα ξαναγύρισε εἰς τὸ βαυαρικὸ ἔδαφος, ἀνέβηκε ἓνα λόφο καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ἀκίνητος, κυττάζοντας μὲ δακρυσμένο μάτι τὴ βαυαρικὴ γῆ πού ἀπλώνετο μπροστά του. Ὁ ἀδελφός του Μαξιμιλιανὸς τόν ἔβγαλε τέλος ἀπὸ τὴν νοσταλγικὴ αὐτὴ ὄνειροπόλησι. Ὅταν οἱ Βαυαροὶ ἔμαθαν τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ἔκτισαν ἓνα ἐκκλησάκι ἐπάνω εἰς τὸ λόφο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Όθωνος.

Ἀπὸ τὴν Αὐστρία οἱ δύο ἀδελφοὶ κατέβησαν εἰς τὴν Ἰταλία, ὅπου πέρασαν τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ καθολικὸς Όθων ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας νὰ λάβῃ τὴν εὐλογία τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔκαμε ἀληθινὰ βασιλικὴ ὑποδοχή. Ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, τὸν ὁποῖον ἐπεσκέψθησαν, τοὺς παραχώρησε τὸ ἀτμόπλοιο «Φραγκίσκος Α΄» διὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὸ Μπρίντζι, ὅπου περίμενε τὸν Όθωνα τὸ ἀγγλικὸ πολεμικὸ «Μαδαγασκάρη» μὲ τὸ ναύαρχο Λάϋονς, καθὼς καὶ ἓνα ρωσικὸ καὶ ἓνα γαλλικὸ πολεμικόν, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελοῦσαν τὴν τιμητικὴ συνοδεία τοῦ βασιλέως.

Μὲ λύπη ἐχωρίσθη ὁ Όθων ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ὁ ὁποῖος θὰ γύριζε εἰς τὸ Μόναχο, ἐνῶ αὐτὸς ξεκινούσε γιὰ τὸ Ναύπλιο, πού ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πρωτεύουσα.

***

Ἀπέξω ἀπὸ τὴν Κέρκυρα εἶχαν συγκεντρωθῇ τὰ μεταγωγικά μὲ τὸν βαυαρικὸ στρατό, καὶ ἔτσι ὅλα μαζί προχώρησαν πρὸς τὸν λιμένα τῆς Κερκύρας, ὅπου μνηκαν τὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων.

Ἡ Ἐπτάνησος τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εὐρί-

σκετο ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν. Ἀρμολογίαν ἦταν τότε ὁ φιλέλληνας ἀριστοκράτης Νουγκεντ, ἀδελφὸς τοῦ Δουκὸς τοῦ Μπούκιγγαμ, ὁ ὁποῖος προετοίμασε ἐξαιρετικὴ ὑποδοχή. Μόλις ἡ «Μαδαγασκάρη» ἀράξε ὁ Ἀρμολογίαν, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχάς, ἀνέβη εἰς τὴν φρεγάτα καὶ ὑπέβαλε τὰ σέβη του εἰς τὸν βασιλέα. Τὸ ἄλλο πρωτὶ ὁ Ἀρμολογίαν μὲ τὰς ἀρχάς ἀνέβη πάλι εἰς τὸ πολεμικὸ καὶ παρέλαβε τὸν βασιλέα διὰ τὴν ἐπίσημον ἀποβίβασίν του.

Τὰς ἑνδεκα, ἐνῶ τὰ κανόνια τοῦ Κάστρου καὶ τῶν πολεμικῶν ἐκτυποῦσαν, ὁ Όθων ἐπάτησε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸ ἔδαφος. Ὅλος ὁ λαὸς τῆς Κερκύρας ἦταν στὸ πόδι γιὰ νὰ ὑποδεχθῇ τὸν βασιλέα τῆς ἐλευθερωμένης Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν εἶδε τὸν νεαρὸν πρίγκηπα νὰ ἀποβιβάζεται, τὸ πλῆθος ἐκυριεύθη ἀπὸ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν καὶ μέσα εἰς τὴν βοή τῶν κανονίων ἀνακατεύοντο μυριάστομοι ζητωκραυγαὶ καὶ χειροκροτήματα.

Ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ παραλιακοῦ σπιτιοῦ του, εἰς τὰ Μουράγια, χωρὶς ἄλλο, ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς Σολωμός, ὁ ὁποῖος ἔμεινε τότε εἰς τὴν Κέρκυρα, θὰ παρακολούθησε τὸ θέαμα, θὰ εἶδε τὸν νεαρὸν βασιλέα τοῦ ἔθνους τοῦ ὁποῖου εἶχε γράψῃ τὸν ὕμνον στὴν Ἐλευθερίαν καὶ συγκινημένος θὰ ἔγραψε τότε τὸ τετράστιχον ἐπίγραμμα τοῦ μὲ τὸν τίτλον «Πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδας ἐνῶ ἐδιόβαινε τὰ νερὰ τῆς Κερκύρας».

Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὴν βάρκα ὁ Όθων ἀνέβηκε στὸ ἄλογο καὶ ἐπιθεώρησε τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν πού εἶχε παραταχθῇ ἀπὸ τὴν ἀποβάθραν ἕως τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων.

Τὸ βράδυ ὁ Ἀρμολογίαν ἔδωσε ἐπίσημον δεῖπνον. Τὴν ἄλλην ἡμέραν γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ τῆς ὁμορφίης τῆς Κερκύρας τὸν πῆγε σὲ διάφορα χωριά, ὅπου ὁ Όθων κυριολεκτικῶς ἀποθεώθη. Εἰς τὸ χωριὸν Σκριπερὸ μῆκε μὲ τὸν Ἀρμολογίαν σὲ μιὰ ταβέρναν καὶ ζήτησε ψωμί, τυρὶ καὶ κρασί γιὰ νὰ προγευματίσουν. Μόλις τὸ ἔμαθαν οἱ χωρικοὶ μαζεύθησαν ἀπέξω καὶ ζητωκραύγαν. Ὁ Όθων τότε γελαστός εἶπε στὸν ταβερνιάρην γὰρ δώσῃ κρασί ἄφθονον στὰ παιδιὰ, ἔπειτα πῆρε μόνος του καὶ ἔκοψε

ψωμί καὶ τυρὶ καὶ τὸ μοίρασε στοὺς χωρικοὺς. Καὶ ἀφοῦ τοσούγκρισε τὸ ποτήρι τοῦ μαζύ τους, πλήρωσε καὶ ἀνέβηκε στὸ

Κέρκυρα. Μόλις ὁ βασιλεὺς μῆκε ὅλοι σηκώθηκαν καὶ ἐχαιρέτησαν μὲ ὑπόκλισιν, ἔπειτα ὅμως ἀπὸ στιγμιαία σιωπὴ, παραι-

Ὁ Όθων καὶ ἡ Ἀμαλία κατὰ τὴν ἐξορίαν εἰς τὸ Βάμπεργ.

ἄλογόν του νὰ φύγῃ. Οἱ χωρικοὶ τὸν συνώδευσαν ἕως ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸν μὲ ἐνθουσιασμόν πού ἔφθανε τὸ παραλήρημα.

Τὸ βράδυ παρακολούθησε, μὲ τὸν Ἀρμολογίαν, τὴν παράστασιν εἰς τὸ θέατρο, ὅπου εἶχε μαζευθῇ ὅτι εὐγενικώτερον καὶ ἀριστοκρατικώτερον εἶχε νὰ δείξῃ ἡ ἀρχοντικὴ

τῆσαν τὴν ψυχρὴν ἐθιμοτυπία καὶ ἀρχισαν ἀκράτητα χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγὰς.

Τὰς 10 Ἰανουαρίου 1833, ἡ «Μαδαγασκάρη» ἀκολουθούμενη ἀπὸ ἄλλα 34 πολεμικά (διότι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε συγκεντρωθῇ ἐκεῖ καὶ ὁ ἀγγλικὸς

στόλος της Μεσογείου) και 40 μεταγωγικά με το βαυαρικό στρατό, ανεχώρησε από την Κέρκυρα. Είς τας 18 φάνηκε έξω από τον Ναυπλίου είχαν πληροφορηθή εγκαίρως το ευχάριστο γεγονός, μολοντί την εποχή εκείνη δεν ήταν ακόμη γνωστός ο τηλεγράφος. Διότι είχαν τοποθετηθή εις τα ύψωματα του Ναυαρίνου φρουροί με την εντολή μόλις ξαγναντεύσουν τα καράδια να τρέξουν καβάλλα στο Ναύπλιο για να αναγγείλουν το γεγονός.

***

Το απόγευμα της 19 Ιανουαρίου οι κάτοικοι της πρωτεύουσας είδαν ένα μοναδικό θέαμα. Πρώτα μπήκε στο λιμένα ή «Μαδαγασκάρη» με τον βασιλέα. Δεξιά και αριστερά της τοποθετήθηκαν το γαλλικό και το ρωσικό πολεμικό, και γύρω δλα τα άλλα πολεμικά και μεταγωγικά. Ποτέ ο κόλπος του Ναυπλίου δεν είδε τόσα καράδια! Όλοι οι κάτοικοι της πόλεως, και οι επαρχιώται που είχαν μεταβή εκεί δια να παραστούν εις το έθνικό γεγονός, παρακολουθούσαν το υπέροχο θέαμα σκαλωμένοι στους λόφους και τα ύψωματα. Γέροι πολεμιστάι, νέοι, γυναίκες, παιδιά, δλοι εκλαιαν από χαρά, κινούσαν τα μανδύλια των και χαιρετούσαν το βασιλέα που τους έφερε, όπως επιθυμούσαν και ήλπιζαν, την ήσυχία, την τάξη, την ευτυχία. Με τα μάτια κατάτρωναν τα καράδια. Πολλοί μάλιστα ανυπόμονοι μπήκαν σε βάρκες κι' εγύριζαν κάτω από τη φρεγάτα, με τη μάταιη έλπίδα πως θα κατώρθωναν να ιδούν πρώτοι αυτοί το βασιλέα.

Οι ξένοι επίσημοι που ανέβηκαν εις το αγγλικό πολεμικό δεν έφεραν εις το βασιλέα ευχαρίστους ειδήσεις. Διότι του ανακοίνωσαν τα αίματηρά συμβάντα που έγιναν προδόλγιο εις το "Αργος και τα όποια δεν προσιώνιζαν τίποτε το καλό για το μέλλον.

Λίγες ημέρες προτού φθάση ο "Οθων πολλοί γερούσιασται έφυγαν από το Ναύπλιο, επήγαν εις το "Αστρος, και αφού καθαίρεσαν την Διοικητικήν Επιτροπήν Ναυπλίου (δηλαδή την προσωρινήν Κυβέρνησιν) εξέλεξαν νέαν Διοικητικήν Επιτροπήν, ή όποια ξεκίνησε για το "Αρ-

γος, με σκοπό να κατέβη έπειτα εις το Ναύπλιο και το καταλάβη με τα επαναστατικά στρατεύματα. Η κυβέρνησις όμως του Ναυπλίου, υποστηριζόμενη από τους πρόσβεις "Αγγλίας και Γαλλίας, έστειλε εις το "Αργος τον Γάλλον Διοικητήν Ναυπλίου Κορβέτ με 8 λόχους πεζικού και πυροβολικό, με την πρόφασιν να ετοιμάσουν καταλύματα για το βαυαρικό στρατό. Εκεί όμως τα γαλλικά στρατεύματα βρήκαν την αντίστασιν του Κριεζώτη και Τσόκλη, οι όποιοι ανήκαν εις το ρωσικό κόμμα και με τα άτακτα στρατεύματά των κατείχον το "Αργος. Αποτέλεσμα της συγκρούσεως ήταν ο φόνος 160 και ο τραυματισμός άλλων τόσων.

Αυτή ήταν ή πρώτη ειδήσις που έμαθε ο "Οθων μόλις έφθασε εις την Ελλάδα. Αθυμία τον κυρίευσε, λέγεται μάλιστα, ότι για μιά στιγμή έδίστασε αν έπρεπε ν' αποδιδασθή, συλλογιζόμενος αν δεν θα ήτο προτιμότερο να γυρίση εις την πατρίδα του. Αλλά δεν πρόφθασαν να ριζώσουν μέσα εις το νοῦ του αί σκέψεις αυτές, διότι ή Προσωρινή κυβέρνησις, φοβηθεΐσα μήπως τα έπεισόδια του "Αργους παρασταθούν έξωγκωμένα εις τον βασιλέα και τον φοβήσουν ότι ή "Ελλάς ήτο εις κατάστασιν έμφυλίου πολέμου, έστειλε τον Γραμματέα της και Ικανόν διπλωμάτην Νικόλαον Δραγούμην εις τον βασιλέα για να του εκθέση τα συμβάντα και τον βεβαιώση ότι επρόκειτο για άσήμαντο έπεισόδιο.

"Όταν ο Δραγούμης, όπως άφηγεΐται εις τα «Απομνημονεύματά» του, ανέβηκε εις την «Μαδαγασκάρην», εύρε δλους τους έπισήμους ανήσυχους και διστακτικούς. Με μεγάλη όμως διπλωματικότητα κατώρθωσε να ήσυχάση τον βασιλέα και το περιβάλλον του, δεβαιώσας ότι τα άναρχικά κρούσματα ήσαν άραιότατα και άσημαντα, ώφείλοντο δε εις την έλλειψιν άρχηγού και ότι μόλις θα ανέλθιδανε την άρχήν ο βασιλεύς θα έπαυαν άμέσως.

Τα φρόνιμα και επιδέξια λόγια του Δραγούμη ήσύχασαν τον "Οθωνα και άπεφασίσθη ή αποδίδοσις. Προηγουμένως δγήκαν τα βαυαρικά στρατεύματα, τα όποια κατέλαβαν τα κείρια σημεία της πόλεως. Τας 19 Ιανουαρίου άπεδιβάσθησαν τα μέλη της Αντιβασιλείας και δια-

του Γάλλου ναυάρχου Δεριγνύ άνεκοίνωσαν ότι ο βασιλεύς θα έδέχετο πάνω εις την φρεγάτα την άλλη ήμέρα τα μέλη της κυβερνήσεως και τας άρχάς. Πράγματι το πρωί οι ύπουργοί, στρατηγοί και ανώτεροι υπάλληλοι, παρουσιάσθησαν εις τον βασιλέα από τον τότε ύπουργό των έξωτερικών Σπυρίδωνα Τρικούπη. Προ της παρουσιάσεως είχε γεννηθή ένα περιεργό έπεισόδιο, όπως άφηγεΐται ο Γερμανός άρχαιολόγος Ρός, που εύρίσκετο τότε εκεί:

Οι "Ελληνες επίσημοι επέμεναν να παρουσιασθούν εις τον βασιλέα χωρίς να δγάλουν το φέσι των. Αλλά ο στενοκέφαλος "Αρμανσπεργ, ο παντοδύναμος σύμβουλος του "Οθωνος και αντιβασιλεύς, τους έβαλε εις το δίλημμα, ή να άποκαλυφθούν κατά το ευρωπαϊκό σύστημα, ή να κρατήσουν εις το κεφάλι το φέσι, αλλά τότε να χαιρετήσουν κατά το ανατολίτικο σύστημα, δηλαδή να γονατίσουν και να φιλήσουν την άκρη του φορέματος του "Οθωνος. Μπροστά σ' ένα τέτοιο δίλημμα τα παλληκάρια που είχαν κάμει την επανάστασιν για να παύσουν να φιλοῦν το μανίκι του τυράννου, προτίμησαν να δγάλουν το φέσι και να χαιρετήσουν κατά το ευρωπαϊκό σύστημα. Κι' έτσι από την πρώτη ήμέρα φάνηκε πόσο ξένη ήταν ή βαυαρική Αντιβασιλεία από την ελληνική ψυχή.

***

Ένας άνοιξιάντικος ήλιος έχρύσωνε το Ναύπλιο τας 25 Ιανουαρίου 1833, την ήμέρα που είχε όρισθη δια την αποδίδοσιν του βασιλέως. Μόλις δγήκε ο ήλιος 21 κανονιές ρίχθηκαν από το "Ιτε Καλέ. Ο βαυαρικός στρατός παρατάχθη από την πρόχειρη αποβάθρα, που είχε κατασκευασθή προς την Τίρυνθα, έως την πόλιν του Ναυπλίου. Η διακόσμησις δεν είχε δέδοικα τίποτε το μεγαλοπρεπές και πολυδάπανο. Αλλ' ό,τι έλειπε από το μεγαλειό, το άναπλήρωνε ο άδολος ένθουσιασμός του λαού. Κλάδοι μυρσίνης και δάφνης έστόλιζαν δλη τη διαδρομή και παντού διασταυρούντο έλληνικά και βαυαρικά σημαία μαζί με τας σημαίας των τριών προστατίδων δυνάμεων. Μπροστά από την είσοδον

του Ναυπλίου είχε στηθή μία θριαμβευτική άψίδα, στολισμένη με τιμημένα καρυοφίλια και επιγραφάς που έχαιρέτιζαν τον Βασιλέα Σωτήρα.

Η επιτροπή αποτελούμένη από τους Μιαούλην, Μποτόαρην και Πλαπούταν, πήγε από ένωρίς εις τη φρεγάτα για να παραλάβη και συνοδεύση εις την ξηρά τον βασιλέα. Όταν ο "Οθων ανέβηκε εις το κατάστρωμα της «Μαδαγασκάρης» δρέθηκε μπροστά εις ένα συγκινητικό θέαμα. Όλοι οι γύρω λόφοι, δλος ο παράλιος δρόμος, δλα τα ύψωματα ήσαν πλημμυρισμένα από πλήθη που περίμεναν να ιδούν το βασιλέα των, ένφ οι μάλλον ανυπόμονοι είχαν μπη σε δάρκες σημαιοστολισμένες που πλημμύριζαν το λιμένα.

Εις τας ένδεκα ακριβώς τρεις κανονιές από τη «Μαδαγασκάρη» είδοποίησαν ότι ο βασιλεύς άφηνε το αγγλικό πολεμικό. Αμέσως άρχισαν να κανονισβολούν δλα τα άλλα πολεμικά που ήσαν εις το λιμένα και ν' άπαντοῦν τα φρούρια του Ναυπλίου. Ο "Οθων, μαζί με την συνοδείαν του και την ελληνικήν Επιτροπήν, μπήκε εις μίαν φαλαινίδα του αγγλικού πολεμικού. Δεβέντες "Ελληνες θαλασσομάχοι είχαν προσφερθή να χρησιμεύσουν ως κωπηλάται, αλλά ο "Αγγλος ναύαρχος είχε ήδη όρίσει "Αγγλους Δοκίμους, από τας πλέον άριστοκρατικές οικογενείας, για την τιμητική αυτή ύπηρεσία.

Μέσα εις ένα πανδαιμόνιο ζητωκραυγών του ένθουσιώντος πλήθους, μέσα εις τη δοή των κανονιών, που τύλιγαν με καπνό τους γύρω λόφους, ή βασιλική φαλαινίς προσεγγίζει εις ένα σημείο της παραλίας, το όποιο έως σήμερα φέρει το όνομα «Απόβάθμος του "Οθωνος». Τόση ήταν ή συγκίνησις του νεαρού βασιλέως μπροστά εις τον άδολο ένθουσιασμό του πλήθους ώστε κατά την αποδίδοσιν παραπάτησε, λέγεται μάλιστα ότι θα έπεφτε εις τη θάλασσα αν δεν τον συγκρατούσε ο ναύαρχος Μιαούλης που ήταν σιμά του.

Η προσωρινή κυβέρνησις περίμενε εις την εξέδρα που είχε στηθή μπροστά εις την αποβάθρα. Ο Πρόεδρος της Γεώργιος Κουντουριώτης έχαιρέτησε με ένθουσιώδη προσφώνησιν τον βασιλέα, δεβαιώσας ότι «άνεξάλειπτος θέλει μείνει εις την μνήμην

σχολιάζαν τακτικά τὰ συμβάντα τῆς μακρυῆς χώρας, πού ἦταν ὅμως τόσο σιμὰ εἰς τὴν καρδιά των.

Τὸ βράδυ τῆς 10 Ἰουλίου 1867, ἔπειτα ἀπὸ μακρὰν ἀσθένειαν, ὁ Ὁθων ἐτοιμοθάνατος, ἀφοῦ μετάλαβε, εἶπε εἰς τὸν καθολικὸν ἱερέα πού ἔστειλε σιμὰ του:

—Καὶ τώρα ἄς κάμω τὴν προσευχή μου

ὅπως τὴν ἔκανα «ἐκεῖ κάτω».

Ἐκάλεσε ἔπειτα τὴν Ἀμαλία καὶ τὴν ὥρκισε νὰ τὸν θάψῃ μὲ τὴ φουστανέλλα του. Σὲ λίγο γύρισε τὸ κεφάλι κι' ἔσθυσε ἤρεμα.

Αἱ τελευταῖαι του σκέψεις ἦσαν διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐρωμένην, πού μολονότι τὸν ἐγκατέλειπε, ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τὴν λατρεύῃ.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΚΑΣΤΡΙΝΙΑΝΟ ΝΤΕΪ ΓΚΡΕΤΣΙ - ΑΠΗΛΙΑΝΟ - ΜΑΡΤΙΑΝΟ

Ὑπὸ τοῦ κ. Δημ. Λαμπίκη

ΚΑΣΤΡΙΝΙΑΝΟ ΝΤΕΪ ΓΚΡΕΤΣΙ

Τῆς δύο ἐθνικῆς μας λέξεις: dei Greci (=τῶν Ἑλλήνων) τῆς εὗρηκα ὡς τοπωνυμικὸ κι' ἐγὼ δὲν θυμοῦμαι σὲ πόσα καὶ πόσα μέρη ταξιδεύοντας σ' ὅλη τὴν Ἰταλία. Πιάνα dei Greci εἶναι χωριὸ—καὶ ἑλληνόφωνο μάλιστα χωριὸ— κοντὰ στὸ Παλέρμιο. Βίκο dei Greci εἶναι δρόμος στὴ Νεάπολι, ὅπου εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία μας. Φονταμέντα dei Greci εἶναι συνοικία ἐλόκληρη στὴ Βενετία. Κάφε dei Greci ἢ Greco ὑπάρχει ἀπὸ πολὺ παλαιὰ στὴ Ρώμη, ὅπου ἀκόμη καὶ στὴ βία Μπαμποῖνα εἶναι ἡ ἐκκλησία dei Greci. Τόρε del Greco εἶναι πόλις κοντὰ στὸ Βεζούβιο. Σαβινιάνο dei Greci εἶναι χωριὸ στὰ κάτω Ἀπέννινα, κοντὰ στὸ Ἀριάνο, πού τὸ ἐπεσκέφθηκα στὸ 1930 μὲ τοὺς σεισμούς. Καὶ ἄλλοῦ κι' ἄλλοῦ. Ἀλλὰ στὴν περιοχὴ τοῦ Σαλέντο αὐτὸ τὸ τοπωνυμικὸ ἔχει, γιὰ τὸν νεοέλληνα ἐπισκέπτη, κάποια ζωντανώτερη σημασία ἀπὸ τὸν ἀπλὸ πνευματικὸ σύνδεσμο μὲ τὴν μακρινή μας ἱστορίαν. Πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖ κάτι τωρινό. Κάτι πὺν ἰδιαίτερα δικό μας. Ἄν δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα δὲν σημαίνει.

Μονάχα μὲ τὴ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη δὲν θὰ βγάλουμε σίγουρα συμπεράσματα μὲ τὴν ὀνομασία του. Θὰ ἦταν τολμηρὸ νὰ παραδεχθῶμε ὅτι ἡ πρώτη του λέξη εἶναι γινωμένη ἀπὸ τὸ castro ἂν δὲν ἐβοηθοῦσε γι' αὐτὴ τὴν ἐξήγησι καὶ τὸ τοπωνυμιο, τὸ Στέμμα τοῦ χωριοῦ πού παρι-

στάνει συμβολικὰ ἓνα κάστρο. Ἔτσι μποροῦμε—καὶ μὲ τὴν εἰκονογραφημένη ἐτυμολογία—νὰ τὸ μεταφράσουμε: Καστράκι τῶν Ἑλλήνων. Καστρινιάνο τῶς Γρεῖγο (τῶν Ἑλλήνων) σὰς ἐξηγοῦν μὲ αἰσθημα κάποιον τοπικὸ σωβινισμό καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ τῶς Γρεῖγο... Ἀλλὰ μ' ὅλον αὐτὸν τὸν... ἐθνικὸ τους σωβινισμό οἱ Καστρινιανοί, λίγα ὥς τόσο μνημεῖα τέχνης ἢ λόγου διατηροῦν τώρα στὸ χωριὸ τους. Λίγες ἐπιγραφές ἐδῶ ἐκεῖ σὲ παλιὰ στήτια κι' ἄλλα κτίρια, τὰ γνωστὰ τοπικά τραγούδια, λίγα ἰδιαίτερα δικά τους. Ἐκεῖνο περὶ σὰς μιλεῖ πιδ ζωηρὰ γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ τοπικὸ χαρακτήρα εἶναι ὁ ἀργαλειός, πού ὑπάρχει καὶ δουλεύει ἐκεῖ πέρα περισσότερο ἀπὸ ὅσο σὲ κάθε ἄλλο γειτονικὸ χωριὸ, πιδ πολὺ κι' ἀπὸ ὅσο στὴν Ἑλλάδα. Τὸ Καστρινιάνο ἔχει 2500 κατοίκους πού καταγίνονται στὴν οἰκιακή—μὲ τοὺς ἀργαλειούς—ὕφαντουργία. Τὰ ὑφάσματα τῆς ἀρχέγονης αὐτῆς βιομηχανίας, τὰ πουλοῦν οἱ ἴδιοι κάνοντας τὸ γυρολόγι, σ' ὅλα τὰ τριγύρω χωριά, καμμιὰ φορὰ καὶ στὰ πιδ μακρινά.

Στὴν ἰδιαίτερη οἰκογενειακὴ τους κουβέντα μεταχειρίζονται τὴν Ἑλληνική, τὴν ἑλληνοσαλεντινὴν διάλεκτο. Μερικοὶ γέροντες μάλιστα πού ζοῦν μέσα στὰ περασμένα καὶ δὲν ἔχουν συνάψεις καὶ διμιλίες καὶ δοσοληψίες μὲ τοὺς ξένους, τοὺς περαστικούς ἐμπόρους καὶ βιομηχάνους γιὰ

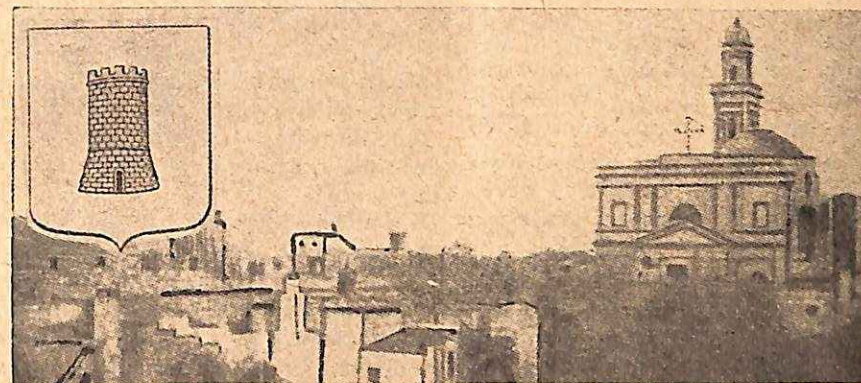
τὰ προϊόντα τους, δὲν μιλοῦν παρὰ μονάχα τὰ Σαλεντινά τους. Τὰ ἔχουν φυσικά πιδ εὐκόλα καὶ πιδ αὐθόρητα. Μιά γρηά, θυμᾶμαι ὅταν πρωτοπῆγα στὸ χωριό, μὲ ἐξάφνισε ὅχι μονάχα μὲ τὰ ἑλληνικά της, ἀλλὰ μὲ τὴν βυζαντινὴ της καθαρεύουσα.

Ἐπερπατοῦσα μέσα στὸ χωριὸ χαζεύοντας καὶ φωτογραφώντας. Ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἀνοιχτὴ αὐλόπορτα εἶδα μέσα, μπροστά—μπροστά σ' ἓνα σταῦλο, μιὰ κακοντυμένη γρηά νὰ ξεφουρνίξῃ ἀπὸ ἓνα με-

τὸ Κοντός. Ἐνας Ἀντρέας Κοντός δημοσιογραφεῖ καὶ στῆς ἐφημερίδες τοῦ Λέτσε καὶ τοῦ Μπάρι σχετικὰ μὲ ὅ,τι τοπικὸ ζήτημα. Θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἑλληνικά ὀνόματα πού δὲν ἔτυχε νὰ τὰ σημειώσω.

Τὴν δεύτερη χρονιά πού ξαναπῆγα στὸ Καστρινιάνο καὶ πέρασα πρῶτα ἀπὸ τὴν κεντρικὴ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, μοῦ ἐγίνε μιὰ μικροδιαδήλωση, γιὰ ὑποδοχή, ὀλωσδιόλου παράδοξη!

—Ὁ Γρηγό, ὁ Προφεςσόρε Γρηγό,

Τὸ Καστρινιάνο Ντέϊ Γκρέτσι.

γάλο σπητικὸ φοῦρνο μαῦρα ψωμιά καρβέλια, μικρὲς κουλούρες ροδοψημένες καὶ ξεροσκασμένες. Πλησιάζω τὴ γρηά, τὴ χαιρετῶ καὶ τῆς ζητῶ νὰ μοῦ δώσῃ νὰ ἀγοράσω μιὰ ἀπ' ἐκεῖνες τῆς λαχταριστῆς κουλούρες. Τῆς μίλησα Ἰταλικά.

—Μὰ τρῶ ἔσπου τσωμὶ κρίτινο;

Μοῦ ἀπαντᾷ μὲ ἀπορία. Ἄλλ' ἡ δική μου ἀπορία ἦταν πολὺ περισσότερη ὅταν μὲ ἐξάφνισε μὲ τὰ ἄμεμπτα ἐκεῖνα ἑλληνικά.

Ἡ γρηά ἐκεῖνη ἐλεγόταν Καντιώτη. Τὸ ἐπίθετο Καντιώτη τὸ ἔχουν πολλὲς οἰκογένειες στὸ Καστρινιάνο, ἀπὸ τὰ 1560. Ὅπως ἄλλες ἐκεῖ οἰκογένειες ἔχουν καὶ τὸ ἑλληνικὸ ἐπίθετο Πρωτότικος, μὲ μιὰ μικρὴ ἀλλαγὴ στὸ ο τῆς παραληγούσης. Τὸ Πρωτότικος χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ 1670, ὅταν σὲ κάποια οἰκογένεια Πρωτότικο εἶχε παραχωρηθῇ γιὰ φέουδο τὸ Καστρινιάνο ντέϊ Γκρέτσι. Ἄλλο ὄνομα (ἐπίθετο) ἑλληνικὸ στὸ Καστρινιάνο εἶναι

ἐφάναζε ἓνας μικρὸς μαθητὴς πού σκολοῦσε μαζί μ' ἓνα κοπάδι συναδέλφους του ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἐκεῖ κοντά.

—Ὁ Γρηγό, ὁ Γρηγό! Ἐπηκολούθησε ὕστερ' ἀπὸ λίγο μιὰ ὁμαδικὴ κραυγὴ ἀπὸ καμμιὰ ἐνενηνταριά—ἐκατὸ παιδικὰ στόματα, ἀφοῦ πρὶν ἐγίνε μέσα στὸ μπουλούκι ἡ σχετικὴ γιὰ μένα συνεννόησις. Σὲ λίγο ἀκόμη εὐρέθηκα περικυκλωμένος ἀπὸ μιὰ μανιασμένη ἀνθρωποθάλασσα πού ἐβομβοῦσε ἐξωφρενικὰ τριγύρω μου. Τὰ παιδάκια τίς πρώτες προσαγορευτικὲς ἀναφωνήσεις τὰς μετέτρεψαν σὲ πρόγνα δυνατή. Ὅσο καὶ ἂν δὲν μοῦ ἦταν πολὺ εὐχάριστη ἡ θέσις πού ἔαφνα εἶχα βρεθῇ, ὅμως γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἐρευνητικῆς μου περιπλανήσεως μοῦ παρουσιαζόταν μιὰ ἀνέλπιστη εὐκαιρία. Μέσα στὴ βοή ἀπ' τὴν ἀντάρα μὲ πλησιάζουν ἓνας ἓνος ἢ δύο—δύο οἱ μαθηταὶ καὶ μὲ προκαλοῦσαν ὅχι μονάχα μὲ λέξεις ἀλλὰ μ' ὁλόκληρες φράσεις ἑλληνικὲς—ἑλληνικώτατες.

— Έβὼ τέλω νὰ φάω...
 — Τέλω νὰ πῶ...
 — Ἐσσοῦ προφασσόρε Γοῆγο ἀπὸ τὸ Γκρέτσια... ἐμεῖ δμιλίουμε γοῆγο.
 — Μίλισον γοῆγο προφασσόρε
 — ...Νὰ σὲ βράσω.
 — Τὶ τῶνομα σου Γοῆγο...

Εἶχαν ἐπιστρατεύσει στὴ μνήμη τους ὅλο τὸ οἰκογενειακὸ τους λεξιλόγιο, τὸ ἑλληνικὸ καὶ τοῦ τὸ ἐσθονοῦσαν κατὰμου-
 τρα μὲ φωνῆς καὶ μὲ ἀντάρες... ὡς πού
 ἔφθασαν ὁ δάσκαλος καὶ διάλυσε τὴ δια-
 δήλωσι...

Ὁ εὐγενικὸς ἐκεῖνος ἐκπαιδευτικὸς λει-
 τουργὸς εἶταν ξένος. Ἀπὸ ἄλλο μέρος μα-
 κρυνό. Πλησιάζοντάς με μοῦ λέγει—ἰτα-
 λικὰ φυσικὰ—μὴ γνωρίζοντας ποῖος εἶμαι.

— Θὰ ἐξεπλάγητε κύριε μὲ τὴ γλῶσσα
 πού σὰς ἔκαναν θόρυβο τὰ παιδιὰ αὐτά.
 Εἶναι ἡ τοπικὴ τους γλῶσσα. Ἐνα εἶδος
 παρεμφερμένης ἀρχαίας ἑλληνικῆς! Τὴν
 ὁμιλοῦν ὅλοι ἐδῶ στὸν τόπο. Οἱ γέροντό-
 τεροι τὴν ξέρουν καλλίτερα. Ἀλλὰ καὶ τὰ
 μικρὰ παιδιὰ, τὴν γνωρίζουν κι' αὐτὰ
 καλά, γιατί τὴν ἀκούουν ἀδιάκοπα στὴν οἰ-
 κογένεια. Ἀργότερα, ὅσα ἰδίως μορφω-
 θοῦν, τὴν ξεχνοῦν! Θὰ ἐξεπλάγητε πολὺ
 κύριε μὲ τὴν παράδοξη αὐτὴ γλῶσσα τῶν
 μαθητῶν μου! Αἶ;

Ἄλλ' ἀλησμόνητη μοῦ μένει ἡ ἐκπληξι
 τοῦ δασκάλου, καὶ πάντα γελῶ, ἅμα θυ-
 μοῦμαι πῶς ἔμεινε ἀποσβολωμένος ὅταν
 τοῦ ἀπεκάλυψε ὅτι εἶμαι Ἑλλήν καὶ αὐτὴ
 τὴν παρὰξενη γλῶσσα τῶν παιδιῶν μι-
 λοῦμε ἐπάνω κάτ' ἐμεῖς!...

Δὲν ἠμπόρεσαν ὁ καλὸς ἐκεῖνος διδά-
 σκαλος νὰ περιορίσῃ σὲ λογικὰ ὅρια τὰ
 θαυμαστικά του καὶ τὰ benissimo, benis-
 simo, ammirabile, troppo bene... me
 benissimo, ὅταν τοῦ εἶπα ἔτσι, τάχα σὰν
 νὰ τὸν ρωτοῦσα;

— Τὶ ὥραϊα θὰ μπορούσα νὰ ἐργασθῶ
 ἂν ἄνοιγα ἐδῶ στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἓνα
 Σχολεῖο Ἑλληνικὸ!;

***

Ἐνα ἀπὸ τὰ νεώτερα τραγούδια—πού
 δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ 50—60 χρόνια, πού
 ἐδημοσιεύθηκαν τὰ τοπικὰ παλῆα τρα-
 γούδια—εἶναι ἓνα μεγάλο σὰν ἐπικό, σὰν

ἐλεγειακό, καὶ σὰν λιγὰκι ἐπικούριο, πού
 ἀρχίζει:

Τὶ νόβα (¹) πού μοῦστε μιὰ Πρασάη (²)
 ὡς πού φσημέρωσε ὁ πουρνὸ
 ἔχασα ἦν ντικὴ μου ἀγκαπητή,
 τσεῖνη πού μοῦτελε ὁ πλέο μέα (³) καλό.

Τσαὶ βὼ ἐν εἶχα κρέντιτο (⁴) τσεῖνη
 τσαὶ πῆρα νὰ ρωτήσω πλέο ἀμπρό. (⁵)
 Μὰ βρῆκα μιὰ καλὴ τσαὶ πῆρα τσεῖνη
 τὸ εἶπα ἂν σοῦ κάνει ἐτοῦ νὰ μείνη.

Ὡς πού φσημέρωσε τὸ Σαμπὰ (Σαββά-
 [το] κλπ.

Καὶ προχωρεῖ ἡ ἑμμετρὴ ἐρωτικὴ διή-
 γησι τοῦ ἀγνωστοῦ παλαιοῦ Καστρινια-
 νοῦ γιὰ τὴς περιπέτειες τὴς ἀγάπης του,
 ὡς πού..., φσημερώνει μετὰ μιὰ βδομάδα
 Κυριακὴ!

Στὸ Καστρινιάνο ξεύρουν καὶ προσευ-
 χῆς ἑλληνικῆς. Μοῦ εἶπαν τὸ Πάτερ Ἡ-
 μῶν ἑλληνικὰ ὅπως τὸ λένε οἱ φιλόδοξη-
 σκοὶ γέροι ἐμπρὸς στὸ οἰκογενειακὸ τους
 εἰκονοστάσι ἢ τὸ ψιθυρίζουν, ἔτσι μὲ τὴν
 γλῶσσα τῶν προγόνων τους στὴν ἐκκλη-
 σία ὅταν ὁ παπὰς τοὺς τὸ λέει μὲ τὸ λα-
 τινικὸ λειτουργικόν.

— Τὸ ξέρουν καὶ τὸ λένε μὲ λιγὰκι ἀλλαγ-
 μένες μερικὲς λέξεις ὅπως τὸ λέγουν καὶ
 στὰ ἄλλα ἑλληνόφωνα χωριὰ τὴς Καλα-
 βρίας πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ascoli.

Πάτερ ἡμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς
 ἁγιαστέο τ' ὄνομά σου
 ἐρτέτο τὴ βασιλεία σου
 γενητὴ τοῦ τέλημά σου

Ἀφῆτε τὰ φιλέματά μας
 πὼς ἡμεῖς ἀφήνωμεν.....

Μερικὲς φράσεις του θυμίζουν τὶς πα-
 ρωδιές πού ἐδημοσιεύονταν ἐδῶ καὶ
 τριάντα χρόνια στὴν Ἀθήνα μὲ τὶς αἰ-
 ματηρὲς συζητήσεις γιὰ τὴ Μετάφρασι
 τοῦ Εὐαγγελίου!

(¹) νόβα=νέον, εἰδησις

(²) Πρασάη=Παρασκευὴ

(³) μεγάλο (⁴) ἐμπιστοσύνη

(⁵) πῆγα νὰ ἐξηγηθῶμε

Καὶ κάποιο ἄλλο τραγούδι μοῦ εἶπαν
 στὸ Καστρινιάνο, μὰ δὲν τὸ ἐσημείωσα
 καλὰ καὶ μόνο μερικὸς στίχους διατήρησα.
 Ἐντιάβην πού μιὰν γκειτονία
 τσαὶ εἶντα μιὰ ντέα στ' ἀψηλὸ
 Ἡπότιζε μιὰ ὄρη μυροντία (¹)
 τσ' ἔροφτε στάλα, στάλα τὸ νερό.
 Τσ' ἔβὼ τῆς εἶπα—Πατρῶνα τῆς καρντιά
 [μου
 ντὸς μου ἓνα κλάτο (²) νὰ μυριστῶ.

Ἀλλὰ ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἡ σκληρὴ
 ἐκείνη ἀντὶ γιὰ ἓνα κλωνάρι τοῦ ἔροφτε
 κατακέφαλα ὅλη τὴ γλάστρα καὶ ἐκεῖνος
 ἀπαντώντας ἀπειλητικὰ τῆς εἶπε:
 Ὁ Ντιάβολο τὴ μάννα σου νὰ πάρη
 πὺν πάει λέοντα τί μένα ἐν μὲ τέλει

Τσαὶ νὰ τὴ κουντατέψη (³) ὁ Τριμπονιά-
 [λι (⁴)
 γιατί τούση ἡ σνατέρα λέει ἐν τέλει...

***

Παλῆα ἱστορικὰ κτίρια δὲν ἔχει τὸ Ca-
 strignano dei Greci. Οὔτε ἡ ἐκκλη-
 σία του εἶναι παλῆα. Ἐπάνω στὴν
 παλῆα Βυζαντινὴν, τὴν ἐρειπωμένην, ἐκτίσθη
 καινούρια πού μὲ τὸν ὄγκο τῆς κυριαρχ-
 εῖ στὸν ὁρίζοντα τοῦ ὁμαλοῦ κάμπου.
 Διατηρεῖ ὅμως τὸ ὄνομά του τὸ ἑλληνικόν
 καὶ γύρω ἀπ' αὐτὸ τὰς ἀναμνήσεις μιᾶς
 παλαιᾶς παραδόσεως χαμένης σὲ ἐπεισόδια
 ἀγραφῆς ἱστορίας.

Ἀ π η λ ι ἄ ν ο

Πρὶν πᾶμε στὸ Μαρτάνο πρέπει νὰ κά-
 μουμε χωρὶς ὄλλο λίγο ἄριστερὰ γιὰ νὰ
 ἰδοῦμε καὶ τὸ ἔρημο Ἀπηλιάνο, πού τὸ
 ἔχει λησμονήσει κι' ἡ ἱστορία κι' ἡ ζωὴ.
 Δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ 9 ἑλληνόφωνα χωριὰ.
 Δὲν εἶναι καὶ χωριό. Τὸ Ἀπηλιάνο, λέ-
 ξις ἑλληνικὴ πού κατὰ τοὺς γλωσσολό-
 γους σημαίνει «Ἀνατολικόν», εἶναι σή-
 μερα μιὰ ἔρημη τοποθεσία, ἀνάμεσα ἀπὸ
 τὸ Μαρτάνο καὶ τὸ Ζολλίνο. Σ' ἐκείνη τὴ
 θέσι ἦταν μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα ἓνα χωριό,
 ἀπὸ τὰ παλαιότερα τοῦ τόπου. Οὔτε ἡ
 ἱστορία μᾶς διαφύλαξε πολλὰ πράγματα
 σχετικά, οὔτε ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου
 μᾶς ἀπεκάλυψε περισσότερα. Τὸ Ἀπηλιά-
 νο κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Μαυριτανούς
 τὸν 9ον αἰῶνα καὶ ἀργότερα ἐξανakti-
 σθη ἀπὸ τοὺς Νορμανδούς. Ἀργότερα
 ἀκόμη ἐγκατελείφθη ἀπὸ τοὺς κατοίκους
 του καὶ ἐρημώθη. Ἴσως γιατί θὰ ἦταν
 ἄγονο τὸ μέρος.

Ἡ τοποθεσία μονάχα δὲν θὰ μᾶς ἐν-
 διέφερε φυσικὰ τώρα ἂν δὲν βρισκόταν
 ἐκεῖ ἓνα κάποιο μνημεῖο πού μπορεῖ νὰ
 τραβήξῃ τὴν προσοχή μας. Ὅλο τὸ γύρω
 τοπίο εἶναι πετρώδης, ἀπελπιστικὰ πε-

τρώδης κάμπος. Ἐδῶ-ἐκεῖ βοίσκεται κα-
 νένα μικρὸ περιβολάκι ἢ κανένα ἀτροφικὸ
 ἀμπέλι μὲ καμμιά καλύβα ἢ πενιχρὸ σιω-
 πηλὸ χαμόσπητο μὲ γύρω χαμηλὴ μαν-
 δρίτσα ἀπὸ ξερολιθιά. Πάρα πέρα κανέ-
 να χωράφι μὲ χαμηλὲς καπνοφυτεῖες καὶ
 κάπου-κάπου καμμιά φραγκοσυκιὰ καὶ
 καμμιά ἐλιά, ἢ κανένα ἄλλο δένδρον σὰν
 φυτρωμένο ἐκεῖ μονάχα γιὰ νὰ ξεκουράζον-
 ται τὰ διαβατόρικα πουλιά. Ὅλος ὁ τό-
 πος εἶναι χαραγμένος ἀπὸ ἀμέτρητους
 στενοὺς καρρόδρομους, πού ἄλλοι μακραί-
 νουν τραβώντας πέρα μὲ ἀκαθόριστες
 γεωμετρικὲς γραμμὲς καὶ ἄλλοι κόβονται
 κοντὰ σ' ἓνα μικρὸ ξερὸ χαντάκι ἢ ἐμ-
 πρὸς σὲ κανένα πρόωρον γερασμένο δέν-
 τρο. Καὶ σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἔκτασι πέτρες,
 καὶ μονάχα πέτρες σὰν τὰ κύματα τῆς
 θάλασσας μεγάλες, γυαλιστερές ἀπὸ τὸν
 ἥλιο καὶ τὸ ἀνεμόβροχο, μὲ λιγοστά τρι-
 γύρω χόρτα σὰν φύκια, ἄλλες μικρότερες
 ἀπλωτὰ σὰν σκύρα καὶ σὰν βότσα-
 λα, ἓνας σιωπηλὸς νεκρὸς ὠκεανὸς ἀπὸ
 πέτρες, σκεπασμένες ἀπὸ τὸ βαθὺ μυστή-
 ριο αἰωνίου θανάτου. Αὐτὸ εἶναι τὸ Ἀ-
 πηλιάνο. Μέσα στὴν ἀλλόκοτα ὑποβλητικὴ

(¹) ἄνθος μυριστικόν (²) κλάδο.

(³) καταδικάση. (⁴) Δικαστήριον.

αὐτὴ πετροθάλασσα, μιὰ ἐκκλησία μοναχική, ἓνα ἱερὸ λείψανο ζωῆς περασμένων μακρυνῶν καιρῶν, σὰν παραμυθένιο μαγικὸ παλάτι σὲ τόπους ἑξωτικούς τραβᾷ

τοῦ καλοκαιριοῦ, λημεριάζουν στὸ οἰκτρὸ τῆς ἄδυτο. Ἡ κουκουβάγιες καὶ ἡ νυχτερίδες ἔχουν ἐκεῖ μέσα τὸ κληρονομικὸ τους βασίλειο. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ μο-

Ὁ κ. Δ. Λαμπίρης, μὲ οἰκογένεια χωρικῶν στὴν Πύλη τοῦ Ἁγ. Λαυρεντίου, στὸ Ἀπηλιάνο.

τὸ κουρασμένο μας βῆμα σιγὰ σιγὰ γιὰ κάποιο εὐλαβικὸ προσκύνημα. Εἶναι ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος (ὁ San Lorenzo). Μιὰ φορὰ ἦταν ἐκκλησία, μιὰ ψηλὴ καὶ εὐρύχωρη Βασιλικὴ μὲ Δίκλιτο (¹) ἀπότομο

νάχα ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος τοῦ Ἀπηλιάνο. Μερικὰ γράμματα ἀπὸ παλὰ Ἑλληνικὴ ἐπιγραφή στὸ πλατὺ ἐπιστύλιο τῆς πύλης του μᾶς προσκαλοῦν σὰν νὰ θέλουν νὰ μᾶς διηγηθοῦν κάτι γιὰ τὴν ἱστορία του.

... ΧΘΙΣ ΤΗ ΠΝΙΗ... Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΠΑ ΑΓΗΥΟΡ... ΗΣ... ΘΕΝ...
Ι. ΧΡΟΝΩΣ ΜΑCΑΡΙΟΣ... CΥΡΙΟΥ... Ε... Α Φ Π... -

καὶ μονότονο ἑξωτερικὸ. Σήμερα εἶναι ἀποθήκη γιὰ σανό. Τὰ κουφώματά της ἄδεια, ἀνοιχτὰ σὰν βομβαρδισμένες τάπιες πεσμένου κάστρου. Οἱ τοῖχοί της ραγισμένοι. Ἡ στέγη της σὰν κυττημένη ἀπὸ κεραυνούς. Στὸ ἑσωτερικὸ της ἡ μούχλα ἔχει φιλοτεχνήσει ἑξωτικές τοιχογραφίες τρομερές. Τὸ δάπεδό της εἶναι σκεπασμένο ἀπὸ παχὺ στρώμα ἀπὸ ξερὸ χόρτο καὶ μὲ ὕχνη μὲ κοπάδια πρόβατα ποὺ κάποιες μέρες τὸν χαιμῶνα ἢ μὲ τὸ ληοπύρι

(¹) Δίκλιτος ὅπως γράφουν οἱ εἰδικοί τῇ λέξει.

Ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἀσυνάρτητα καὶ χωρὶς νόημα, γιατί εἶναι σβυσμένα. Μένουν σὰν φωνὴ ποὺ πνίγεται ξαφνικά. Νὰ πέρασε ἄλλοτε ἀπὸ κεῖ ἄλλος Ἕλληνας διαβάτης καὶ βοήθησε πρὸς ξεκάθαρα τὰ σβυσμένα σήμερα λόγια; Ποιὸς ξέρει ἂν διάβασε ἄλλος τὰ λίγα ἐκεῖνα γράμματα, ποὺ ἀπομένουν τώρα ἀπὸ τὴν ξεφτισμένη ἐπιγραφή, κάνοντας μὲ τὴ σκέψη του ἓνα μνημόσυνο γιὰ κείνους τοὺς Ἕλληνας ποὺ κάποτε ἔζησαν ἐκεῖ πέρα, κι' ἐσκάλισε στὴ γλῶσσα τους, τὴν Ἑλληνική, κάποια ἀγνωστὴ ἱστορία! Φεύγω ἀπὸ τ' ὄρφανεμένο ἐκεῖνο μνη-

μεῖο μας μὲ μιὰ βαθειὰ μελαγχολία στὴν ψυχὴ, ἔτσι σὰν νὰ ἄφηνε σ' ἓνα ἔρημο τόπο γιὰ πάντα—ὦ βέβαια γιὰ πάντα—κάποιο συμπαθὴ γνώριμο, λησμονημένον ἀπ' ὅλους. Μακραίνει μέσα στὸν πετρώστρωτο κάμπο. Καθὼς ἀργοπηγαίνω γυρίζω κάθε τόσο καὶ βλέπω, σὰν νὰ τῆς στέλνω ἓνα χαιρετισμὸ, τὴν κατάμονη στὴν ἔρημιά ἐκκλησιά, ποὺ ἔμοιαζε σὰν σκοπιὰ ποὺ κορύβει θύμησης χαμένες, ὕστερον σημαδι χαμένης ζωῆς μέσα στὸν ἔρημο πετρώκαμπο.

Ὁ Diehl—γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀγνοήσουμε—δὲν ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἅγιο Λαυρέντιο τίποτε. Γιὰ τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα καὶ τὴν Βυζαντινὴ τέχνη τῶν 9 αὐτῶν ἑλληνοφώνων χωριῶν τοῦ Σαλέντο δὲν ἀναφέρει παρὰ μόνον γιὰ τὸ Soleto, ἐνῶ ἀναφέρει γιὰ τὰ μνημεῖα τοῦ Osti καὶ τοῦ San Vito dei Normanni τοῦ Brindisi, τοῦ Nardo κι' ἄλλα τῆς Ἀπουλίας.

Θὰ εἶναι κι' ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος κτίσμα τῶν πλανήτων μοναχῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς οἱ ὁποῖοι ἐμιμοῦντο τοὺς ἀναχωρητὰς τῆς Θηβαΐδος. Ἀλλ' ἐδῶ ἄς

ἐπικαλεσθοῦμε καὶ τὴ γνώμη τοῦ σοφοῦ Γάλλου Βυζαντινολόγου ποὺ λέγει: «Dans les ravins deserts de l'Italie Meridionale les anachorètes creusaient leurs cellules comme dans la solitude de la Thébaidé on les fondaient dans les petites églises qui servaient de centre à leurs pieuses communautés. Les moines dans beaucoup d'elles étaient de peintres et représentaient suivant l'usage les principaux mystères du dogme et de la religion. S. Vito dei Normanni et de Nastre (XIII Siècle), celles de Soleto (XIII et XIV s.) forment une série également remarquable» (¹). Ὅλ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἐκκλησιάκια εἶναι κτισμένα ἀπὸ πλάνητας μοναχοὺς, ποὺ ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν καὶ ζωγράφοι ἔκαναν καὶ τὶς τοιχογραφίες. Οἱ λιγογοράμματοι αὐτοὶ ἀνθρωποὶ ἔκαναν καὶ τὶς ἐπιγραφὰς ποὺ βροῖσκουμε μισοσβυσμένες σήμερα, δυσεξήγητες ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς ἀνορθογραφίες τους. Γι' αὐτὸ δὲν γίνεται ἰδιαίτερος λόγος στὰ ἔργα τῶν σοφῶν. Δὲν τὰ ξέρει κανεὶς. Ὁ διαβάτης τοῦ δρόμου; Δὲν σκοτίζεται.

ΜΑΡΤΑΝΟ

Εἶναι τὸ τελευταῖο στὸ τοπογραφικὸ μας διάγραμμα ἀπὸ τὰ 9 χωριά τῆς Grecia Salentina. Καὶ τὸ πρῶτο στὸν πλοῦτο καὶ στὸν πληθυσμὸ. Τὸ ὄνομά του τὸ Μαρτάνο τὸ δφεῖλει λιγάκι καλαμπουριστικά στὴν ἑλληνικὴ λέξι «Ἀμαρτάνω». Γιατὶ κάποιος ἀμαρτωλὸς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ ἐπῆγε κι' ἔχτισε τὸ πρῶτο σπῆτι ἐκεῖ πέρα. Κάποιος σοφὸς τοῦ τόπου μοῦ ἐξήγησεν ἀκόμη ὅτι μαρτάνω (=ἀμαρτάνω) στὴ γλῶσσα τῶν μακρυνῶν προγόνων του ἐσήμαινε *κάνω σφάλματα* καὶ κατὰ συνεκδοχὴ ἔχω τρέλλα. Ἀρχαιοπρεπέστερη, βέβαια, αὐτὴ ἡ σημασία! Καὶ σύμφωνα μ' αὐτὲς τῆς ἐξηγήσεις θέλουν νὰ ποῦν τώρα ὅτι ὁ ἀμαρτωλὸς (:) ἀλλὰ κάποιος τρελλὸς—ἢ ἰδιότροπος τέλος πάντων—φεύγοντας ἀπὸ

γειτονικὸ χωριὸ ἐπῆγε κι' ἔκαμε ἐγκατάστασι σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Ἡ διασκεδαστικὴ ἐτυμολογικὴ ἐξέτασις τὸ παρουσιάζει μὲ κάποιες ὁμοιότητες στὴν καταγωγὴ μὲ τὸ Μαρτινιάνο. Ἀπ' αὐτὸ ἴσως, ἔγινε γιὰ τὸ

(¹) Δύο ἔργα τοῦ Ch. Diehl ἔχουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ἰταλίας: τὸ «Études sur l'Administration Byzantine dans l'exarchat de Ravenne» ἰδιαίτερος τὰ κεφάλαια: Politique Byzantine en Italie καὶ L'Hellénisme dans l'Italie Byzantine. Ἐπίσης τὸ «L'Art Byzantin dans l'Italie Meridionale».

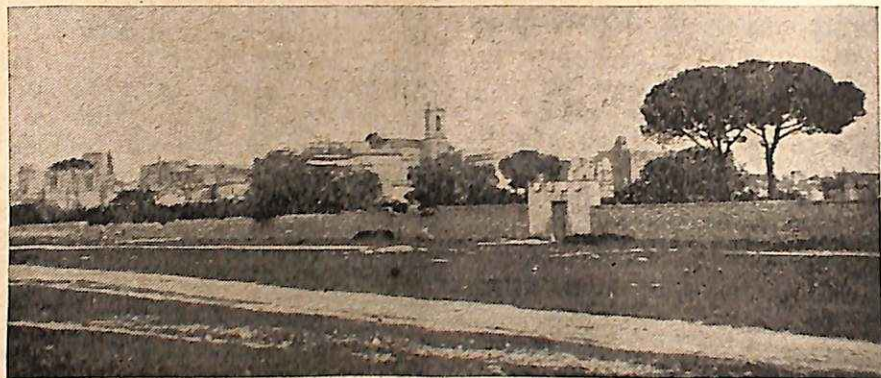
Στὰ ἔργα του αὐτὰ ἔχει ὕπ' ὄψιν καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Lenormant: La Grande Grèce. Ἀλλ' ἐνδιαφέρουν μονάχα γιὰ τὴν Βυζαντινὴ τέχνη, καὶ ὄχι μάλιστα καὶ τῶν ἑλληνοφώνων χωριῶν. Ἡ δικὴ μας ἐρευνῆς ἔχουν ἄλλη γενικότητα.

Μαρτάνο (Martano) και ο γνωστός στίχος του τοπικού χαρακτηριστικού τραγουδιού:

«Ο φιοῦρο τῆς πατρίδας τὸν ἔχει ἐς Μαρ-
(τάνο
(τὸν.....ἀνθὸ τῆς τρέλλας τὸν ἔχει τὸ Μαρ-
(τάνο).

Ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς ἐρευνες προκύπτει ὅτι τὸ Μαρτάνο ἐκτίσθη στὸν 9ον αἰῶνα

*Αποψις τοῦ Μαρτάνο (Φωτ. G. Pal.)

μετὴν πρώτη ὁμαδικὴ ἐκεῖ μετανάστευση Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιά. Ὡς κτήτωρ τοῦ χωριοῦ ἀναφέρεται κάποιος Μάρτης Πήγασος καὶ ἀπὸ τὸ Μάρτη ἐπῆρε τὴν ὀνομασίαν Μαρτάνο. Ἀπὸ τέτοιους ἐτυμολογικοὺς λαβυρίνθους βγαίνει κανεὶς μονάχα ἂν πιστεῖν πραγματικὰ στὸ «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα». Τῇ σημερινῇ τοπικῇ φιλολογικῇ του ἀναβίωσι—ἢ φιλολογικῇ του ζωῇ—τὴν ὀφείλει τὸ Μαρτάνο σ' ἓνα σοφὸ κληρικὸ καὶ νοσταλγὸ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τὸ Mauro Cassoni—τὸν Παπαμάουρο ἢ Παπαμαῦρο, ὅπως τὸν λέγουν οἱ ντόπιοι—ποῦ ἀπὸ χρόνια διευθύνει ἐκεῖ πέρα τὸ Μοναστήρι Σεμινάριο τῆς Παναγίας τῆς Παρηγορήτρας (Santa Maria della Consolazione). Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ (T. Cisterncensi) κτισμένο ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ Μποναπάρτη στὴ δυτικὴ ἄκρῃ τοῦ Μαρτάνο, ἔχει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παρὰρτημά του μέσα στὸ κέντρο τῆς κωμοπόλεως ποῦ εἶναι σχολεῖο γιὰ τὰ

φτωχόπαιδα, τὸ Σεμινάριο καὶ Βιβλιοθήκη με σπάνιες ἐκδόσεις.

Τὸ Μαρτάνο εἶναι μιὰ κωμόπολις με 7000 κατοίκους, καὶ ὅπως παραδέχονται καὶ οἱ Ἰταλοὶ, τὸ Δημογραφικὸ κέντρο (cantro Demografico) τῆς περιοχῆς τῶν ἑλληνοφώνων χωριῶν τοῦ Σαλέντο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μεγάλα παλαιὰ του κτίρια σὰν τὸ Καστέλλο τῶν Ἀραγωνέζων με τοὺς πύργους καὶ τῆς πολεμίστρης του,

καὶ μερικὰ νέα σπήτια πλουσίων, στῆς γειτονιῆς τοῦ Μαρτάνο ὅλα θυμίζουν χωριὸ Ἑλληνικό. Κι' ὁ χωριάτικος ἑλληνικὸς φούρνος, καὶ ἡ αὐλὴ με τὸ κάρρο, τοὺς σωρούς ἀπὸ τὰ ἀμπελοκούτσουρα γιὰ τὴ φωτιά, τοὺς φτερωτοὺς πληθυσμοὺς τοῦ κοτετσιοῦ, καὶ πιδὸν πολὺ μερικὰ ἑλληνικὰ λόγια τῶν παιδιῶν ποῦ παίζουν καὶ μαλώνουν στὸ δρόμο ἢ στῆς αὐλόπορτες, ὅλα σὰς δίνουν τὴν ἱλλουζιὸν μεσημβρινῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Δὲ λείπει κοντὰ σ' αὐτὰ καὶ ἡ χωριατοπούλα ποῦ σιγοτραγουδεῖ στὸν ἀργαλὸν κάποιον τραγοῦδι με λόγια ἑλληνικά. Καὶ ὁ πιδὸ κοσμοπολίτης Ἑλλήν ἂν βρεθῇ σὲ μιὰ τέτοια σκηνή, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ νοιώσῃ κάποια συγκίνησι...πατριωτικῇ. Τέτοια συγκίνησι δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσῃ ἐκεῖ πέρα ποτὲ ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Βορρᾶ. Ὅχι μονάχα γιατί εἶναι ξένος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ γιατί εἶναι ξένος καὶ πρὸς τὸν χαρακτηρὰ τοῦ λαοῦ.

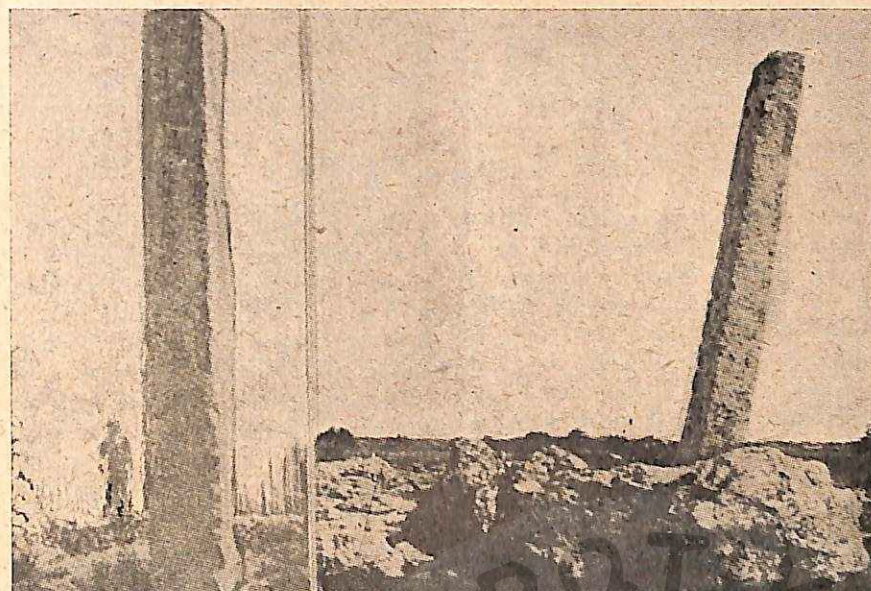
Τὸ πρῶτο ἄγνωστο λαϊκὸ τραγοῦδι ποῦ

με ξάφνισε στὸ Μαρτάνο μοῦ προσεφέρθη ἀπὸ μιὰ νόστιμη ταβερνιάρισσα μαζί με ἓνα ποτήρι κρασί κοκκινέλι. σὰν τὰ χεῖλη της. Ἦταν μιὰ μέρα ποῦ γύριζα κατακουρασμένος ἀπὸ μιὰ περιοδεία μου στὰ τριγύρω με ἓνα ἁμαξάκι, ποῦ περισσότερο θὰ με ξεκούραζε ἂν ἔλειπε ἢ καλύτερα ἂν ἔλειπεν ὁ ἁμαξᾶς του. Ἦταν

Καὶ προχωρούσαμε με τὸ ἅμαξι μεγάλο—πρεπα κατὰ τὴν πλατεῖα.

Κάποτε ἄλλοτε εἶχε ξεχάσει λυτὰ τὰ λουριά καὶ τὰ χάμουρα τοῦ ἀλόγου καὶ στὴ στροφή κάποιον δρόμου τὸ ἁμαξάκι μας ἀναποδογύρισε σὰν κουβᾶς μαγγανοπῆγαδου.

Ἀπὸ μιὰ τέτοια περιπλάνησι γύριζα

Αἱ προϊστορικὰ μονόλιθοι στήλαι τοῦ Σαλέντο.

Ἀριστερὰ: μιὰ ἔξω ἀπὸ τὸ Μαρτάνο.

Δεξιὰ: ἄλλη, γυμνὴ, κοντὰ στὰ πηγάδια τοῦ Ζολλίνου.

ὁ καυμένος ἕνας ἔξυπνος σὰν τὸ Μπερτόδουλο χωρικός λιγάκι βραδύγλωσσος καὶ λιγάκι κουφός. Ἀλλὰ φιλόμουσος. Τὸ πιδὸ ἀγαπημένο του τραγοῦδι ἦταν τοῦ Ἀν. Νικόλα τοῦ Κωριλιάνο. Καὶ τὸ σιγόλεγε κάθε φορὰ ποῦ ἐμαστιγῶνε τὸ ἄλογό του, ἴσως γιὰ νὰ ἐξιλεῶνεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτία του.

Τίς ἐν ἔφτασε νὰ γτῇ ὃν Ἀν. Νικόλα ποῦ πλούτινε τὴ χώρα...

Μιὰ φορὰ ἀφοῦ βγήκαμε ἀπὸ τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Μελπινιάνο καὶ ἀρματοδρομήσαμε καμμιὰ ὥρα, σὲ δρόμους καὶ πετροχώραφα, αἶφνης ξαναμπήκαμε στὸ ἴδιο χωριὸ ἀπὸ τὸ βορεινὸ του μέρους.

στὸ Μαρτάνο ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα, καὶ στὸ πρῶτο ταβερνεῖο ποῦ εἶδα κοντὰ στὴν πλατεῖα ἐσταμάτησα. Γιὰ φαῖ δὲν εἶδον καμὲ σπουδαῖα πράγματα. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη—Τρίτη—ἦταν ἡ μεγάλη ἐβδομαδιαία ἀγορὰ τοῦ Μαρτάνο, καὶ ἀπὸ τὴν πολυκοσμία ὅλα τὰ μαγείρικα εἶχαν ξεδώσει ὅ,τι φαγώσιμο θὰ μπορούσαν νὰ φαντασθοῦν πολιορκημένοι φρουρίου! Καὶ αὐτὴ ἡ φαγώσιμη πατρώνα τοῦ μαγαζιοῦ—ποῦ μοῦ θύμησε τῆς ξενοδόχισσας τοῦ Ντεννερού καὶ τοῦ Μοντεπαίν—δὲν εἶχε μείνει ἄθικτη, ἀπὸ τὸ μεθύσι τουλάχιστο. Εἶχε μάθει τί γύρευα ἐκεῖ πέρα, καὶ μόλις με εἶδε στὸ μαγαζὶ τῆς μοῦ προσέφερε μαζί με τὸ κρασί, καὶ αὐτὰ τὰ δύο λαϊκὰ τραγοῦδια, ὁλωσδιόλου ἄγνωστά μου:

Πήρα μια φορά
να φάω ντύο σύκα,
το' ηῦρα ὃν πατρὸνε
ἐς τζαρντίνο τσαί φέω.

Πάει ὁ τσαϊροῦ
ποῦ σ' εἶχα σὴν καρντία
ποῦ μοῦσελε τσαί σουτέλα καλό.
"Ἦρτε πήγε σ' ἄλλη γειτονία

Τὰ τελευταῖα λόγια τῆς ξενοδόχας τὰ σκέπασαν ἀφθονα χειροκροτήματα τοῦ ἀγωγιάτη μου καὶ μερικῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ ποῦ εὐρέθηκαν ἐκεῖ. Γιατί ἐχειροκρότησαν οὔτε ἐγώ, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ ἴδιοι ἤξευραν.

Κάθε φορά ποῦ περνοῦσα ἀπὸ τὸ Μαρτάνο ἔκανα καὶ τὴν ἐπίσκεψή μου στὸν Κασσόνη. Πάντα τὸν εὐρίσκα βυθισμένο σὲ χαρτιά καὶ σὲ γλωσσολογικοὺς λαβυρινθούς. Μοῦ ἐδιάβαζε κάτι ἀπὸ ὅ,τι ἐτοίμαζε, μοῦ ζητοῦσε καμμιὰ φορά τὴ γνώμη μου γιὰ τίποτε Ἑλληνικὲς λέξεις καὶ μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὴν πρόοδο καὶ γιὰ τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν μαθητῶν του.

Ἀξέχαστη θὰ μοῦ μείνῃ μιὰ ἐπίσκεψί μου στὸ Μοναστήρι-Σεμινάριο τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1931. Στὸ θυρωρὸ ποῦ μοῦ ἀνοίξε—ἐνα πανύψηλο καλόγερο σὰν Κοζάκο τῆς παλαιᾶς Τσαρικής φρουρᾶς—εἶπα τὸ ὄνομά μου καὶ παρεκάλεσα νὰ μὲ ἀναγγεῖλῃ. Σὲ λίγο ἐνα παιδάκι ὡς δώδεκα χρονῶν, ποῦ θὰ ἄκουσε ἀπὸ τὸ Διευθυντὴ ποιὸς εἶμαι, κατέβηκε τρέχοντας τὴ σκάλα καὶ μὲ ὑπεδέχθη προσφέροντάς μου ἕνα πληθὺς ἀνακατεμένες λέξεις ἑλληνικῆς. Ἡ στενοχώρια του ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ γρήγορα τὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ καὶ κάποια συγκίνηση γιὰ τὴ συνάντησι μὲ Ἑλληνα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, φαινόταν ζωγραφισμένη στὸ χλωμὸ προσωπάκι του.

Εἶμαι τσαί βὼ γοῆγο. Ἀπὸ ὁ Καστριναῖο.... Καστριναῖο ντεῖ Γκρέτσι. Μοῦ εἶπε καθὼς ἀνεβαίναμε τὴ σκάλα, στὸ ἐπάνω σκαλοπάτι τῆς ὁποίας μὲ περιέμενε ὁ Κασσόνι. Καὶ μετὰ μοῦ εἶπε καὶ τὸ ὄνομά του: Πέτρο Καντιώτης.

Τὴν ἐπίσκεψή μου ἐκείνη στὸ Μοναστήρι ἠθέλησα νὰ τὴν ἀποθανάτισω μὲ

μιὰ φωτογραφία. Κατεβήκαμε ὅλοι στὸ προαύλιο καὶ πήραμε πόζα ἐμπρὸς στὴ μηχανή. Τὴν εἶχα τοποθετήσῃ σὲ μιὰ καρέκλα καὶ ἀνέθεσα στὸν ἀμαξῶ μου νὰ ἐκτελέσῃ μηχανικά μὲ τὴ σοῦστα τὸ ἀπὸ πρὶν ρυθμισμένο ἀνοιγμα τοῦ φακοῦ. Ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνθρώπος ὅμως ἔκαμε τὴ δουλειά του μὲ περισσότερὴ εὐσυνειδησία ἀπὸ ὅση τοῦ ἐζήτησα. Ἐχαμήλωσε ἀπὸ τὴ βάση τῆς τῆ μηχανῆ καί..... στὴν πλάκα ἐβγήκαμε ὅλοι ἀποκεφαλισμένοι, σὰν τοὺς Μάρτυρες τοῦ "Οτταντο! Ἐσώθηκε μονάχα ὁ Καντιώτης ποῦ ἦταν ὁ πιὸ κοντὸς τῆς παρέας.

Στὸ Μαρτάνο ὡς τὰ 1650 ἦσαν δώδεκα Ὀρθόδοξες Ἑλληνικὲς ἐκκλησίαι ποῦ ἐλειτουροῦσαν ἑλληνικά. Σήμερα φυσικὰ εἶναι καθολικῆς. Ὡς τελευταία θρησκευτικὴ ἑλληνικὴ ἀνάμνησις ἀπέμεινε ἀκόμη «Τὸ τραγοῦδι γιὰ τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ» ποῦ τὸ λέγουν τὴ Μεγάλη Ἑβδομάδα. Ἐχει πολλὴ ὁμοιότητα μὲ τὸ δικό μας «Σήμερα μαῦρος οὐρανὸς σήμερα μαῦρη μέρα.....Σήμερα κάμανε Βουλὴ οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι.....».

Βουλὴ κάμαν ἐτσέῖνοι Ἑβραῖοι
νὰ μᾶς πιάκον (v) τὸ Κοιστὸ
Τσαί (δ) Ἄννα καταγνώφσε (ι)
νὰ πεσάνη στὸ Σταυρὸ
Τσεῖνοι σκύντοι Τοῦρκοι—Ἑβραῖοι
ἔμπαν (²) γιουρέοντα τὸν Μεσσία
Ἄν Ἰούντα ἔκαμε τι κλαίει
τσαί τὸς ντούλενσε γιὰ σπία (³)

Το' ἦμπε τρέοντα ἡ Μαρία
ἄρτε ἀπὸ τε ἄρτ' ἀπ' ἐτσέῖ
το' ἦμπε σέντσα κουμπανία
ὁ παιντί της νὰ τὸ ντῆ.

Τὸ θρησκευτικὸ αὐτὸ τραγοῦδι εἶναι πολὺ μεγάλο. Σήμερα ἴσως κανένας ἀπὸ τὸ λαὸ τοῦ Σαλέντο νὰ μὴ τὸ θυμᾶται ὅλο. Ὑπάρχει στὴ Συλλογὴ τοῦ Morosi, ὅπως ὑπάρχουν καὶ πληθὺς τραγοῦδια ὅλων τῶν χωριῶν. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ Κώδικας ὅλης τῆς παλαιᾶς λαϊκῆς ποιήσεως τοῦ Σαλέντο. Ἐμεῖς στὸ δικό μας αὐτὸ ἔργο σημειώνου-

(¹) κατέγνωσε (²) ἐμπήκαν, ἐπήγαν (³) σπία (spia), σπιουνιά, προδοσία.

με τὰ ἀκωδικοποίητα τραγοῦδια—τὰ ἄγνωστα—καὶ τὰ νεώτερα. Ἐκτὸς ἀπὸ λίγα—ἐλάχιστα—ποῦ τὰ σημειώνουμε συγκριτικὰ μὲ τῆς παραλλαγῆς ποῦ ἐσημειώσαμε ἐπιτόπια.

Σχετικὰ μὲ τὴν ποίησι τοῦ Μαρτάνο ἐζήτησα μερικὲς φορές καὶ τὰ φῶτα τοῦ Κασσόνι. Καὶ ὅταν ἔμενα ἐκεῖ καὶ ἀργό-

Φίλε μου
Εἶχα ὁ γράμμα σου το' ἔκαμα σακοῦντο (σύμφωνα) μ' εἶπε.

Ἐγραψα τσεῖο ποῦ μάγκα (ἔλειπε) τὸ τραβούντι ποῦ βὼ σκόνασα (ἔμαθα) τὸ ἔγραψα. Ἐσπερέω (ἐλπίζω) γὰ, Γκρετσία σου, πιάνη καμμιὰ κούρα (νὰ ἔχη σὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρον) ἄφς οὔτα κατσιάμο Γκρέτσια (ἀπ' αὐτὰ τῆς κατώτερης Ἑλλάδος μας) ποῦ μὴς φορά ἐφονάζαμε «Γκρέτσια Μάλη» (Ἑλλάδα Μεγάλη).

Μαρτάνο 30 Νοδ. 1931-Χ

Filommi !

Γκα ο γράμματσε ε' ἔκαμα

σακοῦντο μ' ἔρε.

Ἐγραψα τσεῖο ποῦ μάγκα τὸ τραβούντι ποῦ βὼ κόνασα ε' ἔγραψα.

Ἐσπερέω νὰ γρετσίαν πιάνη καμμιὰ κούρα ἀφς οὔτα κατσιάμο γρετσία, ποῦ μὴς φορά εφονάζαμε "Γρετσία Μάλη".

Le kierebō mi-cordia, se mottē estampreῖ ἔμπρησ' ὁ τῆ γρετσία, εἰς διέφρεματσε γὰ κατῆ.

Be zime o Filommi

Τ. Μαντσο Κασσόνι

τερα ποῦ τοῦ ζητοῦσα πληροφορίες, γράφοντάς του καὶ λαβαίνοντας ἀπαντήσεις στὴ Σαλεντικὴ διάλεκτο. Μιὰ ἐπιστολή του σχετικὴ ἀποτελεῖ ἕνα γλωσσικὸ δείγμα γιὰ τὴ σημερινὴ διάλεκτο τοῦ Σαλέντο. Δὲν παραλείπει σ' αὐτὴ ὁ σοφὸς κληρικὸς νὰ θυμηθῇ καὶ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμό τῆς Νοτίου Ἰταλίας.

Σὲ χιαιρετῶ μὲ καρντία, τσαί μόντι ἐσταμέτι (ὅταν τυπώσεις) τίποτε α τὴ Γκρετσία μας ἐνβιαφσάμετο (στεῖλτο μου) γιὰ χάση.

Τσαί εἶμαι ὁ φίλος σου
Δ. Μάουρο Κασσόνη.

Τὰ νεοελληνικά τοῦ Τόντη δὲν τὰ κατέχουν ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Σαλεντινοὺς λογίους.

Λαογραφικὸ ὕλικὸ διατηρεῖ τὸ Μαρτάνο ἀφθονο. Καὶ μάλιστα ἰδιαίτερο δικό

του, γιατί είναι γεννημένο από τοπικούς θρύλους και πιδό από τοπικές θρησκευτικές παραδόσεις. Είπαμε ότι όλη η ποίηση των έλληνοφώνων χωριών της Grecia Salentina μαζί με τα έρωτικά της τραγούδια έχει κι' άλλα τραγούδια μελαγχολικά όπως όλη η παλαιά ποίηση του ελληνικού λαού. Δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε ότι πολύ Βυζαντινισμός θυμίζουν τα θρησκευτικά λαϊκά τραγούδια και οι θρησκευτικοί μύθοι του τόπου. Σημειώνω μερικά από αυτά.

Ἡ Μαντόνα τοῦ τριστοῦ (1) τσαιροῦ

Ὅλοι οἱ Μαρτανοὶ ἐφσέρομε ὁ καλὸ πού μᾶς ἔει γενωμένα ἡ Μητέρα ἡ Πα-ναγία.

Ἐφσέρομε ὅτι τσεῖνη ντὲν ἐτέλῃσε νὰ πάη ἐς τὸ Τρεπότσι(2) μὰ ντιαβαίνοντα πὸ Μαρτάνο ἐτέλῃσε νὰ μείνη ἐττοῦ μ' ἐμά.

Ἀπὸ ἰέτην (3) ἐμέρα, ὅλοι ἐμεῖ Μαρτανοὶ ἐγνωρίσαμε ἦν ἀγκάπη πού μᾶς βαστά. Ὅλο κεῖο (4) πού γιουρεύουμε μᾶς τόντινε.

Πόσες φοραί, ἄνθρωποι, γκυναῖκαι, κοράσια, θυατέραι τσαι θυατερέλλαι πού βρίσκονται λάργκα ἀπὸ ὁ Μαρτάνα, ἐλέ-ονε μ' ὅλο τὴ καρντιά ἴττα ὦρια λόϊα:

Μαντόνα μας Ἀσπύντα

Ἐσὺ πὺν εἶσαι Μάνα

ἐσήκωσε μὰ στὸ μαληά σου

καὶ φέρε μας στὸ Μαρτανὸ

Ὁ χρόνος 1787 ἐς τὸ ντικαννέα οὐ Νο-βέμπρη ὅλα τὰ παῖσια (5) ἀπὸ στὸ Τάραν-το, ἀπὸ στὸ Λουπίου ὡς τὸ Ντερεντό (6) εἶχα(ν) τόσο κακὸ (7) τσαι ἐπεσάνανε πολ-λοὶ τσαι χάσαμε ὅλες τῆς ἐσοδιές μας.

(1) θλιβερόν. (2) Τρεπότσι καὶ Τρεπούτσι, χωριὸ παρὰ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ βρεῖ-ως τοῦ Lecce. Ἰσως ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τρία πηγάδια πού εἶχε (tre-pozzi). Γιά τὸ μνημεῖο τοῦ Τρεπuzzi ποῦρε νὰ ἰδῇ κανεῖς στὸ ἔργο τοῦ P. Marti «Ruderi e Monumenti» σελ. 186.

(3) ἐκεῖνη. (4) ἐκεῖνο.

(5) παῖτσια=χωρία (6) Ντερεντό, τὸ Ὁτραν-το (7) θεομηνία—καταιγίδες καὶ καταστροφὴ.

Μὰ οἱ κιοῦροι (1) μα[ς] ἐφύανε (2) ἐς τὴν Μαντόνα Ἀσπύντα κλέοντα τσαι φω-νάζοντα τσαι προκαλώντα ὅλοι, μάλοι(3) τσαι κέκοι (4) τσαι ἡ Μάμα μα(ς) μ' ἂ χέρια ἀνοιφτά μᾶς ἐλμπέρευσσε (5). Ἦταν μιὰν ὥριαν ἡμέρα γιὰ τῆς Μαρτανοί, μὰ σ' ὅλου τοὺς ἄλλου ἄσκημη ἡμέρα. Τσαι πάντα παιντιά, χυατέραις, χυατερέλλαις καὶ γέροι εἴμαστε πάντα ἀγκαπημένοι τὴ Μαντόνα τσαι πάντα ἐκουντέανο(6) ἐς τὰ παιντάκια το(ς) Τσαι ὁ Κριστό τσαι ἡ Μαντόνα νὰ μᾶς εὐλοῇση ὅλο.

Γιὰ τὸ ἱστορικὸ ἐκεῖνο γεγονὸς τῆς θεο-μηνίας ἔχουν γραφῇ καὶ θρησκευτικὰ τραγούδια, ὅπως αὐτό:

Ἐμεῖ στέαμο πλόνοντα (1)

ἐς τῆς χάρε τοῦ Κριστοῦ

Ἡ Μάνα μα τσ' ὁ πάππο μα

στὲς χάρε τοῦ Τεοῦ.

Ἐ αἶερα ἐσκοτεῖνιασε

χαλάζια τσαι νερά

λισάγια (8) ὅσα π' ὠβρισκε (9)

γιὰ πόσο γιὰ (10) χοντρά

Ἐ τοῖχοι ἐπῆαν(11) πέττοντα(12)

ἐ βάσκοι(13) τσαι ἀφσυλοὶ

Ἐ ἄργκουλοι ἐτζίπανατο(14)

τσαι πηαίνα(15) ἐττοῦ τσ' ἐτσεῖ

Τσαι βώ, καλὴ Μαντόνα μα,

ποῦρο εἶμαι Μαρτανὸ

νὰ, μένα ἐς τὰ πόντια σου

ἐβώ σὲ προκαλῶ

Κάμε τοῦο Μαντόνα μας

Ἐς τ' ὄνομα Τεοῦ

βλόησο τὸ Μαρτάνο σου

τσ' ὅλου τοῦ Κριστιανού.

Τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ ὑπάρχουν πολ-λές παραλλαγές, ἀλλὰ στὰ περισσότερα μέρη τοὺς φλύαρες μονάχα καὶ χωρὶς ἄλλο ἐνδιαφέρον, παρὰ στενά, πολὺ στενά γλωσ-σολογικό.

(1) οἱ πατέρες, οἱ πρόγονοί μας.

(2) κατέφυγαν (3) μεγάλοι

(4) μικροί

(5) μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ κακό.

(6) ἐκοντέου=ἐδιηγόνταν.

(7) ἀναπαυόμενοι (8) λιθάγια

(9) ὠβρισκε=εὗρισκε (11) τόσο δά=για

(10) πῆγαιναν (12) πέφτοντα

(13) μπασσοί=χαμηλοὶ (14) ἐκλονιζόνταν

(15) πηαίναν

Ἄλλα τραγούδια τοῦ λαοῦ μοῦ εἶπαν ἅπ' ἐδῶ καὶ ἅπ' ἐκεῖ. Ἀλλὰ τὰ περισσότε-ρα ἦσαν τρίμματα ἀπὸ γνωστά.

Τὴ λογοτεχνικὴ ποίηση τοῦ Μαρτάνο ἀντιπροσωπεύουν τὰ ποιήματα τοῦ Κασ-σόνι. Εἶναι τραγούδια πού ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γλωσσολογικὸ τοὺς ἐνδιαφέρουν ἔχουν ἄ-ξία καὶ ὡς ἱστορικὲς μελέτες. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πού ἀνατρέχουν στὸ ἑλληνικὸ πα-ρελθόν τοῦ τόπου, ποῦρε νὰ παραβλη-θοῦν—μὲ κάποιες ἐξωτερικὲς ἀναλογίες—μὲ τὰ ποιήματα τῶν δικῶν μας τῶν Σούτσων καὶ τοῦ Ὁρφάνιδι.

Ἐνα ὅπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ σὰν συμ-πληρωματικὴ συνέχεια ἐκείνων πού ἐδη-μοσιεύσαμε πάρα πάνω (σελ. 26) εἶναι κι' αὐτὸ πού μιλεῖ γιὰ τὴ Μεγάλῃ Ἑλλάδα.

Ἄντρώποι, παλληκάρια

κοράσια, θυατέραι

ὅλαι γυναικες ὦρηαι

τσαι πλούσαι τσαι φτωχιαὶ

Νὰ ἔρτετε ν' ἀκούσετε

Ἐν τραβουντάι γοῖκο

νὰ φσέρουν οἱ λαῖνοι

τσ' ὁ στέσσο (1) Μουσολίνι

Σὰ λέω τὴν ἀλήσια (2)

κα τοῦο ἐνε τσεῖνε

πούν εἴτανε οἱ ἀντίκοι μα (3)

Ἐ πὸ Μπάρι ἐ Λουπίου

μὲ χάρη τσαι φιλία

ἐδούλευσε ἡ Γκρέσια (4)

Τὲς Ἀλπει ἂ τὴ Σιτσιλία

ἀτὴ Ρώμη ὡς Ντερεντό (5)

τσαι φσ' ὅλο τοῦτο Ρένιο μα(6)

κανέα νόμα(7) νὰ κούετε

ἂ τὸ λαιμό (8) τοῦ γκένο (9)

πλέο ἀγκαπημένο

τσαι πλέο βλοημένο

ὄνομα τὴ Γκρέσια Μάλι.

Ἄλλὰ μιὰ τὴν ἐργασία τοῦ Mauro Cassoni δὲν χρειάζεται νὰ εἰποῦμε ἐδῶ πολλά. Ὁ ἴδιος ἐκδίδει ἕνα βιβλίο μ' ἄ-

(1) stesso=ὁ ἴδιος. Κι' αὐτὸς

(2) ἀλήθεια (3) οἱ παλαιοὶ μας

(4) κυριαρχοῦσε ἡ Ἑλλάδα.

(5) Ντερεντό=Ὁτραντο

(6) Βασίλειό μας (7) ὄνομα

(8) λαιμό=τὸ στόμα (9) τοῦ γένους

φθονα ἱστορικά, τοπογραφικά καὶ φιλο-λογικά περιεχόμενα σχετικὰ μὲ τοὺς Ἑλ-ληνας τοῦ Σαλέντο. Τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ ἐπιγράφει: «Ὁ χῶμα ποῦμαι γεννη-μένο».

Τὸ Μαρτάνο βρίσκεται σ' ἕνα ἐλαφρὸ ὕψωμα τοῦ ἐδάφους πεδινό, 95 μέτρα πᾶ-νω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡ θέα εἶναι ἀνοιχ-τὴ στὰ τριγύρω πού ὅλα θυμίζουν ἑλληνι-κὴ φύσι. Καμμιά φορὰ ὅταν ἡ ἀτμό-σφαιρα εἶναι καθαρὴ φαίνονται καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου. Ὁ γύρω ἀπαλόπτυ-χος κάμπος, χωρὶς νὰ λείπη ἀπ' αὐτὸν ἡ πέτρα, εἶναι καλλιεργημένους ἐντατικά. Κι' ἔχει τὴ βλάστησι αὐτοφύη. Χωράφια μὲ δημητριακά—καὶ μ' ἐδῶ—ἐκεῖ δένδρα—καπνοφυτεῖες, ἐλῆες, συκιές, ἀμυγδαλιές, κῆποι καὶ ἀμπέλια πλαισιώνουν γραφικά τὴν πλούσια καμὸπολι, μὲ τὰ παλαιὰ τῆς κάστρα πού θυμίζουν μεσαιῶνα καὶ μὲ τὴν τοπικὴ τῆς γλῶσσα πού θυμίζει Ἑλ-λάδα μὲ ἱστορία μακρυνὴ ὅσο καὶ οἱ ἡ-ρωϊκοὶ μας χρόνοι. Ἀπομένει τὸ Μαρτά-νο μιὰ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς μας ἐκεῖ σκο-πιῆς τῆς θεμελιωμένης στὰ βάρη τοῦ και-ροῦ καὶ τῆς ψυχῆς τῶν κατοίκων. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιδό ζωντανὰ χωριά τῆς Grecia Salentina, πού ὅλα ἀποτελοῦν ἕνα ἑλ-ληνικὸ νησὶ μέσα σὲ ἔδαφος Ἰταλικό.

Ἄν ἔζησε τόσα χρόνια αὐτὸς ὁ ἐξηντε-μένος ἑλληνισμὸς μέσα σὲ πνοὲς ξένων ἀ-νέμων καὶ νέας ζωῆς, αὐτὸ τὸ χρωστάει στὴν παλὰ παράδοσι πού οἱ χωρικοὶ τὴν διατηροῦν μὲ πίστι ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Κάτι χρωστάει ἀκόμη καὶ στοὺς παλῶνους λαϊκοὺς ποιητὲς καὶ τοὺς λίγους νεώτε-ρους λόγιους. Ἄν τὸ Δόγμα τὸ ἄλλαξαν δὲν ἄλλαξαν ὅμως οἱ χωρικοὶ ἐκεῖ πέρα οὔτε τῆς οἰκιακῆς ἑλληνικῆς συνήθειες οὔ-τε τὴ γλῶσσα τῶν μακρυνῶν προγόνων τοὺς.

Μέσα στὸ ἄδυτο τοῦ Σαλεντικοῦ σπι-τιοῦ ζῇ ἀκόμη λίγη ἀρχαιότης καὶ λίγο Βυζάντιο. Θὰ διατηρηθοῦν ὅλ' αὐτὰ στὰ «ντεκατορία χωριά μας» γιὰ πολλὰ χρόνια ἀκόμη;... Ποιὸς ἔσσει. Ἐμεῖς σημειώνου-με ἀπλῶς ὅσα μόνον εἶδαμε καὶ ἐρευνή-σαμε στὸν τόπο, σήμερα. Ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μείνουν ὡς δοκουμενὰ καὶ γι' αὐριο καὶ γιὰ πάντα.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Η ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Ἡ νέα Βουλὴ ἡ προσελθούσα ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τῆς 3ης Μαρτίου, ἔκαμεν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς τῆν παρελθούσαν ἐβδομάδα, ἐνώπιον δὲ αὐτῆς, ὡς εἰθισται, ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀνέγνωσε τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεώς του.

Αἱ προγραμματικαὶ δηλώσεις τῶν ἐκαστοῦ Κυβερνήσεων, καθ' ἡμᾶς ἔπαυσαν ἀπὸ πολλοῦ νὰ παρουσιάζουν οἰονόηποτε ἐνδιαφέρον, καταλήξασαι εἰς πρᾶξιν καθαρῶς τυπικὴν. Καὶ τοῦτο διότι αἱ προγραμματικαὶ δηλώσεις περιλαμβάνουν πράγματα γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων καὶ κυρίως διότι εἰς τὴν συνείδησιν τῆς κοινῆς γνώμης ὀρίσασε πλέον ἡ πεποίθησις ὅτι προσεκλογικοὶ λόγοι καὶ προγραμματικαὶ δηλώσεις περιλαμβάνουν κατὰ κανόνα ἀποφθεῖς ὀρθὰς καὶ ἀξίας ἀνεπιφυλάκτου ἐπισημοτήσεως, ἀλλ' ὅτι τὰς χωρίζει κάποια οὐσιώδης ἀπόστασις ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἀκριβῶς τὸ στάδιον τοῦτο παρουσιάζει τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον καὶ αὐτὸ καὶ μόνον ἀναμένεται ὑπ' ὧν μετ' ἀνυπομονήσεως.

Ἐν πάσει περιπτώσει ἡ ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τῆς νέας Βουλῆς ἀποτελεῖ ἕνα σταθμὸν καὶ ὡς τοιοῦτος δέον νὰ ἀποσπᾷ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν μας. Μία δλόκληρος περίοδος κλείει καὶ μία νέα περίοδος ἀρχίζει.

Μὲ τὸ τοῦτο δὲν θέλομεν νὰ εἰπώμεν, μαζὺ μὲ πολλοὺς ἀκραφνεῖς Λαϊκοὺς, ὅτι νέα ἐποχὴ ἀρχίζει διὰ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἀλλ' οὔτε καὶ δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν καὶ μὲ τοὺς ὑποστηρίζοντας ὅτι τίποτε δὲν ἤλλαξε πέραν μίας ἀλλαγῆς Κυβερνήσεως.

Ἀμφότεραι αἱ ἀποφθεῖς αὐταὶ εἶναι ἐσφαλμέναι κατὰ βάσιν. Καμμία ἐποχὴ οὔτε ἐκλείσκει οὔτε ἡνοίξε, διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὔτε καὶ κατεκρημνίσθη κανεὶς κόσμος διὰ νὰ ἀναφανῇ ἄλλος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Διότι, τὰ δύο μεγάλα ἑλληνικὰ κόμματα, τὸ Λαϊκὸν καὶ τὸ Φιλελεύθερον, ἀμφότερα κόμματα ἀστικά μετ' ὅλους ἐπιφανειακὰς προγραμματικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν, μᾶς φαίνονται, εἶναι ἀληθῆς, ὡς δύο κόσμοι διάφοροι, λόγῳ τῆς παλαιᾶς μεταξὺ τῶν διαιρέσεως εἰς ἐποχὰς ἀνωμάλους καὶ ἐπαναστατικὰς, διαιρέσεως ἥτις δυστυχῶς κατ' ὀρθὴν καὶ ἀποκρίσιν ῥίξας βαθεῖας εἰς τὰς ψυχὰς μας, τὰς ὁποίας δὲν κατ' ὀρθὴν ἀκόμη νὰ ἐκτριβῶσιν ἡ ἀνεπαρκὴς προοπτικὴ τοῦ χρόνου.

Ἐκτὸς τούτου, ἐμφανεστέραν τὴν διαφο-

ρὰν κατέστησεν ἡ ἀργότερον ἐπελθούσα μεταπολίτευσις, ἡ ὁποία εὑρε τὸ μὲν ἐν κόμμα ὑπέρ, τὸ δὲ ἄλλο ἐναντίον ταύτης. Βεβαίως ἡ διαφορὰ αὕτη ἀντιλήφειν μεταξὺ δύο κομμάτων εἰς τὸ πολιτικὸν ζήτημα εἶναι κολοσιαία, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν κατὰ τὰς ἄλλας ἀποφθεῖς τῶν τὰ δύο κόμματα εὐρίσκονται κατ' οὐσίαν σύμφωνα.

Τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτεύματος ὅμως ἐλύθη κατ' εὐχὴν εἰς τρόπον ὥστε τὰ δύο κόμματα νὰ μὴ διαφέρουν πλέον μεταξὺ τῶν, παρὰ ὅπως ἐποισιωδῶς. Καὶ ὁ ἀγὼν τῶν δὲν εἶναι πλέον ἀγὼν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἁμύλλα πρὸς διεκδίκησιν τῆς τιμῆς ἢ τῆς δόξης τῆς ἐξουσίας.

Οὐχ' ἦττον ὅμως, ἡ ἀνοδος τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος εἰς τὴν ἀρχὴν, δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μίαν κυβερνητικὴν ἀλλαγὴν ὅπως ὑποστηρίζουν πολλοὶ ἐκ τῶν ἀντιθέτων, μ' ὅλας τὰς ὡς ἂν παρατηρήσεις μας.

Τοῦτο δὲ διὰ λόγους ἀναγομένους μᾶλλον εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον παρὰ εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι ἀνευ σημασίας τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ Ἑλληνικῶν παραμεῖναι ἐπὶ δλόκληρον δεκαετίαν μακρὰν τῆς ἐξουσίας, ἔρχεται νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἥνία τοῦ Κράτους, νὰ μᾶς δείξῃ καὶ τοῦτο τὴν δυναμικότητά του καὶ τὰ προσόντα του, νὰ δώσῃ καὶ τοῦτο ἐξετάσεις τῆς ἱκανότητός του, ἀλλ' ἔστω καὶ διὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ ψυχικῶς διὰ τὴν ἐπὶ τόσα ἔτη ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τῆς ἐξουσίας, ἀπομάκρυνσις ἥτις ὅσον καὶ ἂν εἶναι νόμιμος, δὲν παύει ὁπωσδήποτε νὰ διαταράττῃ τὸν ψυχικὸν δυναμισμόν τοῦ μακρὰν τῆς ἐξουσίας κόσμου, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ συναίσθημα, δικαίως ἢ ἀδίκως, ὅτι ἀδικεῖται, ὅτι παραγνωρίζεται, ὅτι εἶναι ὁ ἰκανώτερος.

Δεύτερον, ἡ ἐναλλαγὴ τῶν κομμάτων εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα προσόντα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Διὰ τὴν Ἑλλάδα προπάντων, ἔνθα ὑπάρχουν δύο κόμματα σχεδὸν ἰσόπαλα, ἐπιβάλλεται ἀπολύτως ἡ ἐναλλαγὴ τῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν, διὰ μυρίους ὅσους λόγους, κυρίως δὲ διότι δημιουργεῖται οὕτω μία εὐγενὴς ἁμύλλα ἡ ὁποία μόνον εἰς τὸ καλὸν δύναται νὰ ὀδηγήσῃ, ἀναγκάζει τὰς παρεκτροπὰς, καταπολεμῇ τὴν μάλιστα τῆς ρουοφετολογίας, χαλινάγωγὴν τὰ πάθη, περιορίζει τὰς σπατάλας κλπ.

Τὴν ὀφέλιμον λοιπὸν αὐτὴν κανονικὴν

λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἐξασφαλίζει ἡ ἀνοδος τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος εἰς τὴν ἀρχὴν, μὲ ὅλα τὰ καλὰ ἐπακόλουθα τῆς, καὶ ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως παρατηρουμένη, δὲν εἶναι ἄμοιρος σημασίας καὶ δὴ μεγίστης.

Δὲν ἐλαττώνει δὲ τὴν σημασίαν ταύτην καθόλου τὸ γεγονός ὅτι τὰ δύο κόμματα ἐπιδιώκουν τὴν ἐφαρμογὴν ἐλάχιστα διαφέροντος προγράμματος. Καὶ πανομοιότυπον νὰ ἦτο τὸ πρόγραμμά των, πάλιν ἐνδείκνυται ἡ ἐναλλαγὴ τῶν δύο κομμάτων εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἡ μᾶλλον μόνον εἰς περιπτώσεις παρομοίας ἐπιβάλλεται ἡ τοιαύτη ἐναλλαγὴ, πρὸς ἀλληλέλεγχον καὶ ἀλληλοσυμπλήρωσιν. Ἐὰν τὰ προγράμματα διέφερον οὐσιωδῶς, τότε θὰ ἦτο δύσκολος ἡ ἐναλλαγὴ καθότι θὰ συνέβαινον τότε ἀναστατώσεις μικρὰς ἢ μεγάλης ἐκτάσεως, ἐπιβλαβεῖς πάντως καὶ ἐπικίνδυνος.

***

Θεωροῦντες λοιπὸν κατ' ἀρχὴν ὀφέλιμον διὰ τὸ γενικὸν καλὸν, τὴν ἀνοδὸν τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἂς ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὰ προβλήματα ἐνώπιον τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἡ νέα Κυβέρνησις, ἀνεξαρτήτως τῶν προγραμματικῶν τῆς δηλώσεως, εἰς τὰς ὁποίας, ὡς εἶπομεν, δὲν ἀποδίδομεν σημασίαν, καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ τὰ ἀντιμετωπίζῃ.

Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν ἔρχεται βεβαίως τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα. Τὴν σημασίαν του ἔχει κατανοήσει πλήρως ἡ Κυβέρνησις ἀλλὰ βεβαίως τὸ ἴδιον θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ καὶ ἕνα μικρὸ παιδί. Ἡ ὅλη οὐσία ἔγκειται εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ λύσις του. Οἱ διαπρεπεῖς τραπέζιται καὶ οἰκονομολογοὶ τοὺς ὁποίους ἐκάλεσε συνεπικουρούς ἡ Κυβέρνησις ἐγγυῶνται διὰ τοῦ κύρους καὶ τῆς εἰδικότητός των, ὅτι ἡ ἀναληφθεῖσα προσπάθεια εἶναι σοβαρά. Ἀσφαλῶς καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀρκεῖ μὴ νὰ οἱ διευθύνοντες τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως οἰκονομολογοὶ, νὰ μὴ φανῶσι μονόπλευροι πραγματογνώμονες κλεισμένοι ἐρημητικῶς ἐντὸς τῆς εἰδικότητός των, διότι θὰ κινδυνεύσουν νὰ ἀντλοῦν εἰς πῖθον Δαναίδων.

Πρόκειται περὶ τοῦ καταλλήλου συνδυασμοῦ μίας ὑγιούς οἰκονομικῆς, πλουτοπαραγωγικῆς (κᾶμω ἀντιδιαστολήν) καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς, συνδυασμοῦ ὅστις μόνος θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσῃ θετικὰ ἀποτελέσματα καὶ νὰ μᾶς ἐξαγάγῃ τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὴν κρίσιν κατὰ τὸ δυνατόν ἀλωβήτους. Διότι, τὴν σημασίαν θὰ ἔχῃ ἡ καθ' ὅλα λαμπρὰ διαχειρίσεις τῶν ὑπαρχόντων πόρων, ὅταν δὲν λαμβάνεται φροντίς διὰ τὴν αὔξησίν των, ἡ ὅταν μάλιστα ἐλαττοῦνται διὰ μίας ἐσφαλμένης κοινωνικῆς πολιτικῆς ;

Εἶναι εὐκόλον νὰ ὀμιλῶμεν περὶ οἰκονομικῶν καὶ περὶ φορολογίας καὶ ἀκόμη εὐκολώτερον νὰ ἐκδίδωμεν «φετράδες», νὰ ἀπολύωμεν ὑπαλλήλους, νὰ συμπύσωμεν ὑπηρεσίας, νὰ σταματῶμεν ἔργα, νὰ παύωμεν τὰς προμη-

θείας, νὰ μὴ πληρώνωμεν τὰ χρεῖα μας, νὰ ἐπιβάλλωμεν φορολογίας. Καὶ τὸ μὲν ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα, τὸ ὅλος ἐπιφανειακόν, ἦτοι ἡ ἰσοσκελίσις τοῦ προϋπολογισμοῦ, δύναται νὰ ἐπέλθῃ. Ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ χαρτιά. Ὁ προϋπολογισμὸς εὐκόλως ἰσοσκελίζεται. Ὁ ἰσολογισμὸς ὅμως ;

Πῶς θὰ ἰσοσκελισθῇ ὁ ἰσολογισμὸς, δηλαδή πῶς δὲν θὰ ἀφίση ἑλλειμμα ὁ προϋπολογισμὸς εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως, ὅταν διὰ τῶν παντοειδῶν οἰκονομικῶν ἐλαττοῦται ἡ φορολογικὴ ἀπόδοσις ἢ ὅταν διὰ τῶν νέων φορολογίων πληττοῦνται καίρια συμφέροντα τῆς πλουτοπαραγωγῆς, ἐπερχομένης οὕτω ἐλαττώσεως τῆς φορολογίας ἀπὸ ἄλλας πηγὰς; Πῶς, μὲ ἄλλους λόγους, ἐκεῖνο πού θὰ οἰκονομήσωμεν ἢ θὰ εἰσπράξωμεν ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν, νὰ μὴ τὸ χάσωμεν ἀπὸ τὴν ἄλλην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν αὐτὸν παρονομαστήν;

Ἀς προσέξωμεν πολὺ, ἵνα μὴ παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, ἐφαρμόσωμεν «στατικὴν» οἰκονομικὴν πολιτικὴν, διότι ἐξαθήκαμε. Ἐκεῖνο πού μᾶς χρειάζεται εἶναι μία ἐντονος «δυναμικὴ» πολιτικὴ, μία φαντατικὴ προσήλωσις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν μας πόρων, καὶ μία κοινωνικὴ πολιτικὴ εὐρυτάτη, ἥτις ὅμως νὰ μὴ δρᾷ μονομερῶς, ἀλλὰ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν.

Δυστυχῶς ὅμως δὲν βλέπομεν τὴν Κυβέρνησιν νὰ στρέφεται πρὸς τὴν ὀρθὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Πολὺ φοβούμεθα ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ πού ἀκολουθεῖ πρόκειται νὰ ἀποβῇ μονόπλευρος καὶ ἀντιψυχολογικὴ. Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν ἄλλοτε εἰδικώτερον.

***

Περὶ γενικωτέρας κοινωνικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως δὲν θὰ ὀμιλῶμεν ἐνταῦθα. Τὸ θέμα εἶναι κολοσιόειον καὶ ἀπαιτεῖ εἰδικὴν ἐπισκόπησιν. Ἀρχοῦμεθα μόνον νὰ διαπιστώσωμεν μετὰ λύπης μας ὅτι κοινωνικὴν πολιτικὴν ἡ κυβερνήσις δὲν ἐχάραξε, κακῶς, κακίστα φρονόσα ὅτι μόνον τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα εἶναι ἄξιον προσοχῆς καὶ μόνον μὲ αὐτὸ δέον νὰ ἀσχοληθῇ συστηματικῶς ἡ Κυβέρνησις.

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς ἕνα ἄλλο ζήτημα, ζήτημα σπουδαιότατον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις δέον νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν τῆς περισσότερον ἴσως ἀπὸ ὅτι νομίζει ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον. Ἐννοοῦμεν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πολιτικῆς ὁμαλότητος καὶ τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπὸ πολλοῦ ἀπώλεσε καὶ παρὰ τὰς προσπάθειάς του δὲν κατάρθωσε ἀκόμη νὰ ἐπανέσθῃ.

Ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν Τσαλδάρη περιμένει ὁ λαὸς τὸ μέγα αὐτὸ εὐεργέτημα. Ἡ ἀπὸ χαρακτηριστικῶς σύνεσις τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως μᾶς κἀνει νὰ ἐπιζώμεν ὅτι θὰ ἐγκαταλειφθῇ πλέον ἡ σημαία τῆς διαιρέσεως καὶ ὅτι θὰ κληθῇ ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς συνεισφέρει τὸ κατὰ δύναμιν καὶ νὰ μοιρασθῇ τὰς εὐθύνas εἰς τὴν πάλιν τὴν ὁποίαν ἀπε-

γνωσμένως διεξάγονεν έναντίον της καταιγίδος της οικονομικής εξαθλίωσης και της κοινωνικής εξαθλίωσης.

Εάν ως αντιπολίτευσις τὸ Λαϊκὸν Κόμμα ἡγήθη τὴν συνεργασίαν τὴν ὁποίαν τῷ ἐπρότειναν οἱ ἀντίπαλοι φοβούμενον ἴσως ἀνελικρύνειαν, ὡς Κυβέρνησις ἂς τείνῃ αὐτὸ τὴν χεῖρα τῆς συνεργασίας; κάποιος ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν δύο, πρέπει νὰ δείξῃ τὴν εἰλικρινείαν του πρῶτος. Καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος ἂς εἶναι τὸ Λαϊκὸν Κόμμα. Ἀσφαλῶς ἐκ μίαν τοιαύτης στάσεως, τίποτε δὲν ἔχει νὰ χάσῃ, ἐνῷ τούναντίον ἔχει πολλὰ νὰ ὠφεληθῇ.

Ομιλοῦντες περὶ συνεργασίας τῶν δύο πολιτικῶν μερίδων, δὲν ἐννοοῦμεν βεβαίως τὸν σχηματισμὸν Οἰκουμένης Κυβερνήσεως ὅπως ἐπρόταθι ἄλλοτε. Τὸ πείραμα θὰ ἦτο ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο τοῦλάχιστον ἄσκοπον. Τὴν συνεργασίαν αὐτὴν ἐννοοῦμεν ὡς μίαν ἀμοιβαίαν εἰλικρινείαν καὶ καλὴν πίστιν. Ὑπὸ τούτων καὶ ἐμπνέωνται αἱ ἐνέργειαι τῆς Κυβερνήσεως καὶ μόνον δέον νὰ ὑπὸ τούτων καὶ μόνον ὁ ἔλεγχος τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο δέον νὰ παραμερισθοῦν μερικοὶ σκόπελοι, πού ἐμποδίζου

ζουν τὴν ποθητὴν αὐτὴν συνεργασίαν. Τὸ κίνημα Πλαστήρα ἐμφανίζεται, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὁ σπουδαιότερος. Ἀς τεθῇ τὸ ταχύτερον τέμα εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν, ἥτις κινδυνεύει νὰ ἐπαναζήσῃ παλαιὰς πληγὰς καὶ νὰ ἀναζωπυρῇ παλαιὰ πάθη. Ἄλλο τὸ ζήτημα δέον νὰ ἀντιμετωπισθῇ μετὰ πάσης δυνατῆς μετριοπαθείας καὶ ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης. Μηνύσεις ἐναντίον πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ ἀντιμηνύσεις κατηγορίας καὶ ἀντικατηγορίας, ἐπιθέσεις καὶ ἀντεπιθέσεις, ἂς παύσουν τὸ ταχύτερον. Θολώνουν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἀπομακρύνουν τὴν γαλήνην. Καὶ ὅλοι μας ξεύρομεν πόσῃ ἀνάγκῃ ἐχομεν τῆς γαλήνης ταύτης.

Ὅλοι ἀντιλαμβάνομεθα, καὶ τὸ Λαϊκὸν κόμμα βεβαίως, ὅτι ἡ μετριοπαθεία καὶ ἡ ψυχραιμία, εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο κομμάτων, εἶναι ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε ἐπιβεβλημένη διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ στενῶς κομματικόν του συμφέρον ἐπιβάλλεται νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ Λαϊκὸν κόμμα ὅλην τὴν μετριοπαθειαν καὶ ὅλην τὴν ψυχραιμίαν. Ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς ἀσφαλῶς θὰ λάβῃ ὑπὸ σημείωσιν τὴν σημαντικὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν.

Α. Α. Γεωργιάδης

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Αἱ συμφωνικαὶ τοῦ Ὁδείου. — Συναυλία διὰ λέξεις «Ἑλληνικοῦ Ὁδείου». — Κονσέρτα δὸς Κόντη · κ. Γ. Δαμασιώτη, κ. κ. Γ. Μουλά, Σ. Κρασσά. — Καλλιτεχνικαὶ ἐμφανίσεις κ. κ. Ζέσι καὶ Μπρουσέλλι. — Τὸ «Stabat Mater» τοῦ Ροσσίνι. — Ἡ Μελοδραματικὴ τοῦ Ἑλλ. Ὁδείου. — Τὸ Ἑλληνικὸν Μελόδραμα: Παραστάσεις Τόσας, Κουρέως τῆς Σεβίλλης καὶ Τζοκάντας.

Τὸ περασμένο δεκαπενθήμερον, ἂν καὶ δὲν παρουσίασε καλλιτεχνικὴ πληθωρικότητα, πάντως ὅμως εἶχε μερικά ἀξιοσημείωτα μουσικοκαλλιτεχνικά γεγονότα.

Ἡ ὀρχήστρα τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν στὴν 8η συμφωνικὴ συναυλία (συνδρομητῶν) ἐξέτελεσε ἓνα ἐκλεκτὸ πρόγραμμα περιλαμβάνον μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὴν ὀρεινὴν 1ην Συμφωνίαν τοῦ Μπαχ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Μη-

τροπούλου, συνολικὰ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν.

Ἀρκετὰ καλὰ ἀπεδόθη καὶ τὸ «Καρναβάλι τῶν ζώων» ἓνα χιουμοριστικὸ μουσικὸ παιχνίδι χωρὶς βέβαια σοβαρὰς ἀξιώσεις, πλην τοῦ τελευταίου παθητικοῦ μέρους τοῦ μοτίβου τοῦ «κύκνου» στὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὁποίου διεκρίθη ἡ δεινότης τῆς δὸς Μπαχάουερ (πιάνο) καὶ τοῦ κ. Τζουμάνη (κοντραμπάσο) καὶ τὸ ἱκανοποιητικὸ παίξιμό τῶν κ. κ. Ν. Παπαγεωργίου (φλάουτο), Σκατζουράκη (βιολί), Κούλα (βιόλα) Λαζάρου (κλαρίνο) καὶ τῆς δὸς Χωραφᾶ (πιάνο).

Στὴν 6η Λαϊκὴ συναυλία τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν ἔκαμε μιά ἀξιόλογη καλλιτεχνικὴν ἐμφάνισιν καὶ ὁ γνωστὸς νέος πιανίστας κ. Τριαντάκης μὲ τὸ περίφημο Κονσέρτο τοῦ Σούμαν.

Ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ὁ κ. Τριαντάκης στὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὀρεινοῦ καὶ δυσκόλου ἔργου ἐφάνερωσε πολὺ ἀνεπτυγμένη δεξιότητά καὶ ἀρκετὴ μουσικότητα. Ἀπὸ διερχομένης ὁμῶς ἀπόψεως δὲν μᾶς ἱκανοποίησε πάντοτε, ἰδίως στὸ παθητικὸ καὶ ὑποβλητικώτατο α' μέρος, πού ἀπέδωσε, μὲ πολλὰς ἀταίριαστες

ρυθμικὰς ἐναλλαγὰς καὶ ἐν γένει μὲ τρόπον ἀναδεικνύοντα περισσότερον τὴν τεχνικὴν του παρὰ τὴν ποιητικὴ οὐσία τῆς συνθέσεως, ἐνῷ τὸ τρίτο μέρος μὲ τὸ μπρόζο καὶ πολὺ ρυθμικὸ του σὺλ τὸ ἀπέδωσε κατὰ πολὺ καλύτερα.

***

Ἡ β' συναυλία—διάλεξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁδείου μὲ πρόγραμμα τὴν κλασσικὴν μουσικὴν ἐσημείωσε ἀνάλογη ἐπιτυχία μὲ τὴν πρώτην.

Κατόπιν μίας χαρακτηριστικῆς προεισαγωγικῆς ὁμιλίας τῆς Κας Α. Θεοδοροπούλου οἱ ἐκλεκτοὶ καλλιτέχναι Κ. Ν. Ἀποστολίδη (τραγουδί), δις Ε. Νικολαΐδου (πιάνο) καὶ ὁ κ. Σ. Ἀβατάγγελος (βιολί) ἀπέδωσαν μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχία γενικὰ ἔργα κλασσικῆς μουσικῆς, καθὼς καὶ Μπετόβεν ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου (καὶ πολλῶν ἄλλων) συνορεῖται, ἀπὸ τῆς β' ἰδίως περιόδου του, μὲ τὴν κλασσικορμαντικὴν μουσικὴν.

Ἰδιαιτέρως στὴ συναυλία αὕτη μᾶς ἐπροξένησε ζωηρὰ ἐντύπωσις ἡ ἐκτέλεσις τῶν 32 παραλλαγῶν τοῦ Μπετόβεν ἀπὸ τῆς δα Νικολαΐδου, μιά νέα καλλιτεχνίδα πού μόλις πέρυσι τελείωσε θριαμβευτικῶς (μὲ α' βραβεῖο, ἀλλὰ βραβεῖο πραγματικὸ) τὰς σπουδὰς τῆς στὸ ὠδεῖον αὐτὸ ὡς σολίστ.

Τὸ παίξιμό τῆς δὸς Νικολαΐδης στὴ συναυλία αὕτη, ἦτο μιά πραγματικὴ ἀποκάλυψις, γιὰ ὅσους δὲν ἔτυχον νὰ τὴν ἀκούσων ἄλλοτε, διότι ἀπέδωσε τὴν ὀρεινὴν καὶ ἀρκετὰ δύσκολη σύνθεσιν, μὲ ἀξιοθαύμαστη μουσικότητα καὶ καταπληκτικὴν δεξιότητά, ἰδίως προκειμένου περὶ καλλιτεχνικοῦ, πού εὐρίσκεται στὴν ἀρχὴ ἀκόμα τῆς σταδιοδρομίας τῆς, κατὰ τρόπον ὁλίγοι ὄριμοι καθηγηταὶ-κονσερτίστ τοῦ τόπου μας θὰ εἰμποροῦσαν νὰ ἀποδώσουν.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς καλλιτεχνικώτατης αὐτῆς ἐκτελέσεως πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι παρόμοιοι καλλιτέχνη ἐπρεπε νὰ ὑποστηρίζωνται καὶ νὰ ἐνισχύωνται πραγματικά, τὸσον ἀπὸ τὰ ὠδεῖα, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ἐμφανιζομένους μὲ διαθέσεις Μαικηνῶν, πού πολλὰκις σκανδαλωδῶς ἐνισχύουν πρόσωπα ἀνάξια καὶ διάφορα παρέραια καὶ ταπεινὰς ἀρριβιστικὰς στοιχεῖα τῆς τέχνης, ἐκμεταλλεύοντα τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸν γελοῖον ἀρχοντοχωριάτικον νομισμὸν τῆς κοινωνίας μας.

Θὰ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπιθυμητὸν νὰ ἀκούαμεν τὴν δα Ν. τοῦλάχιστον σὲ κανένα ρεσιτάλ.

Πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἦτο καὶ ἡ συναυλία τῶν καλῶν μας καλλιτεχνῶν τοῦ τραγουδιοῦ δὸς Σ. Κόντη (μετζοσοπράνο) καὶ τοῦ κ. Γ. Δαμασιώτου (βαρυτόνου) πού ἐδόθη στὸ «Κεντρικόν».

Στὴ συναυλία αὕτη τὸσον ἡ δις Κόντη, πού εἶναι γνωστὴ ἀπὸ προηγουμένης ἀριστοτεχνικὰς ἐκτελέσεις λίντ, ἐτραγούδησε μὲ σπανία ἐπιτυχία μουσικοφωνητικῶς, τὸ ἐκλεκτότατον πρόγραμμα, ὅσον καὶ ὁ κ. Δαμασιώτης ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπιτυχία στὴν ἀπόδοσιν τοῦ αὐστηρῶς καλλιτεχνικοῦ προγράμματος στὴ συναυλία αὕτη.

Ἰκανοποιητικὰ συνώδευσε στὸ πιάνο καὶ ὁ μαέστρος κ. Σ. Βαλετισιώτης.

Πρώτης τάξεως ἐπιτυχίαν εἶχε καὶ ὁ διακεκριμένος μας μελοδρ. καλλιτέχνης κ. Μουλάς, στὴν τελευταία συναυλία του. Ἐπίσης λαμπρὴ ἐπιτυχία ἐσημείωσε στὸ πρόσφατον στὴν αἴθουσα τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν ρεσιτάλ του ὁ νέος βιολιστὴς κ. Σ. Κρασσάς, ἀντάξιος υἱὸς τοῦ γνωστοῦ καὶ διακεκριμένου καλλιτέχνου τοῦ ἰδίου ὀργάνου.

Στὴ συναυλία αὕτη ὁ κ. Κρασσάς ἐξέτελεσε ἓνα ἐκλεκτὸ καὶ αὐστηρῶς καλλιτεχνικὸν πρόγραμμα ἔργων Μπαχ, Βενιάφσκη, Πουνιάνι, Κράϊσλερ, Μέλλ, Σαραζᾶτ κ.λ. ὡς φαίνεται ἱκανοποιητικά.

Ὅπως μοῦ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ ἀντιληφθῶ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κονσέρτου τοῦ Βενιάφσκη καὶ τοῦ περιφήμου «Πρελουδίου καὶ Ἀλλεγκρο» τοῦ Πουνιάνι-Κράϊσλερ πού ἤκουσα, ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς συνδυάζει μιά ἐξαιρετικὴ μουσικότητα μὲ τὸν ἐντονον καὶ εὐγενικόν του ἦχον, τὴ ρυθμικότητά κ.λ., μὲ δεξιότητά καὶ ἀκρίβειαν ὅχι κοινὴν καὶ ἡμπορεῖ, ἂν ἐξακολουθήσῃ μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον τὴν καλλιτεχνικὴν του ἐπίδοσιν, νὰ ἐξελιχθῇ σὲ βιολονίστα περιωπῆς.

Ἀξιοσημείωτο ἦταν καὶ τὸ μουσικώτατον καὶ ἀμειψιμὸν τεχνικῶς ἀκκομπανιέρημα στὸ πιάνο τοῦ κ. Κουντούρη.

Πρώτης τάξεως ἐπιτυχίαν εἶχαν τελευταίως οἱ διακεκριμένοι καλλιτέχναι κ. κ. Ζέσι (πιάνο) καὶ Μ. Μπρουνέλλι (τσέλλο) στίς δύο μουσικὰς ἐμφανίσεις πού ἔκαμαν στὴν ἐδῶ ἰταλικὴ σχολὴ «Casa d'Italia» μὲ ἓνα ὀρεινὸν καὶ καλλιτεχνικώτατον πρόγραμμα.

Καὶ τῶν δύο τὸ παίξιμό ἦτο ἱκανοποιητικώτατον μουσικοτεχνικῶς· περισσότερον ὅμως ἤρεσε ὁ βιολοντελλίστας μὲ τὸν βαθύ εὐγενικόν καὶ παθητικώτατον ἦχον του.

Ἀσφαλῶς θὰ ἤξιζε τοὺς θαυμαστοὺς αὐτοὺς καλλιτέχνας νὰ ἀκούσῃ καὶ ἓνα εὐρύτερον κοινὸν σὲ δημοσίᾳ συναυλία.

***

Ἡ «Ἑλληνικὴ Χορωδία» τελευταίως ἔκαμε μιά θαυμαστὴ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνισιν—κατὰ πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν προηγουμένη τῆς μὲ ὀρχήστρα, ὅποτε ἐπαίχθησαν ἔργα Μότσαρτ, Μπετόβεν, ἑλληνικά κ. λ. π.—τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ γυναικικοῦ τμήματος τῆς μὲ τὸ περίφημον ὀρεινὸν τοῦ Ροσσίνι, «Stabat Mater» τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις ἐπανεληφθῇ.

Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ ἀθανάτου συνθέτου τοῦ «Κουρέως τῆς Σεβίλλης» ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει τὸν αὐστηρῶς θεσηκευτικὸν χαρακτήρα καὶ τὸν ἐντονον μουσικισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔργων ἄλλων μεγάλων συνθετῶν λ.χ. Παλαιστρίνα, Περγολέζε κ.λ., ἐν τούτοις καθ' ἑαυτὸ ὡς μουσικὴ σύνθεσις κοινόμενον εἶναι ὀρεινὸν, μετὸν πλουσίον αὐθορμητισμοῦ, μὲ τὴν ἀπερίττον μελωδικότητά του, μὲ μιά ἀρτία κλασσικὴ φόρμα.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ συνολικοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Γλυκοφιδῆ ἦταν ἀριστοτεχνικὴ.

θά ἐλέγαμεν ἀπὸ τῆς καλύτερης ἀνάλογης πού ἐτύχε νὰ ἀκούσουμε στὸν τόπο μας. Ἰδίως μᾶς ἔκαμε ἀγαθὴν ἐντύπωσιν ἡ συνοχή καὶ ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἐκτελεστῶν ἐν γένει καὶ εἰδικώτερο μεταξὺ ὀρχήστρας καὶ χορωδίας μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ δυσκόλου φουγγατοειδοῦς φινάλε.

Ἰκανοποιητικώτατα ἀπέδωσαν τὰ μέρη τοὺς τόσον στὰ σόλα, ὅσον καὶ στὴν ὁμαδική ἐκτέλεσι καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ σολίστ Κα Μ. Φλέρη, μὲ τὸ μουσικώτατο, ἐκφραστικὸ τραγοῦδι τῆς ἡ δις Ε. Νικολαΐδου, πού εἶχε στιγμὲς λυρικής ἐξάρσεως καὶ οἱ κ. κ. Κ. Ζηρᾶς καὶ Γ. Μουλάς ὅπως συνήθως ἀμεμπτοί. Πολὺ ἐπιτυχημένη ἦταν καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Π. Μενεστρέλ, καθὼς καὶ ἡ ἐνορχήστρωσις τοῦ κ. Σ. Βαλτετσιώτη.

***

Ἡ Μελοδραματικὴ τοῦ Ἑλλήν. Ὁδείου (τῆς τάξεως τοῦ κ. Τριανταφύλλου) ἐφέτος ἔκαμε μιὰ ἐμφάνισιν μὲ ἀποσπάσματα μελοδραματικῶν ἔργων ἀπὸ τὸν «Κουρέα τῆς Σεβίλλης» (τοῦ Ροσσίνι), τὴν «Μποέμ» (τοῦ Πουτσίνι), τὴν «Αἶδα» (τοῦ Βέρδι) καὶ τὸ «Βέρθερο» (τοῦ Μασσενέ). Γενικὰ ἡ παραστάσις αὐτῆς μᾶς ἐφάνη πολὺ ἐπιμελημένη μουσικοφωνητικῶς καὶ συνολικῶς σὲ πολλὰ σημεῖα ἱκανοποιητικῆς.

Ἀπὸ ἀπόψεως μόνον σκηνηκῶν κατ' ἀντίθεσιν μὲ προηγούμενες ἐμφανίσεις τῆς μελοδραματικῆς αὐτῆς, καθόλου δὲν μᾶς ἱκανοποίησε, πού ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς πνεῦμα οἰκονομίας κατὰ τὴν ἀντίληψιν μας ἀτόπου, νὰ ἐμφανισθοῦν πεπαλαιωμένες σκηνογραφίαι.

Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ἀξιοσημείωτη ἐπιτυχία ἐσημείωσε ἡ δις Παπατέρου (ὡς Μιμὴ στὴ Μποέμ) ἀποδόσασα ἱκανοποιητικὰ μουσικοφωνητικῶς καὶ σκηνηκῶς τὸ ὅλο τῆς. Ἐπίσης πολὺ καλὴ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ δις Βραχνοῦ ὡς «Αἰντά», ἡ Κα Σάχνικα ὡς «Ἀμνερ» καὶ ἡ Κα Τσοκοπούλου (στὸν Μπαρμπιέρ, Μποέμ, καὶ Βέρθερο) μὲ τὴν εὐγενική της φωνὴ λυρικής σοπράνο καὶ τὴν χαρακτηριστικὴ ὑπόκρισι.

Πρώτης τάξεως ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ὁ κ. Χ. Δαλαμάγκας (ὡς Δὸν Μπαζίλιο) ἀποκαλύψας ὥραιότατη φωνὴ μπάσου, καὶ μὲ καλὴν σκηνηκὴν, ἀν καὶ μὲ κάποιες ὑπερβολές, ἐφάνισιν. Δαμπρὰ ἐπίσης ἀπέδωσε τὸ μέρος τοῦ ὁ κ. Σ. Καλογεράς (ὡς Φίγκαρο) καθὼς καὶ οἱ

κ. κ. Οἰκονομόπουλος, Θεοφιλόπουλος καὶ Τζουανέας πολὺ καλοὶ γενικά.

Τὴν μεγαλυτέραν δὲ ἐπιτυχίαν στὴν παραστάσι αὐτὴ ἐσημείωσε ἡ δις Ο. Ζυγομαλά ἡ ὁποία στὸ «Βέρθερο» ἀπέδωσε ἐντελῶς ἀριστοτεχνικὰ τὸ μέρος τῆς Καρολίνας μὲ τὴν εὐγενικήν, ἡχηρὴ καὶ ἐκφραστικωτάτη φωνή της, πού διεμορφώθη τελευταίως θαυμασίως μὲ μιὰ ὥραιαν ἀπόχρωσιν μετριοπαρή, καὶ ἀπέριτην φυσικότητα καὶ χαρακτηριστικότητα ὑποκρίσεως πού μᾶς μετέφερε τελείως στὴν ψυχολογία τῆς ἡρώιδος καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ρωμαντικοῦ μεγαλουργήματος τοῦ Γκαίτε.

Ἐπίσης ὁ γνωστὸς τενόρος κ. Ζηρᾶς (ὡς Βέρθερος) ἦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀμεμπτος καὶ ἀνάλογος μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὁλοῦ του.

Ἡ ὀρχήστρα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κυπαρίσση ἀρκετὰ ἱκανοποιητικῆς.

Τὸ «Ἑλληνικὸ Μελόδραμα» συνεχίζον τὰς παραστάσεις του τελευταίως μᾶς ἔδωσε τὴν «Τόσκα», ὅπου διεκρίθη γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ μουσικοφωνητικὴ καὶ σκηνηκὴ ἀπόδοσιν ἡ ἀρίστη καλλιτέχνης Κα Ταμπάση, καθὼς καὶ ὁ δισκεκριμένος βαρύτονος κ. Οἰκονομίδης, πού ἐσημείωσε πρώτης τάξεως ἐπιτυχία στὸ δύσκολο ὅλο τοῦ «Σκάρπια» καθὼς καὶ ὁ ἐκλεκτὸς λυρικός μὲ αἰσθητὴν τελευταίως ἀπόχρωσιν δραματικότητος τενόρος κ. Δελένδας, ὡς Μάριος ἱκανοποιητικώτατος.

Θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν εἰς τὸν «Κουρέα τῆς Σεβίλλης» ἡ ἐκλεκτὴ καλλιτέχνης Κα Βλαστοῦ (ὡς Ροζίνα), καθὼς καὶ οἱ κ. κ. Θωμάκος (κόμης Ἀλμαβίβα), Μοσχονᾶς (Ντὸν Μπαζίλιο), Μολότσος (Ντὸν Μάρτολο, καὶ ὁ κ. Ἀγγελόπουλος (ὡς Φίγκαρο).

Στὴν Τζοκόντα ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἡ σπανία ἐπιτυχία τοῦ ἐξαιρετικοῦ βαθυφώνου κ. Βλαχοπούλου καὶ τῆς κ. Λούντ.

Γιὰ τῆς παραστάσεις αὐτὲς μόνον θὰ παρατηρούσαμε ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως ὁργανώσεως (ὅς ποῦμε ἱμπερσαριακῶς) ὑστεροῦσαν πολὺ καὶ σ' αὐτὸ πιθανῶς πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἀραιὰ προσέλευσις τοῦ κοινοῦ μας, πού ἀγαπᾷ ἀρκετὰ τὴν ὄπερα, ἀφοῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ ὅτι ἐγένοντο σχεδὸν ἰνκόγνιτο, χωρὶς καὶ τὴν ἀπαραίτητη ἀναγγελία τῶν ἐφημερίδων πρὸς ἀσφαλῆ ζημίαν πρωτίστως τῶν ἐνδιαφερομένων.

N. B.

